

inkomen

cultuur

Vlaams Actieplan Armoedebestrijding

Goedgekeurd door de Vlaamse regering
op 20 januari 2003

onderwijs

gezondheid

investing

nezi

Vlaamse overheid

rechtsbedeling

werkgelegenheid

participatie

h

maatschappelijke
dienstverlening

Vlaams Actieplan Armoedebestrijding

Goedgekeurd door de Vlaamse regering
op 20 januari 2003

Vlaamse overheid

Inhoud

INLEIDING	7
HOOFDSTUK 1	
Het armoedebeleid in Vlaanderen	9
1. Ontwerpdecreet van 19 oktober 2001 betreffende de armoedebestrijding: basis voor het Vlaamse beleid inzake armoedebestrijding	9
1.1 Algemeen.....	9
1.2 Krachtlijnen van het Vlaamse armoedebeleid	11
1.3 De doelgroepen en structuren.....	12
1.4 Een structureel kader op Vlaams niveau	14
1.4.1 Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding	14
1.4.2 Het Permanent Overleg Armoedebestrijding.....	15
1.4.3 Het vooruitgangscongres en het toekomstverkennd congres	15
2. Het Vlaams armoedebeleid als deel van het geheel	16
2.1 In partnerschap met de lokale overheden	17
2.1.1 Kerntakendebat	17
2.1.2 Het Gemeentefonds	18
2.1.3 Het Stedenfonds	18
2.1.4 Het actieprogramma Stedenbeleid	19
2.1.5 Lokaal sociaal beleid	19
2.2 In partnerschap met de federale overheid.....	23
2.3 Europa.....	24
3. Opvolging van het beleid aan de hand van dataverzameling en indicatoren	24
HOOFDSTUK 2	
Armoede en sociale uitsluiting in de Vlaamse context	27
Inleiding	27
1. Participatie	28
2. Maatschappelijke dienstverlening	29
3. Gezin	30
4. Rechtsbedeling	31
5. Cultuur	32
6. Inkomen	32
6.1 Schulden.....	33
6.2 Inkomens- en vermogensongelijkheid.....	33
6.3 Armoedecijfers op basis van inkomen	34
6.4 Sociale bijstand – het leefloon	34
6.5 Onderbescherming.....	35
7. Onderwijs	35
8. Werkgelegenheid	36
9. Huisvesting	36
10. Gezondheidszorg	37

HOOFDSTUK 3	
Concrete beleidsmaatregelen	39
1. Het recht op participatie.....	39
1.1 Participatie van mensen in armoede: opleiding en tewerkstelling van ervaringsdeskundigen en verenigingen waar armen het woord nemen	39
1.2 BuurtSport	40
1.3 Ondersteuning jeugdwerk met maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren.....	41
1.4 Beurzen om deel te nemen aan internationale initiatieven.....	41
1.5 Steunpunt Vakantieparticipatie.....	42
1.6 Het recht op informatie: e-VRT / Interactieve Omroep (IO)	43
1.7 Participatie van minderheden.....	44
1.7.1 Inclusief beleid ten aanzien van etnisch-culturele minderheden in het algemeen welzijnswerk	44
1.7.2 ModeM	44
1.7.3 Medet-foon	44
1.7.4 Voldoende duurzame en aangepaste woonwagenterreinen aanleggen.....	45
2. Het recht op maatschappelijke dienstverlening	46
2.1 Uitbouw van het zorgwonen voor oudere en/of zorgbehoevende thuislozen.....	47
2.2 Verruiming van het begeleid wonen	47
2.3 Kwaliteitsbeleid in de welzijns- en gezondheidsvoorzieningen.....	48
2.4 Recht op minimumlevering	49
2.5 Recht op basismobiliteit	49
3. Het recht op gezin	50
3.1 Integrale jeugdhulpverlening: participerende leerervaring in het kader van inzagerecht in dossiers.....	50
3.2 Bijzondere jeugdbijstand	51
3.2.1 Preventieprojecten ten behoeve van kinderen en jongeren uit risico- en restgroepen	51
3.2.2 Hulpverlening	51
3.3 Kind en Gezin: kinderopvang	52
3.3.1 Ontwikkelen van een Europese videoproductie over 'omgaan met diversiteit'	52
3.3.2 Onderzoek naar uitsluitingsmechanismen in kinderopvangvoorzieningen	53
3.4 Kind en Gezin: preventieve gezinsondersteuning	53
3.4.1 Prenatale werking voor kwetsbare groepen	53
3.4.2 Evaluatie van de eerste werkingsperiode van de INLOOP-teams (2002-2003).....	53
3.4.3 Ondersteuningsbehoefte en middelendifferentiatie	54
3.4.4 Actieplan kansarmoede provincie Limburg	54
3.4.5 Evaluatie nieuwe ouderbijdrageregeling in de centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning.....	54
3.4.6 Pictografisch materiaal voor anderstaligen.....	55
3.4.7 Vertaalde folders	55
4. Het recht op rechtsbedeling	55
5. Het recht op cultuur	56
5.1 Verhoging van de cultuurparticipatie van armen.....	56
5.2 Sociaal-artistieke projecten	56
6. Het recht op inkomen	57
6.1 Schuldoverlast.....	57

6.2	Financiële armoede op het platteland	57
6.2.1	Subsidiëring van begeleiding van de land- en tuinbouwers in moeilijkheden bij hun bedrijfsvoering en de uitbating van hun land- en tuinbouwbedrijf	57
6.2.2	Aandacht voor kwetsbare bewonersgroepen op het platteland.....	58
6.3	Een sterk economisch beleid als voorwaarde voor duurzame armoedebestrijding ...	59
7.	Het recht op onderwijs	59
7.1	Wegnemen financiële drempels basisonderwijs, secundair onderwijs en hoger onderwijs	60
7.2	Verduidelijken van het principe van de kosteloosheid in het onderwijs en analyse van de schoolreglementen in het Vlaamse basis- en secundair onderwijs	61
7.3	Afwezigheden van leerlingen in het basisonderwijs.....	61
7.4	Gelijke onderwijskansenbeleid in het basis- en het secundair onderwijs	62
7.5	Waardering van het technisch en beroepssecundair onderwijs: experiment modularisering van beroepsgerichte opleidingen	63
7.6	Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het basis- en secundair onderwijs	63
7.7	Diplomerings in het secundair onderwijs	64
7.8	Project optimalisatie van de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs - 'SOHO'	64
7.9	Project Scholen voor jongeren – jongeren voor scholen (Jo-Jo).....	65
8.	Het recht op werkgelegenheid	65
8.1	Ervaringsdeskundigen	66
8.2	Ontwikkelingen in de meerwaardeneconomie: sociale economie, maatschappelijk verantwoord ondernemen en de nieuwe diensteneconomie.....	66
8.2.1	Meerwaardeneconomie en invoegbedrijven	66
8.2.2	De uitbouw van de nieuwe diensteneconomie	67
8.2.3	Sociale werkplaatsen en arbeidszorgmedewerkers	67
8.3	Werk en arbeid aantrekkelijker maken.....	68
8.3.1	Regularisatie van de traditionele tewerkstellingsprogramma's.....	68
8.3.2	Wegwerken van werkloosheidsvallen	68
8.4	Evenredige participatie en non-discriminatie	69
8.4.1	Evenredige participatie en non-discriminatie als uitgangspunt	69
8.4.2	Kansengroepenbeleid	69
8.5	Sociale investeringen in opleiding en vorming	71
8.6	Het recht op geïntegreerde basisdienstverlening	71
8.6.1	De lokale werkwinkels	71
8.6.2	Trajectwerking	72
9.	Het recht op huisvesting	72
9.1	Uitbreiding aanbod sociale huurwoningen	73
9.2	Sociaal verhuurkantoren (SVK's)	73
9.3	Verbeteren toegankelijkheid en bereikbaarheid van de dienstverlening van de huurdersbonden	74
10.	Het recht op gezondheidszorg	76
10.1	Toegankelijkheid van de zorg	76
10.2	Preventie.....	77
10.2.1	Georganiseerde borstkankerscreening in Vlaanderen	77
10.2.2	Seksuele gezondheid	77
10.2.3	Gratis vaccinaties in het algemeen en tegen meningokokken van serogroep C in het bijzonder	78
10.3	De eerstelijnsgezondheidszorg	79

Inleiding

In vergelijking met andere regio's gaat het goed in Vlaanderen: er is een aanzienlijke economische groei, de werkloosheid is eerder laag en het onderwijspeil ligt hoog. Toch gaat het niet voor iedereen even goed. Een aanzienlijk deel van de bevolking slaagt er immers niet in om uit hun armoedesituatie te stappen.

Armoede bestrijden is een moeilijke taak, zo leert de ervaring van de voorbije jaren. Het is niet alleen een kwestie van een inkomenspolitiek te voeren. Het is vooral een zaak om structurele maatregelen te nemen in het onderwijs, in de sociale huisvesting, de zorgsector,...

De overheid moeten mensen instrumenten bezorgen om zich uit de armoede te werken. Het is een aanpak die meer dan één minister verantwoordelijk stelt.

De juiste instrumenten vinden, kan enkel door de armen zelf te betrekken bij het beleid. Daarom erkennen we armen als 'ervaringsdeskundigen'. Mensen die in armoede leven denken zo mee met politici over het beleid dat moet gevoerd worden.

Zoals eerder gesteld is armoedebestrijding een taak voor meer dan één minister. Vandaar de inclusieve aanpak met een Vlaams Actieplan Armoedebestrijding dat alle Vlaamse ministers betreft en voor zijn of haar verantwoordelijkheid stelt.

Het actieplan Armoede is nu aan zijn derde uitgave toe.

Dit plan biedt u een overzicht van een hele reeks doelstellingen en maatregelen voor 2003 die gegroepeerd werden rond de tien basisrechten uit het Algemeen Verslag over de Armoede.

Hiermee wordt het voor iedereen mogelijk om het Vlaamse beleid inzake armoedebestrijding van nabij te volgen, bemerkingen te formuleren en suggesties te doen voor het actieplan van 2004.

Armoedebeleid

Het armoedebeleid in Vlaanderen

In dit hoofdstuk worden in een eerste punt de krachtlijnen van het ontwerpdecreet betreffende de armoedebestrijding toegelicht. In een tweede punt wordt het Vlaamse armoedebeleid bekeken als deel van een ruimer armoedebeleid dat ook het lokale, federale en Europese niveau omvat. Tot slot richten we de blik op de dataverzameling en indicatoren als middel om het beleid op te volgen.

1. Ontwerpdecreet van 19 oktober 2001 betreffende de armoedebestrijding: basis voor het Vlaamse beleid inzake armoedebestrijding

Met de goedkeuring door de Vlaamse regering op 19 oktober 2001 van het ontwerp van decreet betreffende de armoedebestrijding, werden de krachtlijnen geformuleerd voor het Vlaamse beleid inzake armoedebestrijding. Het ontwerpdecreet werd op 15 oktober 2002 in de Commissie Welzijn van het Vlaams Parlement toegelicht. Begin 2003 wordt het ontwerp in plenaire zitting behandeld. Met de goedkeuring door het Vlaamse Parlement in 2003 zullen de krachtlijnen decretaal veranderd worden waardoor zij voor een lange termijn als beleidskader gelden.

In dit hoofdstuk worden de krachtlijnen toegelicht zoals verwoord in de memorie van toelichting van het ontwerpdecreet. De krachtlijnen zijn ondermeer gebaseerd op wat er in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2001 reeds als beleidsprincipes en mogelijke beleidsinstrumenten werd ingeschreven.

1.1 Algemeen

Het is wel bekend dat armoede in de hedendaagse West-Europese een relatief en een multi-aspectueel fenomeen is. Dit betekent dat armoede niet alleen een kwestie is van overleven en dat het niet alleen een inkomensprobleem is. Om het met de woorden van de Europese Commissie te zeggen: armoede is een toestand van "personen of gezinnen wier middelen zo ontoereikend zijn dat zij uitgesloten zijn van de minimaal aanvaardbare leefpatronen in de lidstaat waarin zij leven". En bij die leefpatronen gaat het niet alleen om het inkomen en de consumptie, maar om alle mogelijke aspecten van het burgerschap: gezondheid, huisvesting, onderwijs, cultuur, rechtsbedeling, politiek, enz.

Ook Vlaanderen ontsnapt niet aan de kloof tussen de wenselijkheid van welvaart voor iedereen en de werkelijkheid van uitsluiting voor velen. Het streven naar een hoge mate van levenskwaliteit, welvaart, welzijn, kennis en communicatiemogelijkheden staat er centraal. In werkelijkheid deelt een aantal mensen niet in deze groei en bloei. Problemen manifesteren zich nog steeds op tal van domeinen.

Het Vlaamse armoedebeleid moet ertoe bijdragen dat de armen meer kansen krijgen om uit de armoede te geraken en dat hun levensomstandigheden verbeteren.

Al jaren worden zware inspanningen geleverd om een decreet inzake armoedebestrijding tot stand te brengen. Een maatschappelijke en beleidsmatige dialoog werd gevoerd; de noodzaak aan een juridisch anker voor het armoedebeleid wordt door verschillende actoren noodzakelijk en dringend geacht.

Armoede kan niet van vandaag op morgen opgelost worden. Belangrijk om op het vlak van armoedebestrijding vooruitgang te boeken, is dat dezelfde beleidslijnen voor langere tijd worden gevolgd. De visie van beleidsverantwoordelijken, onderbouwd door de wetenschap, getoetst bij de armen zelf en mee gedragen door de particuliere sectoren, moet voldoende garantie bieden om vast te leggen hoe armoede de volgende decennia deskundig moet worden bestreden.

De verenigingen waar armen het woord nemen pleiten al jaren voor erkenning en subsidiëring van hun werking. Zij engageren zich al vanaf de verschijning van het Algemeen Verslag over de Armoede (1994) tezamen met beleidsverantwoordelijken om een regelgeving in werking te laten treden. Daarnaast zijn zij vragende partij voor een inhoudelijk, gecoördineerd armoedebeleid waaraan zij mee vorm willen geven.

Ook het Vlaams Parlement zet haar schouders onder een degelijke regelgeving voor een Vlaams armoedebeleid. Meerdere debatten en documenten bewijzen dit. Voorbeelden zijn: het positieve onthaal van het Algemeen Verslag over de Armoede (1994), de Maatschappelijke beleidsnota inzake armoede en sociale uitsluiting van het Vlaams Parlement (1998), het themadebat in het Vlaams Parlement van 19 februari 1998 en de daaruit voortvloeiende Motie van het Vlaams Parlement (maart 1998) en de Motie van het Vlaams Parlement (juni 2000).

De Vlaamse regering keurde op 23 februari 2001 het eerste Vlaamse Actieplan Armoedebestrijding goed. Op 29 maart 2002 werd het tweede Actieplan goedgekeurd. Het decreet maakt een deel van deze engagementen hard en afdwingbaar.

Het decreet zorgt voor een verankering van de verschillende initiatieven die met betrekking tot armoedebestrijding door de Vlaamse regering genomen worden. Deze zijn uiteraard ook te plaatsen binnen een ruimer beleidskader. De Vlaamse regering tracht immers afstemming te vinden met de andere overheidsniveaus.

Europa bepaalt meer en meer de politieke agenda in haar lidstaten. Waar tot voor kort de Europese bekommernissen enkel van economische aard waren, wordt het blikveld nu verruimd. Nieuw is de sociale dimensie die de aandacht opeist. De concrete invulling van dit beleid wordt bepaald door wat de lidstaten belangrijk vinden. De invloed die Vlaanderen kan uitoefenen, is niet te verwaarlozen. Een goede aanzet is het behandelen van de tien rechten uit het Algemeen Verslag over de Armoede in de Vlaamse bijdrage aan het Nationale Actieplan Armoedebestrijding. Ook het verankeren van de belangrijkste beleidsprincipes voor een armoedebeleid in een decreet, biedt Vlaanderen meer armslag in de Europese discussies. Met dit decreet wordt Vlaanderen een uniek voorbeeld in Europa.

Armoedebestrijding is een beleidsthema dat in België beleidsinitiatieven vraagt van zowel de gemeenschappen, de gewesten en de federale overheid. Voor hun bevoegdheden nemen zij ten volle de verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen en uitvoeren van hun beleid inzake armoedebestrijding, en voor het voeren van de dialoog met de armen. Zij hebben er zich in het 'Samenwerkingsakkoord' allen toe verbonden dergelijk beleid te voeren en dit beleid op elkaar af te stemmen. Om te zorgen voor samenhang, uitwisseling en bundeling (ook naar het Europees niveau) werd ondermeer een Interministeriële Conferentie 'Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie' en het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting opgericht. Dit samenwerkingsakkoord biedt dus mee het kader voor dit decreet.

Tenslotte is armoedebestrijding ook een van de beleidsdomeinen waarrond een samenwerking tussen de Vlaamse en lokale besturen werd opgezet. De samenwerking rond dit thema is met ondermeer de introductie van het Sociaal Impulsfonds de laatste jaren sterk uitgebreid. De Vlaamse regering wil in de toekomst die samenwerking op verschillende beleidsdomeinen verdiepen.

1.2 Krachtlijnen van het Vlaamse armoedebeleid

Het armoedebeleid is een werk van lange adem. De Vlaamse samenleving wordt blijvend geconfronteerd met reeds bestaande en nieuwe vormen van armoede en sociale uitsluiting.

Binnen de Europese contouren stippelt Vlaanderen haar eigen regionaal armoedebeleid uit. De leidende principes in dit Vlaamse armoedebeleid zijn preventie, inclusiviteit, activering, het realiseren van sociale grondrechten, aandacht voor de territoriale invalshoek en dialoog en participatie.

Met **preventie** wordt gestreefd naar de effectieve realisatie van dezelfde rechten voor elke burger. Dit betekent dat instrumenten worden ontwikkeld die bestuursverantwoordelijken in staat stellen uitsluitingsmechanismen op te sporen en tegen te gaan.

Preventie gaat hand in hand met een **geïntegreerde** aanpak. Gecoördineerde initiatieven vanuit verschillende beleidsdomeinen en over meerdere beleidsniveaus heen moeten bijdragen tot een globaal beleid ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. De uitdrukkelijke keuze voor een integraal en preventief beleid vereist een versterkte samenwerking tussen alle partners.

Preventief en integraal werken vormen samen de essentiële bestanddelen van een **inclusief** beleid. Daarbij komen nog het partnerschap met de doelgroepen en andere actoren en een wetenschappelijke onderbouwing. Dit alles moet gebeuren vanuit een structurele visie op armoede.

Het **activeringsdiscours** verlegt het accent van inkomenszekerheid naar actieve maatschappelijke participatie. Een hoge mate van bescherming dient samen te gaan met een creatieve bijdrage aan de samenleving zonder de kwaliteit van het persoonlijk leven van de betrokkenen in het gedrang te brengen. Dit veronderstelt een pro-actief (of preventief) beleid, met een zware klemtoon op het investeren in mensen, maatwerk en de eigen verantwoordelijkheid. Het centrale aandachtspunt bij activering is het wankel evenwicht tussen rechten en plichten, tussen de rol van het individu en die van de maatschappelijke instituties, tussen disciplineren en emancipatie.

De **sociale grondrechten** vormen de toetssteen van het beleid. Hoewel de sociale rechten in 1994 grondwettelijk verankerd zijn, is hun afdwingbaarheid zwak. Nochtans is de logica van de sociale grondrechten er één van onvoorwaardelijkheid, gebaseerd op het burgerschap, de menselijke waardigheid en de realisatie van basisbehoeften. De verdere verwezenlijking van de sociale grondrechten, in het bijzonder voor de meest kwetsbare groepen, vereist gerichte inspanningen.

Een **territoriale aanpak** biedt het wederwoord aan de ruimtelijke concentratie van bepaalde vormen van armoede en sociale uitsluiting. Hierbij wordt de aandacht zowel op de grotere steden als op het platteland gericht. In elk van deze territoria manifesteert de problematiek zich op een specifieke wijze. Beleidsantwoorden moeten dus gedifferentieerd zijn.

Inzake het stedelijk armoedebeleid moet een goed evenwicht worden gevonden tussen verschillende uitdagingen, waarvan de belangrijkste zijn: die tussen het algemeen armoedebeleid en een ruimtelijk armoedebeleid, tussen een herstellend en een dynamiserend stedelijk beleid.

Wanneer het Vlaamse armoedebeleid het resultaat wil zijn van partnerschap met alle relevante maatschappelijke actoren, dan moet met hen een **dialogoog** worden aangegaan, in het bijzonder met de armen zelf. Een gestructureerd overleg tussen de verschillende publieke en particuliere actoren (van overheidsdiensten over het werkveld tot het middenveld en het bedrijfsleven), het wetenschappelijk veld en de armen zelf is noodzakelijk. In deze ambitie vormen **participatie** en **emancipatie** de sleutelbegrippen. Op deze manier vullen de beleidsmatige, organisatorische, methodologische deskundigheid, informatie en ervaringsdeskundigheid elkaar aan.

1.3 De doelgroepen en structuren

De Vlaamse regering kiest expliciet voor het betrekken van de armen bij het beleid. Kansarmen worden, waar mogelijk en gewenst, betrokken bij de voorbereiding en evaluatie van beleidsinitiatieven die hen aanbelangen. Niettegenstaande de goede wil en de grondige analyses, is het moeilijk om als beleidsmakers en veldwerkers de verbinding te leggen met de armen. Oorzaak hiervan is de onbekendheid met het gevoel van schaamte en vernedering, de ervaring om in armoede te leven. Vandaar dat het nodig is om mensen bereid te vinden om vanuit hun eigen beleving van armoede mee te werken aan het beleid.

Het ontwerpdecreet verankert de ondersteuning die zij nodig hebben voor hun inbreng. Zo wordt de ondersteuning van de 'verenigingen waar armen het woord nemen' en het Vlaams netwerk van deze verenigingen structureel. In dezelfde context past de uitbouw van de werking en regelgeving inzake de opleiding en inschakeling van opgeleide ervaringsdeskundigen in de armoede.

De verenigingen waar armen het woord nemen worden gekenmerkt door de volgende opdrachten:

1. *Armen verenigen zich*

Armen en niet-armen samenbrengen in een onafhankelijke vzw met het doel armen uit hun maatschappelijk isolement te halen en hun slagkracht te vergroten. In hun werking zijn de verenigingen gericht op de samenwerking met andere organisaties en instanties die zich tot kansarmen richten.

2. *Armen het woord geven*

Het creëren van de voorwaarden opdat armen het woord kunnen nemen, met als einddoel een volwaardige gesprekspartner in de samenleving te vormen. Daartoe organiseren zij activiteiten die deze vaardigheden ontwikkelen. De armen moeten in de gelegenheid gesteld worden om het ritme, de snelheid en de inhoud te bepalen in de eigen vereniging.

3. *Werken aan de maatschappelijke emancipatie van de armen*

De armen helpen groeien om hun burgerrechten volwaardig op te nemen en de maatschappij bewust maken van de gelijkwaardigheid van armen en niet-armen.

4. *Werken aan maatschappelijke structuren*

Zij stimuleren de betrokkenheid van armen bij het beleid en de evaluatie van de maatschappelijke structuren en de rechtstreekse contacten tussen de armen en de verantwoordelijken in de samenleving.

5. *Dialogoog en vorming*

Zij streven solidariteit na tussen de armen en de samenleving. Daartoe organiseren zij vormingsactiviteiten en zoeken actief partners in de samenleving om kennis over armoede, vanuit de ervaring van de armen, uit te wisselen en misverstanden, vooroordelen en uitsluitingsgedrag bloot te leggen.

6. *Armen blijven zoeken*

De verenigingen moeten een actieve openheid ten toon spreiden naar andere mensen, ook de meest geïsoleerde armen.

Een resultaatgerichte aanpak wordt vereist van de verenigingen om te vermijden dat zij centraal staan in plaats van de armen. Het is evenmin de bedoeling om een parallel circuit te scheppen naast de bestaande organisaties en instellingen. De verenigingen moeten samenwerken met de bestaande organisaties en instellingen en met hen een bijdrage leveren aan de realisatie van de toegang tot de sociale grondrechten voor de armste burgers.

Het **Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen** zal de deelname van armen aan het beleid ondersteunen. Het heeft tot taak de activiteiten van de verenigingen waar armen het woord nemen te ondersteunen en te coördineren. Daartoe zal het Vlaams netwerk overleg en ervaringsuitwisseling tussen de verenigingen organiseren en gemeenschappelijke initiatieven ten behoeve van de verenigingen bevorderen.

Het overleg met de Vlaamse overheid wordt binnen de nieuwe overlegstructuren op verschillende wijzen ingevuld. De meest uitvoerige werkwijze hiertoe is de dialoogmethode. Dit is een participatieproces waarbij armen actief deelnemen aan de uitwisseling over de bespreking van een bepaald thema, om uiteindelijk te komen tot beleidsvoorstellen. Hierbij wordt samengewerkt met partners uit private en publieke diensten en instellingen. Met de opstelling van het Algemeen Verslag over de Armoede is gebleken dat een echte dialoog met de armen veeleisend, maar

mogelijk en vruchtbaar is. Deze dialoog staat garant voor het feit dat het gevoerde beleid ook is ingebed in de strategieën van de armsten in hun verzet tegen de armoede.

Een **opleiding ervaringsdeskundige** stelt armen in staat de nodige inzichten, houdingen en vaardigheden te verwerven om tewerkgesteld te worden opdat ze een brugfunctie kunnen vervullen. Zij kunnen deze functie waarmaken door onder andere ondersteunings- en begeleidingswerk, supervisie en adviesverlening, het duiden van de armoederealiteit en het formuleren van maatregelen ter bestrijding van armoede. Op die manier worden ze een belangrijke schakel in de hulp- en dienstverlening aan armen en kunnen ze een relevante bijdrage leveren aan de armoedebestrijding op alle niveaus.

1.4 Een structureel kader op Vlaams niveau

Armoede heeft te maken met problemen op verschillende domeinen tegelijk. Vanuit meerdere beleidsdomeinen moeten maatregelen genomen worden. Er mogen geen maatregelen genomen worden die elkaar tegenwerken of nieuwe problemen veroorzaken.

De deelname aan de Interministeriële Conferentie voor Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie door de Vlaamse regering levert een bijdrage tot de noodzakelijke dialoog met de federale en andere gewest- en gemeenschapsoverheden. Deze samenwerking wordt nog verder uitgebouwd via het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, opgericht in het kader van het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten van 10 juli 1999.

1.4.1 Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding

In een jaarlijks actieplan worden alle inspanningen gebundeld die de verschillende Vlaamse ministers zullen leveren om armoede te bestrijden. Aandacht gaat naar maatregelen op korte en langere termijn alsook naar de modaliteiten van evaluatie van het gevoerde beleid. De antwoorden op de behoeften en prioriteiten van de armen worden hierin opgenomen. Wetenschappelijke inzichten zorgen voor een stevige basis.

In het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2001 (goedgekeurd door de Vlaamse regering op 23 februari 2001) en in Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2002 (goedgekeurd door de Vlaamse regering op 29 maart 2002) werden voor de vorige jaren alle inspanningen gebundeld die vanuit de verschillende beleidsdomeinen genomen werden om armoede te bestrijden. Actualisering en opvolging van de actieplannen verliep via het Vlaams Parlement, het permanent overleg armoedebestrijding, het halfjaarlijks forum (nl. een vooruitgangscongres in het voorjaar en een toekomstverkenkend congres in het najaar) en de besprekingen binnen de interministeriële conferenties. Op basis hiervan heeft elke minister de actualisering voor zijn of haar beleidsdomeinen van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2003 ingevuld.

De opvolging van het actieplan gebeurt ook in 2003 via een permanent overleg armoedebestrijding (horizontaal en verticaal), een vooruitgangscongres in het voorjaar en een toekomstverkenkend congres in het najaar. Daar wordt de dialoog tussen beleidsverantwoordelijken, de armen zelf, vertegenwoordigers uit het middenveld en de wetenschap gevoerd.

1.4.2 Het Permanent Overleg Armoedebestrijding

Binnen elk beleidsdomein worden armoedebestrijdende maatregelen genomen. Daarbij wordt rekening gehouden met de mogelijke gevolgen voor de zwakste groepen in de samenleving. Om de doelmatigheid van het beleid te verhogen, werkt de bevoegde minister en administratie samen met de armen en het werkveld. De wijze waarop die samenwerking wordt ingevuld wordt onderling afgesproken. Dit is het verticaal overleg binnen het permanent overleg armoedebestrijding.

Om het armoedebeleid uit te werken en uit te voeren, is het noodzakelijk dat er interdepartementaal met elkaar overleg wordt gepleegd. Ervaringen en kennis kunnen uitgewisseld worden en leemtes in het verticaal overleg kunnen gesignaleerd worden. Dit is het horizontaal overleg binnen het permanent overleg armoedebestrijding. In 2001 werd door de coördinerende administratie het horizontaal overleg voorbereid dat sinds 2002 op kruissnelheid functioneert.

1.4.3 Het vooruitgangscongres en het toekomstverkennend congres

Voor het creëren van een maatschappelijk en politiek draagvlak is het noodzakelijk het beleid inzake armoedebestrijding ook op een forum te bespreken dat toegankelijk is voor een groter publiek. Vandaar dat er elk voor- en najaar een congres wordt georganiseerd.

De invalshoek van beide congressen is evenwel verschillend. In het voorjaar staat de concrete praktijk van armoedebestrijding centraal. De evaluatie van die concrete praktijk over meerdere jaren moet een indicatie vormen voor de vooruitgang die er al dan niet geboekt wordt. In het najaar wordt een brede maatschappelijke reflectie omtrent armoedebestrijding gevoerd en wordt een wetenschappelijke, eerder toekomstverkennende aanpak vooropgesteld. De analyse en vooruitblik op lange termijn staat hier centraal.

Het vooruitgangscongres

De timing van het vooruitgangscongres sluit aan bij de traditionele besluitvormingsprocedure binnen de Vlaamse Gemeenschap. In het voorjaar hebben alle betrokkenen reeds kennis genomen van het jaarlijks Vlaams Actieplan Armoedebestrijding en worden de plannen voor de begroting van het volgende jaar opgemaakt.

Op 17 mei 2001 werd het eerste vooruitgangscongres georganiseerd. In het Antwerpse provinciegebouw zaten professoren, professionals uit diverse sectoren en armen een hele dag samen. Tijdens het congres maakten ze een stand van zaken op. Is het Vlaams armoedebeleid er de voorbije jaren op vooruitgegaan of niet? Tijdens dit eerste vooruitgangscongres stonden drie beleidsdomeinen centraal: huisvesting, tewerkstelling en cultuur (inclusief vrije tijd). Andere Vlaamse bevoegdheden komen in de volgende congressen aan bod waardoor tegen het einde van deze legislatuur zowat alle thema's uit het Vlaams Actieplan aan bod zullen gekomen zijn. De conclusies van het eerste vooruitgangscongres werden gepresenteerd in een eindverslag (Armoede en sociale uitsluiting. Eindverslag van het eerste vooruitgangscongres inzake de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting in Vlaanderen – 2001) en aan de betrokken leden van de Vlaamse regering en de deelnemers van het congres overgemaakt.

Op 27 mei 2002 vond het tweede vooruitgangscongres plaats. Tijdens dit congres werd de vooruitgang rond de thema's gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening, participatie in het onderwijs en participatie en jongeren onderzocht. Dit gebeurde op basis van vier werknota's die voor het congres opgesteld werden (werknota 'het recht op gezondheidszorg en bescherming van de gezondheid', werknota 'het recht op maatschappelijke dienstverlening', werknota 'springen over de kloof - een nota over het recht op participatie in het onderwijs' en werknota 'recht op participatie voor kansarme jongeren en kinderen'). Ook de besluiten van dit congres werden in een eindverslag gegoten en aan de betrokken leden van de Vlaamse regering en de deelnemers bezorgd (Armoede en sociale uitsluiting. Eindverslag van het tweede vooruitgangscongres inzake de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting in Vlaanderen - 2002).

Het toekomstverkennend congres

Naast een evaluatie van het beleid ten aanzien van de huidige actualiteit is er ook nood aan prognoses en toekomstverkenningen met het oog op een beleid op langere termijn. Vandaar dat op 6 december 2001, naar aanleiding van de presentatie van het tiende jaarboek armoede en sociale uitsluiting, het eerste toekomstverkennend congres werd georganiseerd.

Met de publicatie van achttien interviews met een groep van bevoorrechte getuigen werd de toekomstreflectie ingezet. Centraal stond de vraag om een beknopte maar heldere voorspelling te geven van de belangrijkste uitdagingen die zich in onze samenleving, in de toekomst (> 3 jaar) stellen m.b.t. de bestrijding van armoede en uitsluiting. De geïnterviewden legden hun hart op de tong en gaven hun visie op een succesvolle strijd tegen onrechtvaardigheid, onbillijkheid en achterstelling. De interviews bevatten meestal geen concrete voorstellen of wetenschappelijke analyses, maar ze onthulden grote bekommernissen, twijfels en soms ook verrassende suggesties. Op 6 december volgde een eerste beschouwing op de ideeën uit deze publicatie.

Op 17 oktober 2002 vond te Brugge het tweede toekomstverkennend congres plaats. Dit keer was de organisatie een samenwerking tussen de Koning Boudewijnstichting, de Vlaamse Gemeenschap en Brugge 2002. Voor de inhoudelijke aspecten van dit congres sloot de Vlaamse Gemeenschap een partnerschap met de Koning Boudewijnstichting, waarbij in een gezamenlijke verantwoordelijkheid gewerkt werd.

Het congres behandelde twee thema's. Een eerste thema diepte het begrip activering uit en ging hierbij in op het spanningsveld tussen enerzijds economische activering en anderzijds maatschappelijke (sociaal-politiek-cultureel) activering. Het tweede thema, solidariteit, ging in op het spanningsveld tussen aan de ene kant de verplichte en georganiseerde solidariteit en spontane vormen van solidariteit aan de andere kant. Beide thema's werden behandeld vanuit het gezichtspunt van een academicus, een middenvelder en iemand van de verenigingen waar armen het woord nemen.

2. Het Vlaams armoedebeleid als deel van het geheel

Een Vlaams armoedebeleid kan pas doelmatig zijn als rekening wordt gehouden met wat zich in deze context afspeelt op andere beleidsniveaus. Overeenstemming is nodig met het Europese, federale, provinciale en lokale beleid. Zo zal Vlaanderen haar doelstellingen en maatregelen inzake armoedebeleid bepalen in de geest van de Europese 'open methode van coördinatie'.

Een actieve 'emanciperende' welvaartsstaat is een streefdoel waarmee de Vlaamse en federale beleidskeuzen elkaar aanvullen. Nieuwe provinciale en lokale uitdagingen worden beantwoord in overleg tussen diverse betrokken actoren. De link tussen het Europese, federale, lokale en Vlaamse beleid wordt hier verder toegelicht.

2.1 In partnerschap met de lokale overheden

In Vlaanderen volgen tal van beleidsontwikkelingen elkaar op. Deze beleidsontwikkelingen geven blijk van een aantal gemeenschappelijke elementen: decentralisatie van de bevoegdheden, minder sturing van bovenaf, aandacht voor een goed uitgebouwd lokaal bestuur en een verbeterde relatie met de burgers. Een korte toelichting.

2.1.1 Kerntakendebat

Het kerntakendebat startte officieel in december 2001. Via dit kerntakendebat wil de Vlaamse regering de opdrachten, taken en bevoegdheden van de 3 democratisch verkozen bestuursniveaus nl. gemeentelijke, provinciale en Vlaamse bestuursniveau, in Vlaanderen afbakenen. Welke zijn de overheidsopdrachten en welke overheid is het best geplaatst om deze opdrachten op zich te nemen. De Vlaamse regering wil dit kerntakendebat tussen de overheidsniveaus (gevoerd in thematische werkgroepen) doen uitmonden in een bestuursakkoord, te ondertekenen door de 3 beleidsniveaus en voor te leggen aan het Vlaams Parlement. Doel is de implementatie van de principieel overeengekomen resultaten te laten aanvatten in de loop van 2003. (Beleidsbrief Binnenlandse Aangelegenheden beleidsprioriteiten 2002-2003)

Kort samengevat worden de profielen van de 3 bestuursniveaus als volgt omschreven:

- De **gemeenten** zijn het basisniveau, dat het dichtst bij de burger staat en het meest herkenbaar is. Zij beschikken over een zo ruim mogelijk takenpakket en kunnen alle taken uitvoeren die betrekking hebben op hun territoriaal belang, behalve in geval van wettelijke verbodsbepalingen of in gevallen die door de wetgever zelf voor een ander overheidsniveau voorbehouden zijn.
- De **provincie** moet de beleidskeuzes maken, die niet gemaakt kunnen worden op het gemeentelijke niveau doordat zij de belangen van dit niveau te boven gaan en die evenmin zodanig algemeen zijn dat zij de belangen van de hele gemeenschap dermate raken dat een centrale beslissingsbevoegdheid wenselijk is. Het provinciale niveau neemt de bovenlokale taakbeartiging op zich. Het kan ondersteunend werken naar het gemeentelijke overheidsniveau, uitsluitend op uitdrukkelijke vraag van gemeenten, als de ondersteuning gericht is op maatwerk en van tijdelijke aard is.
- De **Vlaamse overheid** is een maatschappelijk sturingsniveau met als kerntaken het vaststellen van de algemene regelgeving, de basisorganisatie van de samenleving en de uniforme controle op het democratisch functioneren.

Wat opvalt is dat de lokale besturen een belangrijke rol en verantwoordelijkheid toebedeeld krijgen. De Vlaamse overheid bakent de algemene lijnen van het beleid af, terwijl de lokale besturen de verantwoordelijkheid opnemen voor de concrete inhoudelijke vertaling en invulling, rekening houdend met de lokale omstandigheden.

Met betrekking tot armoedebeleid krijgen lokale besturen een belangrijke taak toebedeeld, zoals blijkt uit de bespreking in de thematische werkgroep 'Welzijn en Gezondheid'. Zo stelt deze werkgroep voor dat de lokale besturen instaan voor het voeren van een armoedebeleid, in partnerschap met de armenverenigingen op verschillende beleidsdomeinen, gericht op het voorkomen én wegwerken van uitsluiting en vanuit een duidelijke emancipatievisie. De provincies staan in voor gegevensverzameling en onderzoek in functie van beleidsvoorbereiding vanuit een inhoudelijk ondersteunende rol ten aanzien van het lokaal sociaal beleid. Ook met betrekking tot schuldbemiddeling, de problematiek van daklozen en de financiering van de lokale adviescommissies (LAC's) zijn taakafspraken voorgesteld.

2.1.2 Het Gemeentefonds

In nauwe relatie tot het kerntakendebat staat de hervorming van het Gemeentefonds. Als de gemeenten verantwoordelijk zijn voor heel wat taken, moeten ze ook over middelen beschikken.

Op 5 juli 2002 bekrachtigde de Vlaamse regering het nieuwe decreet inzake het Vlaams Gemeentefonds. In het nieuwe Gemeentefonds, dat in werking treedt op 1 januari 2003, worden de middelen van het oude Gemeentefonds, het Investeringsfonds en het waarborggedeelte van het Sociaal Impulsfonds samengevoegd. Met de goedkeuring van het nieuwe Gemeentefonds komt met andere woorden vanaf 1 januari 2003 een einde aan het Sociaal Impulsfonds.

Voor de gemeenten is de hervorming van het Gemeentefonds een belangrijk signaal dat de Vlaamse regering hen de 'ruimte' wil geven om zelfstandig hun beleid gestalte te geven. De regering kent de middelen toe volgens bij decreet vastgestelde criteria, waaronder sociale criteria. Hiermee toont de Vlaamse regering dat zij rekening wil houden met de aanwezigheid van kansarme burgers in gemeenten. De lokale besturen beslissen vrij over de besteding van de middelen. Rekening houdend met de afspraken, gemaakt in het kader van het kerntakendebat, gaat de Vlaamse regering ervan uit dat lokale besturen zich engageren tot het voeren van een armoedebeleid in partnerschap met de armenverenigingen. In dit verband dient vermeld dat de Vlaamse regering via het Gemeentefonds de samenwerking tussen de gemeente en het OCMW wil honoreren middels een akkoord tussen beide lokale besturen over de onderlinge verdeling van het aandeel in het Gemeentefonds. Bij ontstentenis van zo'n beslissing zal de Vlaamse regering automatisch 8% van het Gemeentefonds rechtstreeks storten aan het OCMW.

2.1.3 Het Stedenfonds

Samen met de beslissing inzake het Gemeentefonds, heeft de Vlaamse regering de optie genomen om het stedenbeleid in Vlaanderen en Brussel te versterken. Hiertoe voorziet de Vlaamse regering een actieprogramma voor het stedenbeleid.

Eén van de hoekstenen uit dit actieprogramma is de oprichting van het Stedenfonds tegen 1 januari 2003. Met het Stedenfonds wil de Vlaamse regering, samen met 13 steden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), bereiken dat de leefbaarheid in de steden verbetert en dat dualisering wordt tegengegaan. Studies hebben immers aangetoond dat de risico's op dualisering in de steden veel groter zijn dan daarbuiten. Steden blijven kampen met een concentratie van armoede. De evolutie van de armoedecijfers en de financiële situatie van de gezinnen in de steden blijven aantonen dat er op deze gebieden allesbehalve een kentering valt waar te nemen. Er is dus nog veel werk aan de winkel. Kortom, de stadsbesturen zijn een belangrijke partner in de

bestrijding van armoede. Via de beleidsovereenkomsten, die afgesloten zullen worden in het kader van het Stedenfonds, krijgen deze 13 steden en de VGC ruimte om dit lokaal armoedebeleid gestalte te geven. Deze 13 steden zijn de grootsteden Antwerpen en Gent en de regionale steden Aalst, Brugge, Hasselt, Genk, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout (zie www.thuisindestad.be).

2.1.4 Het actieprogramma Stedenbeleid

Naast partnerschap met de steden wordt ook werk gemaakt van afstemming van het Vlaamse stedenbeleid op Vlaams niveau. Hiertoe wordt een actieprogramma Stedenbeleid voorzien, waarin alle Vlaamse ministers aangeven welke acties zij inzetten die de steden ten goede komen. Dit actieprogramma bestaat uit 30 actiefiches, waaronder actie nr. 13 'Armoede in de stad' (zie www.thuisindestad.be).

2.1.5 Lokaal sociaal beleid

2.1.5.1 Voorgaande

In het Vlaams regeerakkoord werden een aantal opties genomen die aan de basis liggen van het lokaal sociaal beleid, met name de hervorming van het Sociaal Impulsfonds en de introductie van het Sociaal Huis. In een aantal beslissingen heeft de Vlaamse regering reeds verder vorm gegeven aan deze opties. Zo werd het Sociaal Impulsfonds niet hervormd, maar opgeheven en werden de middelen van dat fonds overgeheveld naar het vernieuwde Gemeentefonds en het nieuwe Stedenfonds.

Een belangrijke stap in dit proces van besluitvorming, was de beslissing van de Vlaamse regering van 13 juli 2001 waarin de krijtlijnen worden getrokken voor het kaderdecreet lokaal sociaal beleid. Daarin wordt gesteld dat het Sociaal Huis gekaderd moet worden binnen een globale visie op het lokaal sociaal beleid binnen de gemeente, dat het implementeren van deze visie een gezamenlijke opdracht is van gemeente- en OCMW-bestuur, dat de lokale visie gekaderd moet zijn binnen het globale sociale beleid van de Vlaamse overheid en dat de gemeente- en het OCMW-bestuur een coördinatiefunctie hebben ten aanzien van het globale welzijnsaanbod binnen een gemeente (inclusief de private sector).

Op 13 december 2002 werd het voorontwerp van decreet inzake het lokaal sociaal beleid principieel goedgekeurd met het oog op de adviesvraag bij de Raad van State.

2.1.5.2 Situering en probleemstelling

Vlaanderen beschikt vandaag over een dynamisch en gevarieerd voorzieningenlandschap op vlak van welzijn, gezondheid en gelijke kansen. Die dynamiek en variatie is nodig om tegemoet te kunnen komen aan de vaak complexe hulpvraag van burgers en is dus een troef, maar heeft ook een aantal nadelen. Zo vinden burgers met hun vraag niet altijd even gemakkelijk of soms zelfs niet de weg naar de voorziening die best geplaatst is om hierop een antwoord te formuleren. Zeker voor mensen die zich toch al in een kwetsbare positie bevinden, is dit een groot probleem. We stellen bovendien vast dat het huidig aanbod in belangrijke mate wordt aangestuurd door Vlaanderen en daardoor soms te weinig rekening kan houden met de lokale context, waardoor het globale aanbod op lokaal niveau soms overlappingsen en hiaten vertoont. Een derde, niet onbelangrijke vaststelling, is dat het lokaal sociaal beleid ruimer is dan het klassieke voorzieningenbeleid op vlak van welzijn en gezondheid. Een goed lokaal sociaal beleid betekent dat op diverse

beleidsdomeinen aandacht gaat naar de positie van kwetsbare groepen en dat inspanningen worden geleverd om hun positie te verbeteren.

Algemeen kunnen we stellen dat met dit decreet wordt ingespeeld op een aantal maatschappelijke evoluties die ook worden aangegeven in de studie door het Instituut voor de Overheid van de KU Leuven, uitgevoerd in opdracht van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur 'Naar een optimale verhouding tussen gemeente en OCMW' (2002):

- de zogenaamde evolutie van een verzorgingsstaat naar een verzorgingsstad, wat betekent dat het takenpakket op lokaal niveau met betrekking tot het sociaal beleid steeds groter en complexer wordt; decentralisatie en lokalisering zijn leidende principes bij het dichterbijbrengen van het sociaal beleid bij de burger en dit impliceert dat lokale besturen ook beleidsafwegingen en politieke keuzes moeten/kunnen maken;
- de groeiende aandacht voor een integrale benadering van het sociaal beleid, vanuit de nood aan een betere afstemming tussen verschillende bestuursniveaus, maar ook vanuit de nood aan meer afstemming tussen besluitvorming en acties op verschillende beleidsdomeinen binnen één bestuursniveau;
- het ontstaan van meer marktgerichte organisatievormen en netwerken, wat leidt tot nieuwe verhoudingen tussen de verschillende spelers op het veld van lokaal sociaal beleid (gemeente, OCMW, derden) en tussen de overheid en burgers.

De principes die met dit kaderdecreet worden vastgelegd zijn besproken binnen de thematische werkgroep Welzijn, Gezondheid en Gelijke kansen, opgericht in het kader van het kerntakendebat. In de consolidatienota zoals goedgekeurd door alle vertegenwoordigers in de thematische werkgroep, worden met name de volgende afspraken bekrachtigd:

- Vlaanderen engageert zich tot de uitvoering van een actieplan lokaal sociaal beleid ter versterking en ondersteuning van de lokale besturen en de opmaak van een kaderdecreet lokaal sociaal beleid.
- De lokale besturen engageren zich tot het voeren van een lokaal sociaal beleid in functie van een coherente, democratische, doelmatige en efficiënte inzet van publieke middelen en het op vrijwillige basis implementeren van een sociaal huis in functie van een maximaal toegankelijke dienstverlening voor alle burgers.
- De provincies engageren zich tot het versterken en ondersteunen van de (lokale) planningsdeskundigheid in functie van het lokaal sociaal beleid.

2.1.5.3 Doelstellingen en aanpak

Het decreet heeft als algemene doelstelling bij te dragen tot een coherente, democratische, efficiënte en doelmatige inzet van publieke middelen. Het is de gedeelde verantwoordelijkheid van alle bestuursniveaus om ervoor te zorgen dat de verschillende subsidiestromen optimaal op elkaar afgestemd zijn en waar mogelijk elkaar versterken. Bovendien is het ook de gedeelde verantwoordelijkheid van alle bestuursniveaus om ervoor te zorgen dat het aanbod dat hiermee wordt gerealiseerd ten behoeve van de burger, toegankelijk en bereikbaar is en dat de nodige inspanningen worden geleverd om het aanbod actief tot bij de beoogde doelgroep te brengen.

Een optimale inzet van publieke middelen op beleidsniveau en een toegankelijk en bereikbaar aanbod van dienst- en hulpverlening, betekent dat de middelen worden ingezet daar waar ze

nodig zijn. Op het lokale beleidsniveau betekent dit dat strategische keuzes worden gemaakt, vertrekkende van een goede omgevingsanalyse en resulterend in duidelijke werkafspraken tussen gemeente en OCMW; op operationeel niveau impliceert dit een goede samenwerking tussen alle actoren met een lokaal aanbod (publiek, semi-publiek en privé), om overlappingsen en hiaten in het aanbod te vermijden; op cliëntniveau betekent dit dat er een goede loket- en doorverwijsfunctie wordt gerealiseerd, zodat mensen daar terecht komen waar ze het best bediend worden.

Vanuit die optiek is het decreet opgebouwd rond drie pijlers:

1. het bevorderen van de samenwerking en afstemming tussen gemeente en OCMW op beleidsniveau, wat een belangrijke troef was van het Sociaal Impulsfonds (SIF), door het introduceren van één lokaal sociaal beleidsplan dat als (deel)basis kan dienen voor alle andere plannen die gemeente en OCMW maken en waar ook de gesubsidieerde voorzieningen kunnen uit putten voor de planning en verantwoording van hun activiteiten;
2. het verankeren van de coördinerende rol die lokale besturen vandaag feitelijk opnemen via netwerking met andere lokale actoren en de mogelijkheid creëren om die coördinerende rol verder te omschrijven of zelfs uit te breiden waar mogelijk en wenselijk (vb. kinderopvang: lokaal bestuur trekt het lokaal overleg en het lokaal overleg geeft bindend advies bij erkenning van nieuwe voorzieningen);
3. het bepalen van de minimale voorwaarden waaraan een Sociaal Huis moet voldoen, zodat de toegankelijkheid en bereikbaarheid van het aanbod voor wat de sociale dienstverlening van gemeente en OCMW betreft gegarandeerd wordt, alsook de samenwerking tussen lokaal bestuur en andere actoren in functie van een goede doorverwijzing.

Sectoren of beleidsthema's waar in de eerste plaats aan gedacht wordt voor de toepassing van dit decreet zijn diegene waarrond de Vlaamse regering, in het kader van het kerntakendebat, al een aantal afspraken met de lokale besturen en de provinciebesturen gemaakt heeft: minderheden, armoede, kinderopvang en ouderen.

Het decreet lokaal sociaal beleid legt ook geen strikt model van hét Sociaal Huis op. Deze sociale huizen dienen uitgebouwd te worden vanuit een lokale dynamiek en eigenheid. Er worden minimale voorwaarden opgelegd die geen afbreuk doen aan bestaande beslissingen. Het is aan de lokale besturen om de nodige dwarsverbindingen te maken tussen het Sociaal Huis en andere loketten, zoals de lokale werkwinkels. Duidelijke werkafspraken op lokaal niveau over de loketfunctie van het Sociaal Huis en die van de lokale werkwinkel, maken ook de organisatie van de dienstverlening die zich bevindt in de backoffice efficiënter. Het staat het lokaal bestuur ook volledig vrij om beide loketten te integreren.

Volledigheidshalve kunnen we hier voor wat welzijn betreft aan toevoegen dat reeds een aantal stappen zijn gezet in de richting van meer coördinatie door de lokale besturen en dat het in elk geval de bedoeling is om per sector te onderzoeken hoe de rol van het lokaal bestuur kan worden verfijnd, bijgestuurd en/of versterkt. Uiteraard zullen de kwaliteit van de lokale planning en de bestuurskracht van de lokale besturen, maar ook de prioriteiten en de beleidsruimte vanuit Vlaanderen, daarbij doorslaggevende factoren zijn.

2.1.5.4 Actieplan

Het decreet lokaal sociaal beleid wordt ondersteund door een actieplan. Dit actieplan omvat vier luiken.

A. *Expertenwerkgroepen en koepeloverleg*

In de loop van 2002 werden drie expertenwerkgroepen opgestart. De werkgroepen 'sociaal huis' en 'planning' werken momenteel aan een eerste tussentijds advies. De werkgroep 'Brussel' zal op kruissnelheid komen in 2003. De eerste werkgroep zal een advies formuleren met betrekking tot de realisatie van sociale huizen. Dit advies zal worden getoetst aan de ervaringen van de starters (zie B). De werkgroep 'planning' focust zich op het realiseren van een planlastverlaging voor lokale besturen en private partners. Zo zal elk lokaal bestuur (OCMW en gemeente) een lokaal sociaal beleidsplan opstellen dat tevens dienstig kan zijn om de sectorale planningsverplichtingen te vervullen. Hiertoe zal het nodig zijn om de sectorale regelgevingen aan te passen. Verder zal moeten worden uitgeklaard op welke wijze de lokale besturen het lokaal sociaal beleid zullen kunnen aansturen.

De werkgroep Brussel zal nagaan in welke mate de genomen opties realiseerbaar zijn in Brussel en zal voorstellen formuleren teneinde de gestelde doelstellingen zoveel als mogelijk ook in de Brusselse context te realiseren.

De resultaten van de expertenwerkgroep worden in 2003 besproken met de betrokken koepelorganisaties.

Door het betrekken van experts en koepelorganisaties zal kunnen bewaakt worden dat het lokaal sociaal beleid een meerwaarde genereert voor alle betrokkenen.

B. *Starters*

In december 2002 werd met 21 lokale besturen een startersovereenkomst gesloten. Het is de bedoeling dat deze besturen de reeds opgedane know how met betrekking tot lokaal sociaal beleid ter beschikking stellen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en delen met collega's die in dit project wensen te stappen.

Deze starters worden ondersteund door de cel lokaal sociaal beleid die werd opgericht binnen de administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn door middel van ervaringsuitwisseling en adviesverstrekking (juridisch, organisatorisch). Ervaringen en concepten zullen tegen eind 2003 worden gepubliceerd in een praktijkgids.

C. *Conferenties, provinciale ontmoetingen*

De opzet van het decreet en actieplan is om het lokaal sociaal beleid vanuit de praktijk en stapsgewijs op te bouwen. In 2002 werden vijf provinciale ontmoetingsdagen georganiseerd die de samenwerking rond thuislozenzorg tussen OCMW's en Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's) in kaart zetten en promoten. In 2003 wordt deze formule verdergezet rond andere thema's die aan bod komen in het decreet.

Belangrijk in het kader van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding zijn de geplande ontmoetingen rond het thema 'participatie binnen een lokaal sociaal beleid' waarbij ook de verenigingen waar armen het woord nemen zullen worden betrokken.

D. Communicatie

Heel dit proces kan pas slagen indien het voldoende wordt ondersteund door een open en vlotte communicatie naar alle betrokkenen. Daarom werd een website gerealiseerd en zullen periodiek nieuwsbrieven worden verspreid (www.wvc.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid).

2.2 In partnerschap met de federale overheid

De coördinatie van het armoedebeleid wordt op Belgische vlak verzekerd via de aanstelling in het Koninklijk besluit van 20 juli 1999 houdende vaststelling van bepaalde ministeriële bevoegdheden van de Minister van Maatschappelijke Integratie als bevoegd voor armoedebeleid, via de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie en Sociale Economie en via het 'Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting'.

Een belangrijk referentiepunt in het armoedebeleid is het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de bestending van het armoedebeleid (afgesloten op 5 mei 1998). Dit Samenwerkingsakkoord biedt een kader om een geïntegreerd armoedebeleid te voeren. Immers, gezien de bevoegdheidsverdeling tussen de federale en de Gemeenschaps- en Gewestregeringen en de vaststelling dat tal van beleidsdomeinen een gedeelde bevoegdheid kennen, is samenwerking noodzakelijk om op de vele dimensies van sociale uitsluiting te kunnen ingrijpen. Naast het engagement van alle regeringen in dit land om in de schoot van de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie en Sociale Economie inzake armoedebestrijding samen te werken is één van de belangrijkste verwezenlijkingen de oprichting van een 'Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting'.

Dit Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting is in de eerste plaats een overlegplatform tussen de armen en hun verenigingen (de verenigingen waar armen het woord nemen) enerzijds, en beleidsverantwoordelijken, ambtenaren en onderzoekers anderzijds.

Rode draad doorheen de werking van het steunpunt is de methodiek van dialoog. De basis hiervoor werd gelegd in de opmaak van het Algemeen Verslag over de Armoede (AVA - 1994) dat zelf het typevoorbeeld is van een dialoog tussen de mensen die in armoede leven, hun verenigingen en burgers die door hun (beroeps) positie met armoede en sociale uitsluiting te maken hebben zoals hulpverleners en andere specialisten. Het AVA is en blijft voor de regeringen van ons land een richtsnoer voor specifieke initiatieven op vlak van armoedebestrijding.

Aan de dialoog wordt ondertussen verder gebouwd. Een evenwicht vinden tussen de tijd die nodig is om het vertrouwen te winnen van armen, de tijd om inhoudelijk iedereen voldoende voor te bereiden, ... enerzijds en de politieke dynamiek van besluitvorming anderzijds, blijft een uitdaging. De context evolueert uiteraard ook: er zijn meer verenigingen, meer expertise en meer ervaring. Ook dat is een realiteit die voor een 'modernisering' van de dialoogmethode van belang is.

In het Samenwerkingsakkoord is voorzien (artikel 2) dat om de twee jaar een 'Verslag over bestaansonzekerheid, armoede, sociale uitsluiting en ongelijke toegang tot de rechten' wordt opgemaakt. Gezien de Europese actualiteit is op vraag van de minister van Maatschappelijke Integratie die termijn voor het eerste rapport ingekort tot anderhalf jaar. Op die manier is er een werkstuk dat voor

de Europese collega's kan dienen als voorbeeld van een actuele invulling van de methodiek van dialoog.

2.3 Europa

Tijdens de opeenvolgende Europese raden werd geleidelijk het 'sociale Europa' ontwikkeld. In een verder verleden zijn de bijeenkomsten van Maastricht (1992) en Amsterdam (1997) vermeldenswaardig. Recenter waren er Lissabon (maart 2000), Nice (december 2000), Stockholm (juni 2001), Laken (december 2001) en Barcelona (maart 2002).

In Lissabon is de verdere uitbouw van een meer sociaal Europa prominent op de agenda gekomen. De Europese Raad van Lissabon heeft in zijn conclusies gesteld dat het aantal mensen dat in Europa onder de armoedegrens leeft en sociaal uitgesloten is, onaanvaardbaar hoog blijft. De nieuwe kennismaatschappij biedt mogelijkheden om sociale uitsluiting te verminderen door de economische voorwaarden te scheppen voor grotere welvaart, door meer groei en werkgelegenheid en door nieuwe mogelijkheden te creëren voor maatschappelijke participatie. Om het risico van een kenniskloof te vermijden en deze mogelijkheden maximaal te benutten, moet er alles aan gedaan worden om vaardigheden te verbeteren, ruime toegang tot kennis en kansen te bevorderen en werkloosheid te bestrijden. Bovendien moeten stappen worden gezet om de armoede definitief uit te roeien.

De Europese Raad van Nice heeft daarop de lidstaten uitgenodigd om nationale actieplannen op te stellen. Deze actieplannen bevatten concrete beleidsdoelstellingen op het vlak van sociale insluiting en de bestrijding van armoede. Via de open methode van coördinatie moeten acties op beleidsterreinen als werkgelegenheid, onderwijs en opleiding, (publieke) gezondheid en huisvesting voor specifieke doelgroepen (o.a. minderheden, kinderen, ouderen, personen met een handicap) ontwikkeld worden. Er moeten indicatoren vastgelegd worden om de voortgang te kunnen opvolgen. Op 1 juni 2001 diende België, net zoals de veertien andere lidstaten van de Europese Unie, zijn nationaal actieplan Sociale Insluiting (NAPincl.) in bij de Europese Commissie.

Op de sociale agenda voor de periode 2002-2005, die op de Europese Raad van Nice werd goedgekeurd, staat de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting boven aan het lijstje. Momenteel is men bezig met de voorbereidingen van de tweede editie die tegen september 2003 klaar zou moeten zijn. Tevens wordt werk gemaakt van de voorbereiding en de start van het 'vierde Europees armoedeprogramma', dat officieel 'Communautair Actieprogramma ter bestrijding van sociale uitsluiting' werd gedoopt.

3. Opvolging van het beleid aan de hand van dataverzameling en indicatoren

Ter ondersteuning van de initiatieven, die door de diverse ministers op verschillende beleidsdomeinen genomen (zullen) worden, zal permanent worden geïnvesteerd in een efficiënte dataverzameling. Hiertoe wordt een beroep gedaan op het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, de Jaarboeken Armoede en Sociale Uitsluiting van Prof. Jan Vranken (OASeS, UA) en de administratie Planning en Statistiek (VRIND). In deze context past even-

eens de ontwikkeling van een niet-monetaire armoedenorm, waarvan de agendering op de Europese politieke agenda zal worden ondersteund.

Realisaties van 2002

- De administratie Planning en Statistiek (APS) heeft in 2002 verder de werkzaamheden opgevolgd rond de opmaak van een overeengekomen en onderling in de Europese Unie vergelijkbare set van indicatoren rond armoede, sociale uitsluiting en sociale cohesie. Deze set indicatoren werd op de top van Laken goedgekeurd.
- Verder nam de administratie Planning en Statistiek (APS) namens Vlaanderen verder deel aan de federale werkgroep indicatoren voor de stoffering van het Nationaal Actie Plan Inclusie (NAPincl). Een hele set indicatoren werd in het Plan opgenomen.
- APS volgde de berekening op van deze indicatorenset van het NAPincl voor Vlaanderen in benchmarking met de EU-landen die door de Waalse studiedienst (Service des Etudes et de la Statistique: SES) werd berekend. Omdat diverse indicatoren op basis van de ECHP-panelstudie (European Community Household Panel) moeten worden berekend en deze gegevensbron ter discussie staat heeft APS, ondersteund vanuit wetenschappelijke hoek, beslist de berekeningen niet vrij te geven.
- Het grote probleem momenteel rond de indicatoren is dat de data die nodig zijn om deze te berekenen, niet alleen een te grote tijdsachterstand hebben, maar vooral dat de betrouwbaarheid van de gegevens uit de ECHP betwijfeld wordt alsook de vergelijkbaarheid in ruimte en tijd. Het zou politiek én maatschappelijk noch wenselijk noch aanvaardbaar zijn om een graad van armoede voor te stellen die berekend is op basis van materiaal dat niet te vertrouwen is.
- In het kader van de EU en Eurostat zal aan alle bovengenoemde problemen gewerkt worden. Het ECHP wordt tegen 2003 vervangen door een nieuwe survey, de European Union - Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Het is verder de bedoeling om hierdoor het beleid ook inhoudelijk beter te kunnen opvolgen.
- APS volgt het hele proces van overgang op. Dit wordt voorbereid in ad hoc werkgroepen waar vertegenwoordigers van de statistische diensten van de 3 gewesten vruchtbaar samenwerken en synergieën opbouwen. De nieuwe vragenlijst wordt in een gebruikerswerkgroep op het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) grondig bekeken, evenals de verschillende variabelen. Dit gebeurt op basis van een reeds uitgevoerde proefenquête, de vorige vragenlijsten van de ECHP en de doelstellingen van het armoedebeleid. Er wordt ook nagegaan of de steekproef voldoende groot is om ook valabele uitspraken te kunnen doen over de armoede in Vlaanderen, en zo niet, om via een bijpassing met Vlaamse middelen minstens een 99% betrouwbaarheid te hebben over de resultaten. Het zou niet aanvaardbaar zijn een graad van armoede voor te stellen met de waarschuwing dat de werkelijkheid er 5% boven of 5% onder zou kunnen zitten (bij een betrouwbaarheidseis van 95%).
- APS nam deel aan enkele vergadering van een door de EU gesubsidieerd federaal actieonderzoek (ATD-vierde wereld) over indicatoren rond armoede, sociale uitsluiting en cohesie. Binnen dit onderzoek gaan wetenschappers, mensen uit de administraties, personen uit de sociale organisaties en mensen uit de organisaties waar armen het woord nemen, samen op zoek naar de meest adequate indicatoren.

- Tenslotte werd in de APS-survey 2002 een module voorzien om te peilen naar de opvattingen, houdingen en gedragingen van Vlamingen over armoede en sociale uitsluiting. Het veldwerk is afgelopen en de brute cijfers zijn beschikbaar.

Maatregelen voor 2003

- De administratie Planning en Statistiek (APS) neemt voor Vlaanderen verder deel aan de werkgroep indicatoren NAPIncl ter voorbereiding van het nieuw Plan 2003.
- Alle gemeenschappelijk overeengekomen indicatoren NAPIncl, op de Top van Laken goedgekeurd, zullen verder geactualiseerd worden, ook voor Vlaanderen, en gecommuniceerd worden als de betrouwbaarheid ervan voldoende groot is.
- Een aantal nieuwe indicatoren zullen worden ontwikkeld en berekend voor NAPIncl 2003, ook voor Vlaanderen.
- APS neemt voor Vlaanderen verder deel aan het door de EU gesubsidieerd federaal actieonderzoek (ATD-vierde wereld) over indicatoren rond armoede, sociale uitsluiting en cohesie. Een samenwerkingsverband van wetenschappers, mensen uit administraties, mensen uit sociale organisaties en mensen uit organisaties waar armen het woord nemen gaat in het kader van dit onderzoek op zoek naar de meest geschikte indicatoren.
- APS zal mee sturen en mee motor zijn om samen met andere administraties te komen tot een set van indicatoren om meer specifiek het Vlaamse armoedebeleid te kunnen opvolgen. APS wil samen met anderen een geïntegreerd monitoringsysteem rond armoede en sociale uitsluiting uitwerken voor Vlaanderen.
- APS zal de resultaten van de module over opvattingen, houdingen en gedragingen van Vlamingen over armoede en sociale uitsluiting verwerken en publiceren in een van de APS-producten (VRIND, Stativaria, Vlaanderen gepeild,...).

Armoede en sociale uitsluiting in de Vlaamse context ⁽¹⁾

Inleiding

Ondanks een economische groeivertraging blijft Vlaanderen een van de meest welvarende en koopkrachtige regio's ter wereld. Op verschillende maatschappelijke domeinen neemt Vlaanderen op Europees of wereldvlak een koppositie in. Deze algemene ontwikkelingen en het hoge welvaartspeil zorgen er echter niet voor dat armoede en sociale uitsluiting tot het verleden behoren. Niet iedereen kan van de welvaart meegenieten.

Dit komt omdat armoede een structureel gegeven is; ze maakt deel uit van de huidige organisatie van onze samenleving en valt bijgevolg niet van vandaag op morgen uit te roeien. Inzicht in het ontstaan en in de reproductie van armoede en sociale uitsluiting is een noodzaak. Armoedebestrijding dient geplaatst te worden in een langetermijnperspectief en te rusten op een voldoende breed maatschappelijk en politiek draagvlak (Vranken, e.a., 2002).

Armoedebestrijding vergt permanente aandacht op alle echelons van de samenleving. Publieke en politieke debatten rond deze problematiek worden geregeld overstemd door andere actualiteiten. De jongste jaren dienen zich steeds meer sociale problemen aan die onze landsgrenzen overstijgen. De globalisering verwijst onder meer naar een tendens waarbij nationale overheden aan kracht en macht moeten inboeten ten gunste van de economische actoren. Dit mag echter niet tot de conclusie leiden dat Vlaanderen niet langer verantwoordelijkheid moet opnemen in de alledaagse strijd voor meer welzijn voor elke burger.

Een belangrijk aantal mensen leeft in de marge van onze samenleving. Zo bracht recent onderzoek aan het licht dat armoede (opnieuw) mensen uit de middengroepen van onze samenleving treft (Dewilde en Levecque, 2002). Het nauwgezet in kaart brengen van welke mensen op welke manier door sociale uitsluiting worden getroffen, is noodzakelijk als basis voor een doelmatig armoedebeleid. Het brengt nieuwe problemen aan het licht, maar tegelijk toont het de pijnlijke werkelijkheid van het (blijven) voortbestaan van bepaalde uitsluitingsmechanismen.

Dit hoofdstuk geeft beknopt de actuele toestand van armoede en sociale uitsluiting in Vlaanderen weer. Zoals in het Algemeen Verslag over de Armoede (Koning Boudewijnstichting, 1994), maar ook in de vorige edities van dit Vlaamse Actieplan Armoedebestrijding, vormen de verschillende sociale grondrechten de rode draad. Armoede gaat immers over dat netwerk van sociale uitsluitingen dat zich op alle levensdomeinen manifesteert. Armoedebestrijding vereist dat al de deelproblematieken permanent in het vizier worden gehouden. Enkel op die manier kan men het risico omzeilen dat beleidsmaatregelen op het ene terrein een negatieve weerslag hebben op andere domeinen.

(1) Een bijdrage van Katrien De Boyser en Danielle Dierckx, OASes – UFSIA.

1. Participatie

Het recht op participatie, zoals vermeld in het Algemeen Verslag over de Armoede (Koning Boudewijnstichting, 1994) is een algemeen en zeer ruim recht, dat binnen diverse levensdomeinen en sectoren van toepassing is. Armoede duidt op een netwerk van sociale uitsluitingen, waardoor een onoverbrugbare kloof met de rest van de samenleving ontstaat. De slachtoffers blijven verstoken van het recht op participatie. Op tal van levensdomeinen wordt hen verhinderd om *deel te nemen*, laat staan om *deel te hebben* aan het maatschappelijke leven.

Het doel, dat onder meer door de welvaartsstaat wordt nagestreefd, is dat armen zich in de samenleving zouden kunnen bewegen als actieve burgers. Het gaat daarbij niet enkel over participatie aan het economische leven. Ook op het sociale, culturele en politieke vlak moeten zij kunnen meespelen. In het kader van het Toekomstverkennd Congres Armoedebestrijding (17 oktober 2002) formuleerde een vereniging waar armen het woord nemen een eigen definitie van 'actief zijn'.

Het gaat voor hen om:

- bezig zijn, je inzetten, inspanningen doen;
- zoveel mogelijk gebruik maken van je talenten;
- doen wat je graag doet, geen verplichte of opgelegde activiteiten;
- voor je rechten opkomen;
- een meerwaarde voor de maatschappij brengen, zorg voor het milieu;
- iets betekenen voor anderen, sociaal zijn.

Men wil hiermee benadrukken dat participatie niet wordt gerealiseerd door de toeleiding naar onaangepast en ondergewaardeerd werk. Een job is niet in alle situaties de beste oplossing. Ook houdt dit een pleidooi in naar meer erkenning voor het vrijwilligerswerk, waardoor men zich tijdens een periode van werkloosheid 'in conditie' kan houden en zichzelf 'nuttig' kan maken voor de samenleving. De huidige regelgeving belemmert deze mensen om actief te zijn. "De kern van de zaak blijft echter dat eerst mensen uit de samenleving worden geduwd om ze daarna - via dure diensten - terug 'bij te werken'. In plaats van zoveel geld en moeite te doen om hen terug te activeren, lijkt het ons beter ervoor te zorgen dat ze in de eerste plaats niet worden uitgesloten (Leren Ondernemen, 2002)."

Participatie is een grondrecht dat de andere rechten doorkruist. De stem van de armen op al deze terreinen in rekening brengen, biedt een meerwaarde bij de uitstippeling van het overheidsbeleid. De kwaliteit van dit beleid verhoogt doordat de doelgroep informatie inbrengt over mogelijke ongewenste armoede-effecten. Ook levert dit een positieve bijdrage aan de betrokkenheid van armen bij de samenleving en worden zij als burger erkend. De structuren om deze beleidsparticipatie op een efficiënte en krachtvolle manier te laten functioneren, zijn nog voor verbetering vatbaar.

Ter voorbereiding van het tweede Vooruitgangscongres 'Armoedebestrijding in Vlaanderen' werden de drempels en uitdagingen inzake participatie op de domeinen onderwijs en jeugdwerk uitgewerkt. Participatie binnen het onderwijs wordt voornamelijk belemmerd omwille van drempels inzake de kostprijs van het onderwijs, de (formele) organisatie van de school en de communicatie tussen ouders en scholen. Participatie van kansarme jongeren binnen het jeugdwerk staat of valt

met onder meer een gebrek aan kennis over hun leefwereld, aan methodische bagage, aan financiële en logistieke ondersteuning (Uit de Marge, 2002; Labath, Suijs, Verlot, 2002; Vandenbempt, 2002).

2. Maatschappelijke dienstverlening

“Elke persoon heeft recht op maatschappelijke dienstverlening. Deze heeft tot doel eenieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid.”
(Organieke wet OCMW)

Maatschappelijke dienstverlening doet zich voor in verschillende settings. Vlaanderen is rijk aan instellingen en organisaties die diensten leveren aan de burger. Deze dienstverlening wordt steeds meer bevroegd op haar kwaliteit. Is de geboden hulp al dan niet efficiënt en effectief? Wat de dienstverlening in de sfeer van welzijn en hulpverlening betreft, maken mensen in armoede een aanzienlijk deel van het cliënteel uit. Wetenschappelijk onderzoek en de verzameling van praktijkervaringen spitsen zich toe op de drempels, die verhinderen dat het hulpverleningsaanbod voor armen een meerwaarde betekent voor hun levenskwaliteit.

Het Vooruitgangscongres Armoedebestrijding (2002) belichtte de problematiek. De maatschappelijke dienstverlening faalt omwille van knelpunten bij de voorzieningen (aanbodzijde), de hulpvragers (vraagzijde) en in de relatie tussen de hulpverlener en de cliënt (Vandenbempt, 2002).

De voorzieningen maken zich schuldig aan ondoorzichtigheid en een versnipperd aanbod. Cliënten blijken te veel inspanningen te moeten leveren om de weg naar de juiste dienst te vinden. De hulpverleningswereld is bovendien opgedeeld in gespecialiseerde eenheden, wat voor mensen met een wirwar van samenhangende problemen inadequaat blijkt. Daarbij komt dat afstemming en samenwerking tussen verschillende hulpaanbieders zeer moeizaam tot stand komt. Van cliënten wordt verwacht dat zij deelproblemen kunnen formuleren en tot vervelens toe hun profiel van hulpbehoevende op elke nieuwe dienst schetsen.

De vaststelling dat binnen de hulp- en dienstverlening de nodige middelen en personeel ontbreken, schaadt de kwaliteit van het hulpaanbod. Dit weerspiegelt zich onder meer in beperkte openingsuren, een tekort aan ervaren personeel en adequate deskundigheid. Onder de druk van wachtlijsten treedt zelfs een ‘afoming’ op van het cliënteel: probleemsituaties waarbij men op korte termijn positieve resultaten verwacht, durven wel eens voorrang krijgen.

Onderzoek wijst bovendien uit dat een belangrijk aantal behoeftigen geen beroep doet op de bestaande hulpverlening. Binnen een tijdspanne van drie jaar kwam in België 9,7% van de bevolking ooit voor kortere of langere tijd beneden het bestaansminimum terecht, zonder dat men (meteen) één of andere vorm van gewaarborgd minimuminkomen genoot (Nicaise en Groenez, 2002). Een gebrek aan informatie over het bestaan van diensten, te complexe administratieve procedures, maar ook eigen schaamte zijn enkele van de verklaringsfactoren (zie ook paragraaf 6, Inkomen).

Hiermee wordt tegelijk het belang van een vertrouwelijke en evenwichtige relatie tussen hulpverlener en -vrager duidelijk. Eens men de stap zet naar een hulpverleningsinstantie, treden soms

storingen op omwille van een onaangepast taalgebruik, het overnemen en 'in de plaats van de cliënt' afhandelen van het probleem. In deze context heeft het empowermentperspectief en de maatzorg-methodiek nog veel terrein te veroveren (Van Regenmortel, 2002). Ook het gebruik en kunnen afdwingen van cliëntenrechten staat nog voor grote uitdagingen.

3. Gezin

Armoede is nog steeds een directe en indirecte oorzaak van uithuisplaatsing van de kinderen. De meest zichtbare factor is huisvesting. Ook gezondheidsproblemen van de ouders, echtscheidingen of schoolproblemen van de kinderen (verzuim, moeilijkheden om zich in de lessen te concentreren ...) leiden in arme milieus al te vaak tot plaatsing.

De ervaring leert dat de 'oplossing' van de plaatsing geen echte oplossing is, dat ze geen uitweg uit de problemen biedt. Plaatsing heeft het uiteenvallen van de gezinnen tot gevolg, waardoor menselijke drama's vergroten. De oorspronkelijke emotionele banden, de betrokkenheid op het oorspronkelijke sociale milieu en de zelfwaardering van de jongeren worden er dikwijls door ondermijnd, soms op een blijvende manier. Bovendien slaagt een jeugdige uithuisplaatsing er vaak niet in deze jongeren modellen mee te geven die zij later kunnen gebruiken voor het opbouwen van een pedagogische relatie met hun eigen kinderen. De uithuisplaatsing in hun eigen kindertijd blijft dan ook voor vele ouders een duidelijk merkteken, iets wat hun geschiedenis markeert en waardoor ze zich vaak 'getekend' voelen (Vanhee, Laporte & Corveleyn, 2001:358-360).

Plaatsing van kinderen brengt bovendien met zich mee dat talrijke sociale (hulpverlenings-) actoren ingrijpen in het gezinsleven. Dit wordt als zeer beklemmend ervaren en brengt niet altijd beduidende verbeteringen teweeg. "Elke tussenkomst in arme gezinnen moet in de eerste plaats erop gericht zijn de gezinnen in staat te stellen hun eigen situatie weer zelf in de hand te nemen, anders zal ze als controle en niet als hulp en dus als inefficiënt ervaren worden. Heden ten dage aarzelen de gezinnen nog om hulp te vragen. Een -in het begin- vrijwillige plaatsing verandert achteraf vaak in een opgelegde maatregel." (Steunpunt ter bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2001:127)

Een ander aspect van het recht op gezin is de (on)toegankelijkheid van het aanbod aan kinderopvang. Ondanks de talrijke situaties waarin ouders hun kinderen voor een tijdje aan anderen toevertrouwen, doen de arme ouders weinig beroep op bestaande diensten. Nochtans betekent dit niet dat de behoefte niet zou bestaan. "Kansarme gezinnen hebben evenveel of in sommige gevallen zelfs meer nood aan kinderopvang dan andere gezinnen: er doen zich meer niet-geplande en dikwijls onaangename gebeurtenissen voor zoals crisismomenten waarbij de ouders even de druk en de zorg voor hun kind(eren) kwijt moeten kunnen. Bij alleenstaande ouders stelt dit probleem zich nog scherper (Recht-Op, 2000:5-7)." Ook op momenten dat men wil gaan solliciteren, een opleiding wil volgen (bv. bij de VDAB), opgeroepen wordt voor een interimjob, enz., is er nood aan - snel beschikbare - kinderopvang. Deze nood aan occasionele, flexibel georganiseerde en laagdrempelige kinderopvang, die aangepast is aan de werkuren van kansarmen (vaak avond-, nacht- en weekendwerk, werken in ploegen, onregelmatige werkuren en/of interim-werk) en ook toegankelijk is op moeilijke momenten, wordt eveneens sterk beklemtoond in recent onderzoek (Vanpée, Sannen & Hedebouw, 2000: 295-296 en Vanhee, Laporte & Corveleyn, 2001: 363).

Dat gezinnen in armoede zich minder beroepen op formele of informele kinderopvang wordt verklaard door tal van belemmeringen:

- Er zijn de financiële drempels. Ook al bepaalt men de prijzen aan de hand van het gezinsinkomen, toch gebeurt dit meestal op basis van de inkomsten van het voorgaande jaar. De inkomenssituatie van arme gezinnen wijzigt echter regelmatig. Maatregelen inzake fiscale aftrek, zijn eveneens niet aan hen besteed.
- Zeer weinig diensten werken voldoende flexibel. Arme ouders, die juist lijden onder het feit dat ze de controle over hun situatie min of meer verliezen, kunnen echter hun aanvragen bij de diensten niet altijd plannen. De toenemende flexibilisering op de arbeidsmarkt draagt ertoe bij dat armen de greep op hun situatie verliezen.
- Informatie over bestaande opvangmogelijkheden wordt niet voldoende verspreid onder ouders, vooral onder degenen die geen werk hebben.
- De schrik voor bemoeienis van buiten uit is een grote rem: "Ze bekijken hoe het kind gekleed is en ze zoeken er van alles achter. Ze nemen achter uw rug contact op met de Bijzondere Jeugdzorg. Daarom willen we geen kinderopvang (Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2001)." Hulp vragen bij familieleden, burens of vrienden is niet makkelijker: de schrik voor beoordeling en controle is ook daar aanwezig. Opvang thuis veronderstelt dat men de middelen heeft om iemand op te vangen en/of te laten logeren: een woning van een zekere kwaliteit, met name de aanwezigheid van water, gas en elektriciteit (Steunpunt ter bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2001:114).

4. Rechtsbedeling

"Wij willen geen speciale rechten voor de mensen die in armoede leven. Wij willen een samenleving waarin wij als volwaardige burgers worden erkend." (Koning Boudewijnstichting, 1994)

De toegang tot het gerecht wordt beschouwd als een essentieel onderdeel van onze rechtsstaat en van gerechtigheid in het algemeen. De rechtsbedeling wordt echter duidelijk bemoeilijkt, omdat de armen het moeilijker hebben met allerhande administratieve procedures, met voorwaarden en clausules, met de wetgeving en met het juridische apparaat. Armen kunnen hun rechten vaak niet opnemen omdat de wetgeving te sterk is afgestemd op de situatie van de doorsnee burger (Vranken, Geldof & Van Menxel, 1999:168).

Daarnaast bestaan er ook heel wat barrières ten aanzien van het gerecht: financiële, socio-culturele en psychologische. De ontoegankelijkheid van de rechtshulp werd door een Vereniging waar armen het woord nemen geanalyseerd en zij formuleerde tips om de toegankelijkheid te vergroten. Men wijst onder meer op de financiële drempels, de verwarring tussen hulp versus controle en een gebrek aan samenwerking tussen de sectoren van welzijn en justitie. De belemmeringen die zich in de 'klassieke' hulpverlening voordoen, blijken ook in de context van rechtshulp te gelden (Recht-Op, 2001).

Tenslotte lopen armen meer risico om met het gerecht in aanraking te komen, onder meer omdat minderheidsgroepen, zoals armen, kwetsbaarder staan tegenover het gerechtelijk gezag. Er wordt daarbij gedacht aan beslag, interneringen, jeugdrecht en ex-gedetineerden. Het steeds complexer karakter van onze samenleving, met een groeiend aantal rechtsregels en een toenemende

juridisering en contractualisering van relaties, maakt dat een groeiend deel van de bevolking ongeletterd wordt in het kluwen van wetten, regelgeving en tenuitvoerleggingen van vonnissen (Vranken, Geldof & Van Menxel, 1999:168).

5. Cultuur

“Als de samenleving een omgeving schept waarin het individu zijn creatieve vermogens kan ontwikkelen, is vermindering van armoede haalbaar.” (Prof. Yunus, Bangladesh)

Activiteiten in de sfeer van cultuur en vrije tijd dragen voor velen nog de stempel van luxeproducten. Toch werd het belang ervan voor mensen in armoede al meermaals onderstreept. Ook deze mensen moeten kunnen genieten. Zichzelf ontplooiën via culturele en andere vrijetijdsactiviteiten, daar wordt elk mens beter van. Het is een betekenisvolle stap in de richting van meer maatschappelijke integratie. Toch bestaan er nog steeds drempels waardoor armen niet van het bestaande aanbod kunnen proeven.

Op de eerste plaats zijn er de zichtbare drempels of ‘belemmeringen van technisch-praktische aard’ ten aanzien van culturele participatie voor mensen in armoede. Het gaat hier over zaken als ontoegankelijke culturele informatie, het objectief of subjectief niet beschikken over ‘vrije’ tijd, geen gezelschap hebben of kunnen aanspreken, de kostprijs van cultuurparticipatie, de materiële onbereikbaarheid van culturele voorzieningen en het niet kunnen organiseren en betalen van kinderopvang omwille van sociale en psychologische redenen.

Daarnaast zijn er minder zichtbare en meer complexe drempels, die verbonden zijn met diepgewortelde gevoelens van zich minder voelen dan anderen. Ook het ontbreken van cultuurstimulerende contacten binnen hun netwerk speelt mensen in armoede parten, evenals de capaciteit om culturele inhoud te verwerken, statusverlegenheid en statusmotivatie (Haesendonckx, Wuyts, 2001).

Er zijn amper cijfers beschikbaar over de deelname van armen aan het culturele en vrijetijdsaanbod. Over mensen met een lage opleiding is meer geweten. Laagopgeleiden zijn beduidend ondervertegenwoordigd in het verenigingsleven: 37% van de actieve leden van socio-culturele verenigingen zijn laaggeschoold. Bij de sportverenigingen raakt men niet verder dan 27%. Voor culturele verenigingen strandt men op de kaap van 20% (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2000).

6. Inkomen

Hoewel armoede niet te herleiden valt tot een gebrek aan inkomen, blijft het een kernelement in de problematiek. Het is een duidelijk meetbaar gegeven en veruit het best gekende element wat ervoor zorgt dat wetenschap en beleidskringen het meestal als belangrijkste (soms enige) indicator van armoede hanteren.

De hoogte van het inkomen en de regelmaat waarmee het binnenkomt, zijn belangrijk voor de omvang en de aard van de bestedingen. Een laag en onregelmatig inkomen laat zich voelen in een moeilijk evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. Als de balans doorweegt naar de uitgavenkant kan dit leiden tot schulden.

6.1 Schulden

Schulden zijn niet per definitie een armoedeprobleem en hoeven niet uit te groeien tot een onoverzichtelijke schuldenberg als de beschikbare middelen voorhanden zijn om de betalingen af te lossen. Wanneer de omvang van de schulden echter niet kan gedragen worden door het beschikbaar inkomen, spreken we van schuldoverlast. Dit kan zowel het gevolg als de oorzaak van armoede zijn. Schuldoverlast manifesteerde zich het voorbije decennium als één van de belangrijkste rechtstreekse aanvoerlijnen richting armoede.

Groepen die een groter risico lopen op schuldoverlast zijn jongeren, éénuoudergezinnen, alleenwonenden, grote gezinnen en mensen die leven van een werkloosheidsuitkering, een invaliditeitsuitkering of het leefloon. Naarmate het opleidingsniveau lager is, stijgt de kans op schulden. Eén derde van de mensen met schuldproblemen kampt met gezondheidsproblemen. Nieuw is dat schuldoverlast vandaag meer jongeren onder de 25 jaar treft, wat voor velen onder hen de poort naar armoede opent (Ruelens en Nicaise, 2002).

Arme huishoudens moeten met hun uitgaven balanceren tussen het voldoen aan primaire behoeften en het conformeren aan de consumptiegerichte levensstijl die eigen is aan onze samenleving. De banalisering van kopen op krediet zorgt ervoor dat de drempel om schulden aan te gaan, verlaagt. Bij het openslaan van de krant of aan de kassa van de supermarkt dienen oude en nieuwe kredietverleners zich aan met 'oplossingen' om moeilijke periodes te overbruggen, om versneld noodzakelijke aankopen te kunnen doen of om zich een 'extraatje' te kunnen permitteren.

Van de meerderjarige Belgische bevolking kampt ongeveer 5% met overmatige schulden, zo blijkt uit gegevens van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren van de Nationale Bank van België. Volgens cijfers van het N.I.S. bedroeg midden 2002 de totale som van het krediet in omloop 13.229,80 miljoen euro. Het aantal registraties bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren en de achterstallige betalingen voor consumenten- en hypotheccair krediet blijven stijgen sinds het midden van de jaren '90. In mei 2002 waren in totaal 434.013 personen en 549.841 contracten geregistreerd; dit is een toename met 12% (personen) en 19% (contracten) ten opzichte van 5 jaar daarvoor.

Ook het aantal mensen met ernstige problemen bij de betaling van gas- en elektriciteitsfacturen blijft aangroeien. In 2001 werd bij 21.790 huishoudens de energietoevoer onderbroken, dit was een stijging met 8% ten opzichte van 2000. De gemiddelde schuldsum bleef de laatste jaren stijgen en bedroeg in 2001 967 euro. Men plaatste verder 15.540 vermogensbeperkers en 8.710 betaalmeters.

6.2 Inkomens- en vermogensongelijkheid

Een inkomen staat niet op zichzelf maar moet bekeken worden in verhouding tot het inkomen van de gemiddelde burger. Verschillende inkomensverdelingen en ongelijkheidsmaatstaven geven aan dat de inkomensongelijkheid in België aanzienlijk is en blijft toenemen. Na belasting beschikten in 1999 de 30% armsten in de inkomensverdeling over 13,6% en de 10% rijksten over 24,8% van het totale netto-inkomen. Het gemiddeld netto belastbaar inkomen van de armste 10% van de bevolking bedroeg 3.929 euro. Bij de 10% rijksten was dat 68.619 euro. De allerlaagste inkomens vinden we niet terug in deze (fiscale) statistieken omdat ze te laag en dus niet belastbaar zijn. Naast de inkomensverdeling bestaat er ook een vermogensverdeling. Het totale Belgische vermogen blijkt nog veel ongelijker verdeeld dan het inkomen (Rademaekers en Vuchelen, 1998). De verdubbeling van het Belgische gezinsvermogen tussen 1984 en 1994 kwam meer ten goede aan de

hoogste inkomensdecielen dan aan de lagere. Terwijl in 1984 de 30% armsten beschikten over 6,2% van het totale vermogen, was dat in 1994 nog slechts 5,6%. De 10% rijksten beschikten in 1984 over 46,8% van het totale gezinsvermogen – in 1994 was dat 49,6% of nagenoeg de helft. De 20% rijksten samen bezaten in 1994 bijna twee derden (64%) van het totale Belgische gezinsvermogen.

6.3 Armoedecijfers op basis van inkomen

Panelonderzoek van het Centrum voor Sociaal Beleid (CSB) van de Universiteit Antwerpen (Cantillon e.a., 1999) toont aan dat de relatieve armoede in België sinds het einde van de jaren '80 langzaam toeneemt. Het percentage arme huishoudens volgens de EU-norm (50% van het gemiddeld netto gezinsinkomen) steeg in België van 5,9% in 1988 tot 7,7% in 1997, het percentage arme individuen steeg in diezelfde periode van 5,0% tot 6,4%. In Vlaanderen trof armoede in 1997 6,9% van de huishoudens en 5,4% van de individuen (t.o.v. 5,4% van de huishoudens en 4,3% van de individuen in 1988). Huishoudens waar het gezinshoofd jonger dan 25, niet-EU-burger, werkloos, ziek of invalide is, lopen het grootste risico om in armoede terecht te komen. Ook landbouwers, koppels die leven van één uitkering en gezinnen waar niemand tewerkgesteld is, lopen een veel groter armoederisico dan de gemiddelde Belg.

Wanneer mensen over langere tijd worden gevolgd (cijfers Panel Study Belgian Households), ziet men dat bijna een vierde (23%) van de Belgische bevolking over een periode van 5 jaar met inkomensarmoede wordt geconfronteerd (60% van het netto mediaan gezinsinkomen). Inkomensarmoede is dus geen louter marginaal maatschappelijk verschijnsel maar dringt vaak als een korte, éénmalige ervaring door tot in de middenklasse. Verder bleek dat hoe langer een persoon arm is, hoe kleiner zijn of haar kans wordt om uit de armoede te ontsnappen (Dewilde en Levecque, 2002).

6.4 Sociale bijstand – het leefloon

De voorbije jaren ondergingen de stelsels van de sociale bijstand een aantal veranderingen. Al in 2001 werd het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB) grotendeels vervangen door de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Het aantal bejaarden dat van deze regeling leefde, was sinds 1994 aan het dalen. Op 1 januari 2002 tekende men echter een stijging op ten opzichte van begin 2001 met 9,7% tot 100.614 rechthebbenden. Ongeveer drie vierden van de ontvangers zijn vrouwen; zij zijn vaak ook alleenstaand en alleenwonend. Een derde van de gerechtigden is ouder dan 80 jaar.

In 2002 werd het bestaansminimum omgevormd tot het leefloon wat gepaard ging met een inhoudelijke uitbreiding van het recht op een uitkering naar een recht op maatschappelijke integratie. Het aantal mensen dat van een bestaansminimum of leefloon leeft, daalt al van in 1999. Op 1 januari 2002 waren er naar schatting 67.789 bestaansminimumtrekkers. In het kielzog van het dalende aantal bestaansminimumtrekkers daalde ook het aantal mensen dat een gewaarborgde gezinsbijslag ontving.

Sinds het midden van de jaren '80 groeit de achterstand van alle wettelijke minima in het werknemersstelsel en de sociale bijstand tegenover de algemene stijging van de welvaart. Het leefloon en de Inkomensgarantie voor Ouderen volgen net als hun voorgangers wel de gezondheidsindex maar worden niet systematisch aangepast aan de algemene evolutie van de welvaart. Het gevolg is dat de inkomens kloof tussen mensen die van een bijstandsuitkering leven en de andere inkomens trekkers steeds groter is geworden en kan blijven groeien. In 2001 zakte de waarde van het

bestaansminimum ten opzichte van de gemiddelde welvaart per hoofd verder voor alle categorieën. Een alleenstaande persoon met een bestaansminimum heeft 30% van het netto nationaal inkomen per hoofd ter beschikking, samenwonenden en echtgenoten 20%. Voor alleenstaanden met kinderlast bedroeg het bestaansminimum 40% van het netto nationaal inkomen per hoofd.

6.5 Onderbescherming

Naast de groep mensen die een beroep doen op de sociale bescherming via bijstands- of werkloosheidsuitkeringen blijkt een groot aandeel van de behoeftigen in de kou te blijven staan: bijna 10% van de bevolking leefde over een periode van drie jaar minstens een maand onder het bestaansminimum. De oorzaken voor deze onderbescherming zijn te vinden in wettelijke toegangsvoorwaarden, sancties en schorsingen, inhoudingen op de uitkering maar ook non-take-up of 'niet-gebruik' van het minimuminkomen. Hierbij kan bijvoorbeeld de schrik spelen voor een inkomstoets of voor terugvordering bij familieleden (Nicaise en Groenez, 2002).

7. Onderwijs

Hoewel de kwaliteit van het Vlaams onderwijs tot de wereldtop behoort en het onderwijs een belangrijke springplank kan zijn voor kinderen uit kansarme gezinnen, hebben zij nog steeds meer kans om doorverwezen te worden naar onderwijsrichtingen die hun keuzemogelijkheden voor de toekomst drastisch inperken. Het onderwijs kan zo kennisongelijkheid reproduceren en zelfs versterken.

Kinderen uit kansarme gezinnen kennen in het onderwijs een ongelijke start in vergelijking met leerlingen uit meer bemiddelde gezinnen. Omdat het onderwijs nog te zeer middenklasse-georiënteerd is, vinden deze leerlingen er minder aansluiting met de eigen leefwereld. Verschillen in leefomstandigheden, in culturele achtergrond, in het scholingsniveau van de ouders en in de pedagogische draagkracht werken de ongelijkheid in de hand en versterken ze. Ook kunnen de kosten van (vooral secundair) onderwijs hoog oplopen wat een extra (ook psychische) last betekent, zowel voor de ouders als voor het kind.

Kinderen uit arme gezinnen moeten vaker overzitten en verlaten vaak vroegtijdig de school. Een laag opleidingsniveau bemoeilijkt later het vinden van een job met een degelijk en regelmatig inkomen. Voor één op drie laaggeschoolden betekent bestaanszekerheid vandaag rekenen op een uitkering.

Voor allochtone leerlingen is de onderwijssituatie vaak nog problematischer. Zij combineren een meestal lage scholing van de ouders met taalachterstand en een culturele kloof. Dit zorgt voor achterstelling op alle onderwijsniveaus. De kans van een Belgische leerling om in het buitengewoon middelbaar onderwijs terecht te komen is 1 op 29. Bij een niet-Belgische leerling is dat 1 op 14.

De laatste jaren is er een toename van het aantal doorverwijzingen van leerlingen naar het buitengewoon onderwijs: in vergelijking met 1988-1989 is het aantal kinderen in het buitengewoon lager onderwijs in 2001 gestegen met 48%. In het buitengewoon onderwijs zijn kinderen uit kansarme milieus en van een andere etnische herkomst ook oververtegenwoordigd (Ruelens e.a., 2001). Terwijl 25% van de kansarme kinderen op lagere schoolleeftijd in het buitengewoon onderwijs zit, bedraagt dit aandeel voor de gehele bevolking slechts 5%.

8. Werkgelegenheid

Een betaalde en zekere job biedt nog steeds een belangrijke bescherming tegen financiële armoede en verschillende vormen van sociale uitsluiting. Tijdelijke of permanente uitsluiting uit de (secundaire) arbeidsmarkt, zorgt voor vervreemding van het arbeidsgebeuren en werkt ook sociaal isolement in de hand.

In december 2002 telde Vlaanderen 195.198 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ). Op jaarbasis steeg het aantal werkzoekenden in 2002 in Vlaanderen met bijna 9%. Het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW) steeg met 15,5%. Het aantal jongeren in wachttijd steeg met 19% tot 20.351 personen.

De economische terugval in 2002 zorgde voor deze nieuwe stijging van de werkloosheidscijfers. Deze stijging betekent dat meer mensen recent in de werkloosheid zijn beland. De kern langdurig werklozen blijft nagenoeg even groot, maar relatief gezien daalt hun aandeel in de totale werkloosheidscijfers. Midden 2002 waren 56,7% van de UVW's langer dan één jaar werkloos, tegenover 61,7% in 2001 en 63,8% midden 2000. Nog vier op 10 van de UVW's is midden 2002 al meer dan twee jaar werkloos.

De werkloosheidscijfers tonen ook toenemende structurele uitsluiting van bepaalde groepen uit de arbeidsmarkt. Werkloosheid blijft meer vrouwen treffen dan mannen: 55% van de NWWZ zijn vrouwen. Er is ook een lichte heropleving van de jeugdwerkloosheid: midden 2002 waren 18,5% van de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW's) jonger dan 25 jaar, tegenover 17,6% midden 2000. Het overgrote deel van de UVW's situeert zich in de leeftijdsgroep 25-40 jaar. Het aandeel 40- tot 50-jarigen groeide en dat van de 50+-ers nam af over de jaren heen. In 2002 zijn 6 op 10 van de UVW's laag opgeleid (lager onderwijs of lager secundair onderwijs). Het risico op langdurige werkloosheid is substantieel groter naarmate men lager opgeleid is. Ook geografisch is het risico om werkloos te worden, ongelijk verdeeld. Zo liggen de werkloosheidsgraden in het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest veel hoger dan in het Vlaams Gewest. Binnen gewesten zijn er verschillen tussen meer en minder welvarende regio's en steden; ook op stedelijk niveau is er een ongelijke spreiding van werkloosheid over de verschillende stadswijken.

9. Huisvesting

De woonsituatie van mensen in armoede is in vele gevallen schrijnend. Betaalbaarheid en goede kwaliteit blijken voor hen op de woningmarkt moeilijk verenigbare kenmerken.

Door de lange wachtlijsten voor een sociale woning keren mensen met lage inkomens zich noodgedwongen naar de secundaire private huurmarkt waar hun keuzemogelijkheden beperkt zijn. Men is quasi gedwongen om in deze private huursector te blijven en bijgevolg de marktevoluties en prijsstijgingen te ondergaan.

Over de periode 1976-1997 zijn huurders er in koopkracht met 20% op achteruit gegaan na aftrek van de woonkosten; bij eigenaars bleef de koopkracht nagenoeg gelijk. De daling van de koopkracht bij huurders is niet het gevolg van een daling van de reële inkomens maar van de werking van de woningmarkt. Naast de armoedeval en de werkloosheidsval is er daarom ook sprake van een 'huisvestingsval': dit betekent dat de inspanningen om het inkomen van armen te verhogen, worden tenietgedaan door aanhoudend stijgende woonkosten (De Decker, 2002).

Op de woningmarkt bevinden zich nog heel wat woningen van ondermaatse kwaliteit. Vlaanderen en Brussel tellen samen ruim 160.000 huurwoningen, 80.000 koopwoningen en 16.000 kamers zonder klein comfort (ISEG & OSA, 2002).

Er bestaan ook andere vormen van marginaal wonen in Vlaanderen: zo leven ruim 3.000 woonwagendwoneers op gemeentelijke woonwagendparken. Van de 28 woonwagendparken bleken er 6 niet ingericht met sanitaire cellen in 2001.

Campingbewoneers en bewoneers van weekendverblijfparken ontberen basiscomfort en woonzekerheid.

Een nog schrijnendere vorm van marginaal wonen, vinden we terug bij thuislozen. De laatste 20 jaar zijn er steeds meer vrouwen in deze extreme uitsluitingsituatie beland:

in 2002 waren er 67% mannen en 33% vrouwen - in 1982 was deze verhouding nog 82% mannen tegenover 18% vrouwen. Er is ook een veroudering opgetreden van de thuislozenpopulatie: de verschuiving heeft zich vooral voorgedaan van de -30 jarigen naar de middengroep. Het aandeel van de wettelijk gescheidenen binnen de thuislozenpopulatie is fors toegenomen. Het overgrote deel van de thuislozen is laaggeschoold: ongeveer de helft heeft lager onderwijs of lager beroeps-onderwijs voltooid. Wanneer vrouwen thuisloos worden, heeft dat vaak met partnergeweld te maken. Een instellingsverleden (psychiatrische instellingen, penitentiaire instellingen, instellingen voor bijzondere jeugdzorg) blijkt verder een vrij bepalende factor in het proces van thuisloosheid (Van Menxel, 2002).

Leven in een slechte woonomgeving gaat vaak ten koste van de gezondheidssituatie en de algemene leefsituatie van de betrokkenen. Het biedt kinderen evenmin een gunstige omgeving voor schoolse prestaties. Rechtstreeks of onrechtstreeks verhoogt slecht wonen het armoederisico. Een aanzienlijk aantal slechte woningen, een krappe sociale huurmarkt, een groot aantal huishoudens met betaalbaarheids- en kwaliteitsproblemen, woononzekere situaties, de opgang van marginale woonvormen en thuisloosheid: het is duidelijk dat het recht op wonen in Vlaanderen lang niet is gerealiseerd.

10. Gezondheidszorg

Wie tot een lagere socio-economische klasse behoort, maakt meer kans op gezondheidsproblemen, op vroegtijdig sterven en heeft een verminderde toegang tot de gezondheidszorg dan wie hoger op de maatschappelijke ladder staat. Zo is de levensverwachting van een 25-jarige man zonder diploma 5,5 jaar minder lang dan een 25-jarige man met diploma hoger onderwijs lange type. Mannen hebben op 25 jaar een gemiddelde levensverwachting van 49,6 jaar waarvan 37,5 jaar in goed ervaren gezondheid. Voor een 25-jarige man uit de laagste opleidingscategorie is dat 28,1 jaar; bij een 25-jarige man met een diploma hoger onderwijs is dat 45,9 jaar (Bossuyt, 2000).

Oorzaken voor dit hoger ziekte- en sterftcijfer zijn te vinden in de leef-, woon- en werkomstandigheden van mensen in armoede (Peersman, 2000). De ongezondere leefwijze vloeit ook voort uit individueel risicogedrag zoals roken. Deze gedragspatronen zijn niet zomaar toe te schrijven aan een individuele keuze; in een armoedecontext maken ze vaak deel uit van een overlevingspatroon.

Wie arm is, heeft nog steeds minder toegang tot de curatieve en preventieve gezondheidszorg. Niet alleen blijft deze te duur voor mensen met een laag inkomen; ook raken zij sneller ontmoedigd door de administratieve procedures. Ook gevoelens van schaamte, van niet gerespecteerd worden, een gebrek aan toegankelijke informatie, mobiliteitsproblemen en de culturele kloof tussen hulpvrager en -verlener vormen drempels voor een integrale gezondheidszorg.

De Belgische Gezondheidsenquête 1997 toont aan dat voor een derde van de Belgische huishoudens de kosten voor medische voorzieningen moeilijk te dragen zijn. 8% van de huishoudens hebben in het jaar voor de enquête een medische consultatie of de aankoop van geneesmiddelen moeten uitstellen. Ook bleek dat huishoudens met een gezinshoofd zonder diploma vijf keer vaker hun beroep op medische zorgen uitstellen dan huishoudens waarvan het gezinshoofd hoger opgeleid is. De toegang tot de gezondheidszorg wordt niet uitsluitend bepaald door de gezondheidstoestand van individuen maar ook door de prijs, het inkomen of de verzekeringscategorie van de patiënt (Adriaenssen en Degraeve, 2001a). Daarnaast groeit ook de dualisering tussen diegenen met een private hospitalisatieverzekering - al dan niet via het werk - en diegenen zonder.

Patiënten uit lagere sociaal-economische groepen hebben vaker betalingsmoeilijkheden in ziekenhuizen. Vaak zijn de mensen met hoge ziekenhuiskosten ouder dan 65 jaar, gepensioneerd, invalide en worden ze vaker, langer en meer in psychiatrische ziekenhuizen opgenomen. Het is de accumulatie van kosten ten gevolge van verschillende opnames in het ziekenhuis en de ambulante kosten (buiten de officiële remgelden) die tot betalingsproblemen leiden (Adriaenssen en De Graeve, 2001b).

Bij psychische problemen is de wisselwerking tussen en de reproductie van verschillende vormen van sociale uitsluiting zeer zichtbaar. Zo zorgen psychische problemen vaak voor instroom in de bijstandpopulatie, maar blijven ook na uitstroom de armoederisico's bij deze individuen groter. Men heeft vaak minder onderwijsbagage, is vaker alleenstaand en afhankelijk van vervangingsuitkeringen. Rehabilitatie is voor mensen met een ernstige psychiatrische problematiek een zware opgave. Hun kansen op een volledige integratie zijn gering. Vaak zijn hun sociale netwerken erop achteruit gegaan en maken de stigmatisering vanuit de buitenwereld en de verinnerlijking van het stigma de sociale drempel des te hoger (Dekerk, De Raedemaeker, 2002).

Concrete beleidsmaatregelen

1. Het recht op participatie

"Fundamenteel in een democratie is ongetwijfeld de vraag naar de aanvaardbaarheid: in een democratie kun je alleen maar iets bereiken als de meerderheid van de bevolking de voorgestelde oplossingen aanvaardt. Is armoede aanvaardbaar in de maatschappij van de toekomst? (...) Zolang armoede en uitsluiting niet de zorg van de meerderheid zijn, kunnen er wellicht geen echte maatregelen worden getroffen." (Koning Boudewijnstichting, syntheseverslag 1994:9)

Het recht op participatie verdient specifieke aandacht, temeer omdat de realisatie van dit algemene en fundamentele concept onder de verantwoordelijkheid van alle beleidsverantwoordelijken valt. De maatschappelijke participatie van elke burger kan enkel gerealiseerd worden als rekening wordt gehouden met de specifieke behoeften van de diverse groepen in onze samenleving die in een 'zwakkere' positie staan.

1.1 Participatie van mensen in armoede: opleiding en tewerkstelling van ervaringsdeskundigen en verenigingen waar armen het woord nemen

De beleidsnota van de minister van Welzijn, Gezondheid, Gelijke Kansen en Ontwikkelingssamenwerking vermeldt dat 'de Vlaamse regering prioriteit zal geven aan het voorkomen, verminderen en oplossen van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting voor alle burgers. Daartoe zal een beleid tot stand komen in dialoog met alle betrokkenen, in het bijzonder de armen zelf, en getoetst worden op zijn effect voor de armsten'. Een van de concrete maatregelen om armoede en sociale uitsluiting te bestrijden bestaat uit 'het uitbouwen van de werking en regelgeving voor de opleiding én inschakeling van ervaringsdeskundigen'.

Om dit doel te bereiken erkent en subsidieert de overheid vzw De Link. Vzw De Link staat in voor de opleiding van ervaringsdeskundigen. Deze organisatie wil mee een antwoord zoeken op de vraag naar de missing link die er tussen armen enerzijds en de aanpak van armoede anderzijds. Zij wil vooral ook symbool staan voor de maatschappelijke erkenning van armoede als een structureel probleem en de samenleving aansporen tot structurele oplossingen.

Vzw De Link gaat uit van de kracht van de armen. Zij kunnen de ervaring van maatschappelijke uitsluiting op alle mogelijke levensdomeinen, mede ondersteund door dit aanbod van opleiding, verder ontwikkelen in een deskundigheid die de samenleving nodig heeft in armoedebestrijding. De vzw werd in 1999 opgericht en heeft als doel:

- het realiseren van een permanente opleiding voor ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting;
- het structureel verankeren van de tewerkstelling van ervaringsdeskundigen binnen alle sectoren in de samenleving;

- het sensibiliseren van burgers, diensten en beleid tot het opnemen van hun eigen verantwoordelijkheid binnen armoedebestrijding;
- het sturen en bewaken van de permanente opleiding en het ondersteunen van de tewerkgestelde ervaringsdeskundigen en de tewerkstellingsplaatsen.

De eerste cursisten zijn in november 1999 in Gent en Brussel gestart met de vooropleiding tot ervaringsdeskundige. Zij studeren af eind januari 2003. Van de 30 mensen die toen gestart zijn, zijn er momenteel nog 19 die de opleiding verder zetten.

In februari 2001 startten 3 nieuwe groepen met in totaal 45 cursisten met een vooropleiding in Brussel, Gent en Hasselt. Momenteel vervolgen nog 35 cursisten de opleiding. Uiteindelijk moet de opleiding resulteren in een tewerkstelling als ervaringsdeskundige. Daarom is het noodzakelijk dat cursisten via beroepspraktijk ook ervaring opdoen.

In 2002 werd een structurele financiering voorzien voor het tewerkstellen van 3 mensen binnen vzw De Link voor een bedrag van 117.039,80 euro.

Ook de VDAB werd in februari 2002 aangewezen als Vlaamse Openbare Instelling (VOI) om de ervaringsdeskundige in de armoede te integreren in zijn dienstverlening. Men voorziet in de integratie van drie ervaringsdeskundigen die zullen worden ingeschakeld in Antwerpen (2) en in Gent (1). Momenteel loopt reeds één ervaringsdeskundige in opleiding een stage bij de VDAB in Antwerpen. De stage, die beschouwd wordt als een pilootproject, bestaat uit een observatie en kennismaking met de verschillende VDAB-diensten.

Binnen het opbouwwerk worden sinds 2001 ook reeds een aantal betaalde stagairs tewerkgesteld. Dit is concreet het geval voor de RISO's te Brussel, Gent en Antwerpen. Voor de CAW's geldt dit vanaf 2002.

In de nabije toekomst worden er tevens tewerkstellingsplaatsen voor ervaringsdeskundigen gepland in de bijzondere jeugdbijstand.

Naast deze inschakeling van opgeleide ervaringsdeskundigen blijft uiteraard een belangrijke rol weggelegd voor de verenigingen waar armen het woord nemen. Zij zorgen immers voor een effectieve betrokkenheid van armen bij het uitstippelen, uitwerken en evalueren van het beleid.

De verenigingen waar armen het woord nemen onderscheiden zich van andere organisaties die rond armoedebestrijding werken door hun denkwijze. De participatie van armen staat bij hen centraal. Zelf hanteren ze de zes criteria waarmee ze zich willen onderscheiden. Deze criteria werden in het ontwerpdecreet armoede (zie Armoedebeleid) overgenomen. De verenigingen die aan deze criteria voldoen, kunnen een ondersteuning krijgen. Voor 2001 ging het om een bedrag van 1.058.505 euro voor 45 verenigingen. In 2002 werd dit bedrag opgetrokken tot 1.215.000 euro voor in totaal 54 verenigingen. En het groeiscenario blijft ook in 2003: op de begroting is er 1.585.000 euro voorzien voor verenigingen waar armen het woord nemen.

1.2 BuurtSport

De campagne wil zoveel mogelijk (sportkansarme) jongeren zo regelmatig mogelijk laten sporten op ieders prestatieniveau en geeft specifieke aandacht aan sporten in de eigen buurt en leefwereld. De doelgroep die daarbij beoogd wordt, zijn sportkansarme jongeren. Dit omvat de moeilijk

te bereiken groep die meestal niet door andere acties bereikt wordt omwille van allerlei drempels: financieel, sociaal, afstand, ...

In mei-juni 2001 werd het BuurtSportsecretariaat opgericht. Na de algemene sensibilisering en de bekendmaking en verspreiding van de campagne (juni 2001 tot augustus 2002) schreven een 60-tal gemeenten zich effectief in op de campagne. In juni 2002 werd de BuurtSporthappening georganiseerd waaraan 500 kinderen uit de doelgroep deelnamen.

De bedoeling is om in 2003 over te gaan tot een meer gerichte sensibilisering en om de opleiding BuurtSportwerker verder uit te werken in samenwerking met de Vlaamse Trainersschool (VTS). In samenwerking met het Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid (ISB), de Vereniging van Vlaamse Jeugddiensten en jeugdconsulenten (VVJ), de provincies en de gemeentelijke sport-, jeugd-, welzijns- en preventiediensten wil de afdeling Jeugd en Sport 80 à 90 gemeenten als actieve BuurtSportgemeente bij de campagne betrekken.

Er is nog geen beslissing genomen over van de voortzetting van de actie na 2003.

1.3 Ondersteuning jeugdwerk met maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren

Om het lokaal jeugdwerk toegankelijker te maken voor kinderen en jongeren die leven in situaties van armoede voorziet de overheid enerzijds extra geld voor 46 gemeenten. Dit budget richt zich uitsluitend op de doelgroep van de armen en moet besteed worden aan doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven of aan de integratie van bijzondere doelgroepen in bestaande jeugdwerkinitiatieven. Anderzijds moet het gemeentebestuur in het verplichte hoofdstuk 'toegankelijkheid' in het jeugdwerkbeleidsplan een situatieschets geven en beschrijven welke acties men zal ondernemen om meer arme kinderen en jongeren te bereiken.

Alle 46 gemeenten met extra middelen hebben in het Jeugdwerkbeleidsplan 2002-2004 doelstellingen geformuleerd met betrekking tot de ondersteuning van het jeugdwerk met maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren.

In 2003 werken de 46 gemeenten verder aan deze concrete acties met de uitvoering Jeugdwerkbeleidsplan 2002-2004. Daarnaast wordt voor 2003 de goedkeuring verwacht van het nieuw decreet houdende de ondersteuning en de stimulering van het gemeentelijk, het intergemeentelijk en het provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid, waarbij ook aan de provincies zal gevraagd worden om een hoofdstuk rond toegankelijkheid in te voegen.

Concrete resultaten worden pas zichtbaar in het werkingsverslag 2002 dat in de loop van 2003 wordt ingediend bij de administratie.

1.4 Beurzen om deel te nemen aan internationale initiatieven

Om jongeren, afkomstig uit situaties van sociale uitsluiting en armoede, de kans te bieden om een internationale ervaring mee te maken, wordt hen indien gewenst een beurs gegeven. Hiermee kan men deelnemen aan een internationaal initiatief dat wordt georganiseerd door een vereniging die gesubsidieerd wordt op basis van het decreet op het landelijk georganiseerd jeugdwerk.

De beurs betreft een tussenkomst voor 75% van de reiskosten en een forfaitair bedrag van 250 euro per maand voor verblijf in het buitenland, met een maximum van drie maanden. In 2002 werden

32 dossiers goedgekeurd, voor 2003 wordt gestreefd naar 50 nieuwe dossiers. Via een mailing aan het landelijk jeugdwerk wordt de doelgroep geïnformeerd.

Het project maakt deel uit van het internationaal subsidiereglement. Een van de doelstellingen was om meer jongeren een kans te geven op een buitenlandse ervaring en er tegelijkertijd voor te zorgen dat meer jongeren afkomstig uit armoedesituaties eveneens van dit reglement gebruik kunnen maken.

1.5 Steunpunt Vakantieparticipatie

Het Steunpunt Vakantieparticipatie van Toerisme Vlaanderen neemt diverse initiatieven ter ondersteuning van groepsvakanties en individuele vakanties van personen met een laag inkomen en hun kinderen. Deze ondersteuning omvat zowel financiële als praktische maatregelen. Bedoeling is om de vakantieparticipatie van personen met een laag inkomen en hun kinderen te verhogen en bij te dragen tot een kwalitatieve verbetering van het aanbod.

Het ontwerp van decreet 'Toerisme voor Allen' werd voorgelegd aan de Vlaamse regering ter vervanging van het 'KB van 1980 betreffende het verlenen van toelagen tot bevordering van de arbeidersvakantie en het volkstoerisme'. Het beleidsplan 'Toerisme voor Allen' omvat een heroriëntering ten voordele van bijzondere en nieuwe doelgroepen, alsook nieuwe structurele maatregelen om dit geheel vorm te geven. Doelgroepen die binnen dit beleid aandacht krijgen zijn onder andere: jeugd, personen met een handicap, en personen met een laag inkomen. Het Steunpunt Vakantieparticipatie werd in mei 2001 opgericht ten behoeve van deze laatste doelgroep. Het Steunpunt kan dus niet worden losgekoppeld van het nieuwe beleidsplan 'Toerisme voor Allen'.

In de tweede helft van 2001 werd gestart met de voorbereidingen voor de ondersteuning van vakanties voor personen met een laag inkomen en hun kinderen. Zo werden 65 vakantiecentra en 16 organisaties die groepsvakanties organiseren gemotiveerd hierrond mee te werken. 80 organisaties namen deel aan diverse infodagen waarop het aanbod werd bekendgemaakt. Er werd overleg gepleegd met 25 verenigingen waar armen het woord nemen omtrent knelpunten inzake vakantieparticipatie. Nog in 2001 werden voor 51.090 euro subsidies toegekend aan 5 organisaties die als hoofddoel groepsvakanties organiseren voor personen die in armoede leven. In totaal werden 752 vakantiegevers via deze organisaties gesubsidieerd. In de zomer van 2002 liep dit aantal op tot 1.560 vakantiegevers, die via 12 organisaties in totaal 122.335 euro ontvingen.

Ook werd in 2002 gestart met bemiddeling tussen (individuele) vakantiegevers en vakantiecentra. 488 mensen kregen de kans om met vakantie te gaan dankzij de bemiddeling van het steunpunt. De praktische ondersteuning van groepsvakanties zorgde ervoor dat een tiental organisaties voor het eerst een groepsvakantie organiseerden. Diverse anderen kregen eveneens ondersteuning. Door een proefproject in samenwerking met de Duitstalige Gemeenschap gingen in 2002 10 jongeren die in armoede leven met vakantie in Eupen.

In 2003 zullen de opgestarte initiatieven van 2002 verder gezet worden. Er zal eveneens nog meer aandacht worden besteed aan kwaliteitszorg en overleg. Door middel van nieuwe initiatieven (zoals bv. vormingscursussen voor vrijwilligers) wordt er waar mogelijk ingespeeld op knelpunten vanuit het werkveld. Het steunpunt zal alle partners uit het werkveld aanmoedigen om het aanbod uit te breiden. De afstemming van vraag en aanbod zal worden verbeterd door middel van een efficiënte communicatie. De uitvoeringsbesluiten van het decreet 'Toerisme voor Allen' zullen in 2003 worden uitgewerkt, zodat het in de loop van dit jaar van kracht kan gaan. In 2002 werden in

totaal 2.048 mensen bereikt. In 2003 wil het steunpunt minstens 3.000 mensen rechtstreeks of onrechtstreeks ondersteunen om met vakantie te gaan. Toerisme Vlaanderen zal een extra personeelslid voorzien voor het Steunpunt Vakantieparticipatie om nog beter op de stijgende vraag te kunnen inspelen. De communicatie zal onder meer gebeuren via een infopakket voor hulpverlenende instanties, een vakantiegid, een nieuwsbrief, aandacht in de media, en infodagen.

In 2004 en daarna zullen volgens plan naar schatting 15 tot 20 organisaties worden bereikt, voor een totaal van ongeveer 2.000 vakantiegangers per jaar, via subsidiëring van verenigingen, vakantiecentra en ondersteuningspunten volgens het decreet Toerisme voor Allen. Het aantal bereikte vakantiegangers door bemiddeling moet uitgebreid worden tot minstens 4.000 vakantiegangers per jaar. Ook moet het Steunpunt als permanente cel binnen Toerisme Vlaanderen geïnstalleerd worden en moet het discussieforum voor partners uit het werkveld ter verbetering van de kwaliteit van genomen initiatieven verder gezet worden. Afhankelijk van het beschikbare budget zullen hefboom- en proefprojecten uitgewerkt worden.

1.6 Het recht op informatie: e-VRT / Interactieve Omroep (IO)

Alle geledingen van de Vlaamse maatschappij moeten rechtmatige kansen krijgen om toegang te hebben tot en deel te nemen aan een optimale informatiedoorstroming en -verstrekking. De VRT heeft daarbij een belangrijke rol te vervullen. Ter bescherming van de Vlaamse culturele identiteit in het domein van de nieuwe mediadiensten moet de VRT enerzijds zelf investeren in nieuwe mediaproducten en anderzijds een inhoudelijk verantwoord en technologisch up-to-date media-platform in Vlaanderen aanbieden. In het licht van dit alles krijgt de openbare omroep een aantal opdrachten onder de noemer 'e-VRT'.

Het proefproject 'Digitaal Thuisplatform' brengt sinds het najaar van 2002 onder de naam IO een testtoepassing voor interactieve media in de huiskamer van 100 Vlaamse gezinnen in Schoten. Deze huisgezinnen kunnen met hun televisietoestel en een settopbox genieten van nieuwe, interactieve toepassingen en programmeringsvormen zoals verrijkte inhoud, interactieve spelletjes, chat, e-mail, e-banking, e-government, ... De audiovisuele inhoud wordt gedistribueerd via DVB-T technologie (Digital Video Broadcasting – Terrestrial: draadloze transmissie van tv-signalen) en is van dezelfde kwaliteit als wat nu bestaat op radio en televisie maar is interactief, m.a.w. de gebruiker kan de programmering sturen (onderbreken, achtergrondinformatie opvragen, online meedoen aan spelletjes, overgaan tot transacties, ...). Belgacom/Skynet staat op zijn beurt via een ADSL-verbinding in voor onder meer internettoegang, mail, chat en SMS (allemaal via het televisietoestel).

Het project (waarbij de VRT, de afdeling Media-innovatie en Mediavergunningen, de Vlaamse Infolijn, e-government en de VDAB zijn betrokken) loopt in principe af op 31 december 2002. Verdere uitrol is afhankelijk van een beslissing van de Vlaamse regering. Het doel voor 2003 is aandacht te schenken aan gebruikersaspecten en de ontwikkeling van nieuwe inhoud, onder meer e-learning. Opgedane kennis en realisaties kunnen ingezet worden voor spin-offs van het proefproject Digitaal Thuisplatform.

1.7 Participatie van minderheden

1.7.1 Inclusief beleid ten aanzien van etnisch-culturele minderheden in het algemeen welzijnswerk

Deze maatregelen beogen de verdere uitwerking van de samenwerking tussen de minderheden-sector en de sector van het algemeen welzijnswerk in het algemeen en tussen het Vlaams Minderhedencentrum en het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk in het bijzonder.

In dit kader werden volgende acties al ondernomen:

Vanuit het Vlaams Minderhedencentrum (VMC)

- Adviesverlening inzake verblijf en vreemdelingenwetgeving door de juridische helpdesk.
- Vorming ten behoeve van OCMW's en CAW's m.b.t. asielwetgeving en psychosociale hulpverlening.
- Telefonische tolkdienst.
- Informatiebrochures.
- Vormingsmedewerkster specialiseert zich inzake thematieken van psychosociale hulp aan vluchtelingen en management van diversiteit.

Vanuit het werkveld

De analyse van het VMC geeft een overzicht van vele initiatieven in het werkveld.

De integratiesector neemt tal van initiatieven om de toegankelijkheid van de reguliere dienstverlening te verhogen. Voor een volledig overzicht kan men zich wenden tot het VMC.

1.7.2 ModeM

Tijdens het afgelopen werkjaar werden in 2 Antwerpse Geïntegreerde wijkcentra, onder de naam 'ModeM', laagdrempelige hulpverleningspunten opgericht die zich richten tot een divers publiek. De hulpverleningspunten vormen knooppunten in een uitgebreid netwerk van hulpvoorzieningen in de wijk. Wijkbewoners kunnen er terecht met hun hulpvragen in een niet-problematische context, vrijwilligers van het wijkcentrum worden er betrokken bij de mantelzorg, de dossiers van cliënten uit 'multiproblem'-gezinnen worden er intensief opgevolgd.

Lokaal Integratiecentrum De Acht lag mee aan de basis van deze voorzieningen. Dit kaderde in de afbouw van de eigen dienst- en hulpverlening aan etnisch culturele minderheden. Eind 2002 wordt het personeelslid dat De Acht tot nu toe inzette binnen dit project, overgenomen door het algemeen welzijnswerk.

1.7.3 Medet-foon

Een van de initiatieven die vertrekken vanuit de doelgroep zelf is het experimenteel project 'Medet-foon'.

Met dit project werd een laagdrempelige telefonische hulpverlening opgezet voor allochtonen. Tegelijkertijd wenst men meer algemeen te werken aan interculturalisering van het algemeen

welzijnswerk en wenst met tot een kader en methodieken te komen om de onthaalfunctie van het algemeen welzijnswerk voor allochtonen te optimaliseren.

Voor 2003 wordt onder andere de uitklaring van de rol die de minderhedensector en het algemeen welzijnswerk kunnen vervullen gepland. Ook staat de stroomlijning van het ondersteuningsaanbod, het opzetten van vorming en het zichtbaar maken van specifieke noden op het programma.

1.7.4 Voldoende duurzame en aangepaste woonwagenterreinen aanleggen

De overheid wil bijkomende standplaatsen voor woonwagenbewoners realiseren, zowel op residentiële als doortrekkersterreinen met de bedoeling om uiteindelijk te komen tot een behoefte-dekkend aanbod. Hiervoor wordt overlegd met de lokale en provinciale overheden om de realisatie van woonwagenterreinen te stimuleren en wordt de subsidiëring van woonwagenterreinen (90%) voortgezet. Ook wordt het standplaatsenbeleid geëvalueerd en worden geactualiseerde scenario's opgemaakt door de Vlaamse Woonwagencommissie (VWWC).

Op dit moment (november 2002) zijn er 416 standplaatsen op 28 gemeentelijke residentiële woonwagenterreinen (bestemd voor het permanent wonen in woonwagens) in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gemeentelijke woonwagenterreinen zijn woonwagenterreinen aangelegd door een gemeente en met een gemeentelijk huishoudelijk reglement. Dit betekent dat slechts de helft van woonwagengezinnen op een legaal woonwagenterrein terecht kan. De andere helft is aangewezen op niet-gereguleerde privé-terreinen, die ze huren of kopen. Op dit moment (november 2002) zijn er slechts twee private terreinen bekend waarvoor een bouwvergunning is afgeleverd, namelijk in Mechelen met 8 standplaatsen en in Vilvoorde met 5 standplaatsen.

Voor de pakweg 1.000 doortrekkers die Vlaanderen jaarlijks aandoen en voor de zowat 120 in Vlaanderen gedomicilieerde Rom-zigeunergezinnen (die sterk nomadisch leven) zijn er momenteel geen doortrekkersterreinen voorhanden. Een doortrekkersterrein voor woonwagenbewoners is een terrein dat bestemd en ingericht is voor het tijdelijk plaatsen van woonwagens. Wel hebben enkele gemeenten een regeling voor de opvang van doortrekkers op pleisterplaatsen. De provincies en gemeenten worden jaarlijks via een omzendbrief van de Vlaamse minister bevoegd voor de bijstand aan personen aangespoord om pleisterplaatsen te voorzien waar doortrekkende woonwagenbewoners voor een beperkte periode van enkele weken met hun wagens kunnen staan. Drie steden (Antwerpen, Kortrijk en Gent) zijn echter reeds concreet bezig met de planning van de aanleg van een doortrekkersterrein.

Op 28 februari 1997 is de Vlaamse Woonwagencommissie voor de eerste maal bijeengekomen. Belangrijk hierbij is ook de beslissing van de Vlaamse regering van 11 mei 2001 om de woonwagen als volwaardige woonvorm te erkennen. Het belangrijkste instrument dat de Vlaamse overheid heeft voor het voeren van het standplaatsenbeleid, is het subsidiëren van woonwagenterreinen. De Vlaamse overheid subsidieert de verwerving, de inrichting, de renovatie en de uitbreiding van woonwagenterreinen, zowel van residentiële woonwagenterreinen als van doortrekkersterreinen. De provincies, de gemeenten, de OCMW's, een vereniging van gemeenten en OCMW's, de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij en de door haar

erkende sociale huisvestingsmaatschappijen komen als initiatiefnemer in aanmerking voor deze subsidie.

Het bedrag van de subsidie is vastgesteld op 90% van de kostprijs van de verwerving, de inrichting, de renovatie en de uitbreiding van het woonwagenterrein, zowel van residentiële woonwagenterreinen als van doortrekkersterreinen.

In 2002 werden subsidies vastgelegd voor de aanpassing van de sanitaire units op het woonwagenterrein in Kessel-Lo (Leuven), voor de openbare verlichting in Mortsel, voor de inrichting van het doortrekkersterrein in Antwerpen, de renovatie van het woonwagenterrein in Mechelen en de bouw van sanitaire units op het woonwagenterrein in Ham.

De renovatie van het woonwagenterrein van Maasmechelen gaat gepaard met een uitbreiding van 2 standplaatsen op het terrein, van Ham met 1 standplaats op het terrein.

Dit zorgt ervoor dat in 2003 het totaal aantal standplaatsen op gemeentelijke residentiële woonwagenterreinen zal stijgen tot 419.

Om de realisatie van bijkomende standplaatsen verder vooruit te helpen, vond in de loop van 2002 overleg plaats tussen de Vlaamse minister van Welzijn, Gezondheid, Gelijke Kansen en Ontwikkelingssamenwerking en de Bestendig Afgevaardigden van Welzijn. Een eerste overleg vond plaats op 19 februari 2002. Door de minister werden drie vragen/suggesties voorgelegd i.v.m. de problematiek rond woonwagenterreinen.

- In vier provincies wordt in het provinciaal structuurplan aangegeven welke stedelijke gebieden in aanmerking komen voor woonwagenterreinen. Dit is een hefboom voor de realisatie van woonwagenterreinen. Het is belangrijk dat vanuit welzijn een draagvlak gecreëerd wordt.
- Prioriteitstelling n.a.v. de aanleg van doortrekkersterreinen: indien overleg met de gemeenten niets oplevert, neemt de provincie hiertoe zelf het initiatief.
- Het is belangrijk dat de provinciale woonwagencommissie of een alternatief nieuw leven wordt ingeblazen.

Door de gedeputeerden werd positief gereageerd op deze suggesties. Op een volgend overleg, in mei 2002, werd een stand van zaken gegeven door de gedeputeerden i.v.m. de vooruitgang in het provinciaal woonwagengebeleid. Hiermee werd uitvoering gegeven aan de beslissing van de Vlaamse regering van 11 mei 2001, meer bepaald aan de opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn, Gezondheid, Gelijke Kansen en Ontwikkelingssamenwerking, om in haar hoedanigheid van coördinerend minister het overleg te organiseren met de lokale en bovenlokale besturen en actoren. Dit om een concreet standplaatsenbeleid voor woonwagengebwoners en een daaraan gekoppeld ondersteunend kader uit te werken.

2. Het recht op maatschappelijke dienstverlening

"Het recht op maatschappelijke dienstverlening heeft tot doel eenieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid" (OCMW-wet, 1976, art. 1). "Zonder structurele ongelijkheid zou maatschappelijke dienstverlening niet nodig zijn. De mensen die het slachtoffer zijn van die ongelijkheid geven het signaal dat het recht op dienstverlening al te vaak wordt beschouwd als een gunst. Dit gaat gepaard met gevoelens van afhankelijkheid en vernedering. Veranderingen met het oog op maatschappelijke dienstverlening die

bijdraagt tot welzijn kunnen enkel inhoud krijgen als de armste burgers worden beschouwd als partners.” (Koning Boudewijnstichting, 1994:18)

2.1 Uitbouw van het zorgwonen voor oudere en/of zorgbehoevende thuislozen

‘Zorgwonen’ heeft tot doel het recht op wonen voor iedereen te realiseren en via een integrale aanpak een concreet antwoord te geven op de vergrijzing van de thuislozen binnen de deelwerking ‘beschut wonen’. Dit gebeurt door hen blijvend de structuur en de begeleiding te bieden die een maximale autonomie en zelfredzaamheid waarborgen. Dit werd vertaald in twee doelstellingen:

- het opvangen van de opnameaanvragen van thuislozen die wegens hun zorgbehoevendheid zouden geweigerd worden;
- het bereiken dat thuislozen die anders wegens hun zorgbehoevendheid zouden moeten vertrekken, toch in het centrum kunnen opgevangen blijven.

Er werken 9 autonome Centra voor Algemeen Welzijnswerk mee aan dit project. Deze centra beschikken sinds 2002 over de nodige infrastructuur om de werking ‘zorgwonen’ uit te bouwen. Om tot een optimale zorgafstemming te komen, wordt maximaal samengewerkt met enerzijds bestaande dienstverleningsinitiatieven inzake thuisverzorging (SIT) en anderzijds de regionale en lokale dienstencentra en de centra voor algemeen welzijnswerk in het kader van de ziekenfondsen. Er wordt ook overlegd met de OCMW’s uit de regio. Het centrum werkt met huur- en begeleidingscontracten. Systematisch worden kwantitatieve en kwalitatieve gegevens geregistreerd die toelaten op een objectieve manier de werkbelasting versus ingezette middelen bij de uitbouw van het zorgwonen te evalueren. In 2001 werden 72 extra opvangplaatsen gecreëerd.

2.2 Verruiming van het begeleid wonen

Het Vlaamse regeerakkoord stelt dat ‘de Vlaamse regering initiatieven zal nemen om het recht op wonen voor iedereen te realiseren, onder meer door een uitbreiding van de beschutte woonvormen en een aanbod van woonbegeleiding en zorgwonen’.

Met deze actie komt de Vlaamse regering tegemoet aan dit engagement met betrekking tot woonbegeleiding.

Men beoogt de volgende doelstellingen in de pilootregio’s Antwerpen, Turnhout, Leuven, Gent, Kortrijk en Brussel:

- het verhinderen van thuisloosheid via ambulante woonbegeleiding van sociale huurders;
- het verbeteren van de toegankelijkheid tot sociale huisvesting voor cliënten die zelfstandig kunnen wonen;
- de dichtslibbing van de daklozenopvangcentra tegengaan, door cliënten in opvangcentra begeleid wonen aan te bieden.

Sinds oktober 2002 is er een gemeenschappelijk beleidsplan met betrekking tot het lenigen van lokale woonnoden per pilootregio. Vanaf begin 2003 komen er lokale samenwerkingsverbanden tussen CAW’s, huisvestingsactoren en lokale besturen (gemeenten en OCMW’s) in de pilootregio’s. Het begeleid wonen wordt verruimd met in totaal minimum 288 begeleidingen.

2.3 Kwaliteitsbeleid in de welzijns- en gezondheidsvoorzieningen

Het uitgangspunt van het kwaliteitsdecreet is dat een voorziening, overeenkomstig haar opdracht, verplicht is aan iedere gebruiker zonder onderscheid op basis van leeftijd, geslacht, ideologische, filosofische of godsdienstige overtuiging, ras, geaardheid en financiële draagkracht, **verantwoorde zorg** te verstrekken. Elke voorziening doet aan **kwaliteitszorg**, ten einde verantwoorde zorg te garanderen. Kwaliteitszorg is een onderdeel van de managementfunctie. De kwaliteitszorg is binnen die functie bepalend voor het vaststellen van het kwaliteitsbeleid van de voorziening en voor het ten uitvoering brengen van dit beleid.

Van de voorzieningen wordt dus verwacht dat zij een kwaliteitsbeleid voeren. Het kwaliteitsbeleid omvat de intenties van de voorziening met betrekking tot kwaliteit en de wegen die naar die kwaliteit moeten leiden. Onder het kwaliteitsbeleid ressorteren alle maatregelen van het management die moeten mogelijk maken dat medewerkers op een coherente manier werken aan de verbetering van alle processen in de organisatie. Het kwaliteitsbeleid van een voorziening moet streven naar voordelen voor de gebruikers van die voorziening, maar ook voor de personeelsleden van de voorziening en voor de samenleving in haar geheel.

De welzijns- en gezondheidsvoorzieningen dienen toegankelijk te zijn voor de hele bevolking en niet enkel voor een aantal gepriviligeerden. Dit kadert volledig in het gelijkheidsbeleid dat de Vlaamse regering wil voeren. Van de voorzieningen worden dan ook inspanningen verwacht om de kansarmen te bereiken.

Verantwoorde zorg moet voldoen aan de vereisten van doeltreffendheid, doelmatigheid, continuïteit, maatschappelijke aanvaardbaarheid en gebruikersgerichtheid. Bij het verstrekken van die zorg zijn respect voor de menselijke waardigheid, de menselijke diversiteit, de bejegening, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het zelfbeschikkingsrecht, de klachtenbemiddeling en -behandeling, de informatie aan en de inspraak van de gebruiker gewaarborgd. Ook moet hierbij rekening worden gehouden met de sociale context van de gebruiker.

Verantwoorde zorg is gebruikersgericht, d.w.z. dat ze zich oriënteert op de noden, behoeften en waarden van de gebruiker en respect toont voor de gebruiker als mens.

Aangezien, zoals hierboven reeds gesteld, het decreet kadert in het gelijkheidsbeleid dat de Vlaamse overheid wil voeren, moeten de voorzieningen bij het verstrekken van zorg ook rekening houden met de menselijke diversiteit. Deze slaat onder andere op factoren als cultuur, gender en vermogenstoestand. Rekening houden met en respect opbrengen voor deze factoren sluit aan bij de idee van 'zorg op maat'. Aandacht voor diversiteit impliceert dat voorzieningen werken, handelen en denken vanuit dit gegeven. Dat uit zich bijvoorbeeld in beleid, methodieken, relatie met gebruikers en omgeving.

Voor de welzijnssectoren moeten alle minimale kwaliteitscriteria geïntegreerd zijn in de sectorale regelgevingen op 31 december 2001. Vanaf 2002 gebeurt de implementatie in de voorzieningen. Tegen ten laatste 1 april 2004 hebben ze allemaal een kwaliteitsboek en -plan.

Op 25 oktober 2002 is het geharmoniseerde kwaliteitsdecreet voor een eerste maal aan de regering voorgelegd. De beginselen van dit decreet liggen in de lijn van de bestaande decreten. Dit nieuwe decreet moet een nieuw elan geven op het ogenblik dat de voorzieningen klaar zijn met hun eerste kwaliteitshandboeken. Er wordt in het nieuwe decreet rekening gehouden met het implementatiepad uit de vorige decreten.

Onder andere om de voorzieningen bij dit nieuwe traject te ondersteunen wordt er in de loop van 2003 een centrum voor kwaliteit opgericht.

2.4 Recht op minimumlevering

Om te vermijden dat mensen die hun elektriciteitsrekening niet kunnen betalen volledig worden afgesloten van elektriciteitsvoorziening, zullen de distributienetbeheerders bij beschermde klanten gratis een budgetmeter installeren. Met een budgetmeter heeft de verbruiker een onbeperkt elektrisch vermogen ter beschikking indien de meter is opgeladen. Bij uitputting van het opgeladen bedrag, valt het vermogen automatisch terug op 6 ampère. Er wordt alleen nog afgesloten bij klaarblijkelijke onwil (= kunnen, maar niet willen betalen).

De eerste principiële goedkeuring van het uitvoeringsbesluit kwam er op 14 december 2001. Op 4 oktober 2002 volgde de tweede principiële goedkeuring, na het advies van de elektriciteitssector, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, de MINA-raad, de Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG) en de armenverenigingen. In januari/februari 2003 volgt de definitieve goedkeuring van het uitvoeringsbesluit, zodat de maatregel op 1 juli 2003 in werking kan treden. Vóór 1 juli 2003 plaatst de netbeheerder een budgetmeter bij alle huishoudelijke afnemers die zijn afgesloten of bij wie een stroombegrenzer werd geplaatst.

De VREG houdt toezicht op de uitvoering van de openbare dienstverplichtingen van de distributienetbeheerders.

2.5 Recht op basismobiliteit

Het mobiliteitsprobleem stelt zich in elke grote moderne samenleving in toenemende mate. Deze vaststelling heeft de aanleiding gevormd tot het scheppen van een juridisch kader (via een decreet) voor een systeem van basismobiliteit. Het doel ervan ligt in de realisatie van een minimumaanbod van openbaar vervoer (publiek toegankelijk vervoer tegen een vooraf bepaald tarief, in het voorontwerp van decreet 'geregeld vervoer' genoemd) voor de gebruiker binnen het Vlaams Gewest. Het belang hiervan wordt steeds vaker erkend; dit blijkt onder meer uit de herzieningsverklaring van de Grondwet waarbij voorgesteld wordt om aan artikel 23 van de Grondwet een lid toe te voegen betreffende onder meer het recht van de burger op een minimale dienstverlening inzake mobiliteit (zie: Belgisch Staatsblad van 12 april 1995, p. 9251).

Het in het decreet opgenomen systeem van basismobiliteit vervult twee belangrijke functies van het openbaar vervoer. Enerzijds de sociale functie: sociaal gezien dient het openbaar vervoer mobiliteit te bieden aan hen die geen auto kunnen, mogen of willen gebruiken en daardoor niet in staat zijn tot volledige deelname aan het maatschappelijk leven. Bij de sociale functie van het openbaar vervoer weegt het beschikbaarheidsnut door; het vormt een middel tot het bestrijden van vervoersarmoede. Anderzijds heeft het openbaar vervoer een maatschappelijke functie: het openbaar vervoer is een middel om op gebundelde wijze te voorzien in een deel van de vervoersbehoefte. Daarmee draagt het bij tot het waarborgen van de bereikbaarheid van steden en van activiteitenplaatsen en tot de bestrijding van files op de wegen. Bij de maatschappelijke functie van het openbaar vervoer is vooral het gebruiksnut belangrijk; het vormt een middel tot het tegengaan van het steeds groter wordende autopark. Het in het decreet voorziene systeem van basismobiliteit combineert deze twee functies.

Op het vlak van de tarieven heeft de hervorming en de vereenvoudiging ervan onder andere de bedoeling om de tarieven doorzichtig en aantrekkelijker te maken.

- In het nieuwe tariefsysteem werden maatregelen genomen om kansarmen op het volledige net van de Vlaamse Vervoermaatschappij De Lijn (VVM) te laten rijden aan een sterk verminderd tarief.
- 65-plussers rijden gratis en kunnen zich aldus op een veilige manier verplaatsen.
- Gehandicapten die door het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap zijn erkend en personen die door het Federaal ministerie van sociale voorzorg zijn erkend krijgen sinds kort een vrijkaart op het volledige net van de VVM.
- Ten behoeve van de jongeren, die afhankelijk zijn van het openbaar vervoer, werd een BUZZY-abonnement in het leven geroepen die toegang verstrekt tot het volledige net van de VVM.
- Ten behoeve van de 25-plussers werd de OMNI-pass ingevoerd, die geldig is op het volledige net van de Vlaamse Vervoermaatschappij.
- Er werd met de VDAB een derde betalercontract afgesloten dat er toe strekt dat werkzoekenden een netabonnement kunnen verkrijgen aan een sterk verminderd tarief.
- Sinds 1 juli 2002 werd de laatste stap van de tariefhervorming gerealiseerd, waarbij ook 25-plussers en 60-plussers een abonnement kunnen aanschaffen voor het volledige net van de VVM.

De realisatie van basismobiliteit wordt onverminderd verder gezet. In 2003 is een budget van 25 miljoen euro voorzien voor extra-exploitatie ten behoeve van de VVM. De derde betalertarieven zullen gevoelig worden uitgebreid, ook naar WIGW'ers toe. De derde betalertarieven zullen ook uitgebreid worden naar alle leeftijdscategorieën. Daarnaast zullen bedrijven kunnen inschrijven op de 3W-extra-abonnementen voor al hun personeelsleden om de woon-werkverplaatsingen met het openbaar vervoer te stimuleren. Er komt een volledige nieuwe taxireglementering die steden en gemeenten zal toelaten een taxibeleid te voeren, met specifieke tarieven voor jongeren, 65-plussers, weekendtarieven, groepstarieven voor collectieve taxi's, ... De VVM zal haar net toetsen aan het netmanagement dat door de Vlaamse regering zal worden vastgelegd. Het Vlaamse land werd ingedeeld in vervoersregio's die minstens éénmaal per zes jaar zullen onderworpen worden aan een grondige doorlichting waarbij de vervoerstromen onderzocht zullen worden.

3. Het recht op gezin

"Arme mensen hebben het vaak niet makkelijk om hun gezin samen te houden. De overheid kan arme gezinnen namelijk uit elkaar halen als ze meent dat dat in het belang is van de kinderen. Maar de arme gezinnen voelen zich aangetast in hun privacy, en vinden dat de overheid onvoldoende rekening houdt met de affectieve band tussen ouders en kinderen." (Koning Boudewijnstichting, syntheseverslag, 1994:15)

3.1 Integrale jeugdhulpverlening: participerende leerervaring in het kader van inzagerecht in dossiers

De dienst integrale jeugdhulpverlening (IJH) volgt actief het proces mee op van de dialooggroep in het kader van participatie in en aan integrale jeugdhulp rond dossier en inzagerecht (pilotregio

Antwerpen). Dit teneinde de inhoudelijke ervaringen mee op te nemen in de conceptuele ontwikkelingen van IJH enerzijds en anderzijds de ervaringen te ontsluiten naar de andere pilotregio's (Limburg, Gent) (concreet: naar de opgezette projecten). De dialooggroep is een initiatief van de vzw Recht-Op die onder meer werkt rond methodieken voor participatie van armen aan de hulpverlening.

De aanbevelingen van de dialooggroep over inzagerecht in de dossiers worden door Recht-Op in een rapport gegoten en vinden ook hun weerslag in de werking van IJH. In september 2002 werd de deelname van IJH aan de dialooggroep voorbereid in termen van het aftoetsen van de wederzijdse rol en verwachtingen. Sinds dan neemt IJH deel aan de dialooggroep. Voor 2003 is het de bedoeling de ervaringen uit de dialooggroep te verspreiden (onder meer via de website van IJH) naar projecten van IJH in de pilotregio en de inhoud actief verder op te nemen binnen de thematische werkgroepen positie en participatie. Vanuit de leerervaring worden verdere acties opgezet in het kader van de positie van de cliënt en de participatie aan het proces van integrale jeugdhulp.

3.2 Bijzondere jeugdbijstand

3.2.1 Preventieprojecten ten behoeve van kinderen en jongeren uit risico- en restgroepen

Met deze preventie, waarbij we beogen tegemoet te komen aan de 'prioritaire' behoeften van kinderen en jongeren uit risico- en restgroepen, willen we op structurele wijze bijdragen tot het realiseren van hun fundamentele rechten en tot het optimaliseren van hun welbevinden. Uitgedrukt in kwantificeerbare termen betekent dit dat we ons de operationele doelstellingen stellen om tegen 2005 de effectiviteit en de efficiëntie van de preventiewerking binnen de bijzondere jeugdbijstand te verhogen door

- de ondersteuning van het werkveld;
- de professionele uitbouw van de signaalfunctie en de preventiewerking die tegemoetkomt aan de vastgestelde prioritaire behoeften van kinderen en jongeren uit risico- en restgroepen.

Voor de periode 2000-2005 worden de volgende effecten beoogd:

- probleemgedrag, crimineel gedrag en situaties van jongeren in problematische opvoedingsituaties werden voorkomen;
- het welzijn van jongeren is toegenomen;
- het aantal jongeren in de bijzondere jeugdbijstand is niet toegenomen.

Positief evoluerende statistieken dienen als indicatoren om deze effecten na te gaan.

3.2.2 Hulpverlening

Binnen het geheel van de jeugdzorg aan jongeren in een problematische opvoedingsituatie of aan daders van een als misdrijf omschreven feit, wil de overheid een kwaliteitsvolle hulpverlening aanbieden die gericht is op hun leefsituatie. Dit gebeurt om hun rechten te vrijwaren en hun ont-plooiingskansen te bevorderen. Deze hulp dient professioneel (planmatig, methodologisch en multi-disciplinair), participatief en emancipatorisch te worden uitgewerkt en bewaakt. Het aanwenden

van een 'Elektronisch Dossier', dat zich in de fase van implementatie bevindt, wordt hierbij een belangrijk instrument.

De regie met betrekking tot de hulp aan jongeren in een problematische opvoedingssituatie vereist een juiste diagnose om van daaruit het meest aangewezen hulpverleningsprogramma uit te tekenen en uit te voeren. Dit moet gebeuren in samenspraak met de betrokkenen en met de inherente doelstelling hun leefsituatie te verbeteren en perspectief te bieden (cf. hun vraag naar en recht op hulp die hen vooruitbrengt - Jaarthema 2002). Om dit te bereiken wil de overheid kwaliteitsvolle hulpverlening aanbieden aan alle jongeren die daar nood aan hebben, met geïntegreerde aandacht voor hun rechten en gecombineerd met multidisciplinaire en methodologisch uitgewerkte hulp. Een operationele doelstelling is de participatie van de cliënten en het gezinsgericht karakter van de hulpverlening bevorderen. De positieve krachten van de jongeren en de ouders vormen het aangrijpingspunt van de hulpverlening. Jongeren en ouders zijn actief betrokken in de verschillende stappen van het hulpverleningsproces. Dit alles wordt geconcipeerd en uitgewerkt als realistische hulp die hen daadwerkelijk vooruithelpt.

In 2002 gebeurde een eerste test van het instrument 'Elektronisch Dossier'. In datzelfde jaar werd de residentiële en ambulante capaciteit uitgebreid, kwamen er nieuwe erkenningen, werd een uitbreiding van capaciteit voor specifieke kwetsbare doelgroepen doorgevoerd (niet-begeleide minderjarige vreemdelingen) en werd de participatiegraad van de betrokkenen via communicatie en brochures gestimuleerd. Ook werd een nieuw organisatiemodel geïmplementeerd met uitschrijving van nieuwe functies. In het multidisciplinair team is de functie van ervaringsdeskundige voorzien.

In 2003 wordt de nieuwe organisatiestructuur verder geïmplementeerd en worden de krachtlijnen uitgewerkt met aandacht voor de hertekende processen inzake hulpverlening en bemiddeling. Dit gebeurt om de participatie van de cliënten en het gezinsgericht karakter van de hulp te bevorderen, inhoudende:

- het actief betrekken van de cliënten in de verschillende stappen van de hulpverlening;
- toekomstige analyse maken van de diensten op het vlak van cliëntgerichtheid en participatie.

3.3 Kind en Gezin: kinderopvang

3.3.1 *Ontwikkelen van een Europese videoproductie over 'omgaan met diversiteit'*

Het DECET-netwerk (Diversity in Early Childhood Education and Training) staat voor een aantal principes over het omgaan met diversiteit in de kinderopvang. Deze principes moeten vertaald worden in een concrete pedagogische aanpak voor de kinderopvangvoorzieningen.

Om dit te bereiken wordt een video aangemaakt over vijf 'good examples of good practice' van het omgaan met diversiteit in de kinderopvang. De film wordt opgenomen in Berlijn, Birmingham, Lyon, Aubry en Gent. In de video worden interviews met allochtone en kansarme ouders opgenomen. Deze ouders komen dus zelf aan het woord en vertellen over hun ervaringen met kinderopvanginitiatieven. De videoproductie wordt geleid door het VBJK (Vormingscentrum voor de Begeleiding van het Jonge Kind) dat met Kind en Gezin een partnerschapsovereenkomst heeft van onbepaalde duur. Eenmaal de video klaar is zal deze verspreid worden naar de kinderopvangvoorzieningen in Vlaanderen en Europa. De verspreiding is voorzien voor 2004.

3.3.2 Onderzoek naar uitsluitingsmechanismen in kinderopvangvoorzieningen

Kind en Gezin wil een duidelijk zicht krijgen op de uitsluitingsmechanismen die spelen in kinderdagverblijven. Dit om nadien gerichte beleidsacties tegen uitsluiting van bepaalde groepen ouders en/of kinderen te kunnen ondernemen.

Hiertoe worden de redenen van weigering van plaatsingsaanvragen geïnventariseerd. De verantwoordelijken van de kinderdagverblijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vullen per plaatsingsaanvraag een vragenlijst in. Indien het kind geweigerd wordt, moet de reden van weigeren opgenomen worden. Op basis van de analyse van de redenen wordt een rapport opgesteld met objectieve gegevens over welke uitsluitingsmechanismen er spelen in de kinderopvang. Het onderzoek wordt geleid door het Vormingscentrum voor de Begeleiding van het Jonge Kind (VBJK). Vanaf 2004 zullen op basis van het rapport gerichte beleidsacties ondernomen worden om uitsluitingsmechanismen in de kinderopvang te neutraliseren.

3.4 Kind en Gezin: preventieve gezinsondersteuning

3.4.1 Prenatale werking voor kwetsbare groepen

Kind en Gezin schrijft een concept uit om medische begeleiding voor kwetsbare zwangeren te vergemakkelijken en de psychosociale begeleiding binnen de organisatie te optimaliseren.

In het concept wordt onderzocht op welke wijze Kind en Gezin kan bijdragen om meer kwetsbare zwangeren en zwangere tieners te bereiken. Meerdere sporen worden nagegaan, onder andere samenwerking met kraamklinieken, samenwerking binnen de eerste lijn... .

In juni 2002 werd een eerste aanzet gegeven tot het concept prenatale werking met betrekking tot de samenwerking met kraamklinieken.

In 2003 kan het concept met betrekking tot samenwerking met kraamklinieken in dit kader verder verfijnd worden. Ook wordt het spoor rond samenwerking binnen de eerste lijn voor deze doelgroep onderzocht. Diverse 'experts' op vlak van begeleiding van kwetsbare groepen en begeleiding binnen de eerste lijn zijn hierbij betrokken.

In 2004 is de start van de implementatie van het concept prenatale werking voor kwetsbare zwangeren gepland om te komen tot een beter bereik van de doelgroep dan via huidige prenatale consultatiebureaus (PCB) (in 2001 werden 2.413 vrouwen ingeschreven in deze PCB). De actie wil eveneens komen tot een uitbreiding van deze dienstverlening (niet beperkt tot plaatsen waar momenteel een PCB aanwezig is).

3.4.2 Evaluatie van de eerste werkingsperiode van de INLOOP-teams (2002-2003)

Kind en Gezin wil de dienstverlening versterken ten aanzien van kansarme aanstaande moeders en hun gezin en ten aanzien van kansarme gezinnen met jonge kinderen, in het bijzonder op het vlak van opvoedingsondersteuning. Daarom werden in 2001 de INLOOP-teams opgestart.

De organisatie wil nu de inhoudelijke werking van de INLOOP-teams evalueren op het vlak van doel- en doelgroepbereik met het oog op eventuele bijsturing van deze werking.

In juni 2000 werd het concept goedgekeurd tot omvorming van de preventieve zorgcentra naar INLOOP-teams. In juni 2001 werden de voorbereidingen rond de oprichting van twee bijkomende INLOOP-teams opgestart en werd gestart met de omvorming van de werking van preventief

zorgcentrum naar INLOOP-team in 11 centra gespreid over Vlaanderen. In juni 2002 werden tien INLOOP-teams erkend op basis van ingediende lokaal gerichte beleidsplannen.

Op basis van het beleidsplan en de verzamelde registratiegegevens wordt in 2003 door middel van een evaluatierooster een gerichte evaluatie gehouden. Hierbij wordt nagegaan in welke mate de INLOOP-teams het vooropgesteld concept realiseren, de doelgroep bereiken en de beoogde effecten bewerkstelligen. In 2004 volgt een uitbreidingsvoorstel op basis van de evaluatiegegevens.

3.4.3 Ondersteuningsbehoefte en middelendifferentiatie

Kind en Gezin streeft naar een klantgerichte/vraaggerichte dienstverlening waarbij rekening wordt gehouden met de diversiteit waarmee deze klanten zich aandienen.

In de toekenning van middelen voor de organisatie van zittingen in het consultatiebureau voor jonge kinderen, wordt tot op heden weinig rekening gehouden met de impact van de ondersteuningsvraag van gebruikers op de voorziene consulttijd. Bedoeling is na te gaan op welke wijze deze ondersteuningsvraag de voorziene tijd beïnvloedt en of er samenhang is met de specifieke situatie waarin gezinnen zich bevinden (armoede, allochtoon zijn,...). Dit gegeven wordt zo mogelijk geobjectiveerd om er rekening mee te houden op het vlak van middelentoewijzing.

Op basis van registratie en observatiegegevens wordt nagegaan welke vragen aan de orde komen en welke de impact ervan is.

In 2004 is de operationalisering van de voorstellen gepland om met de gegevens rekening te houden bij de middelentoewijzing.

3.4.4 Actieplan kansarmoede provincie Limburg

Kind en Gezin wil ook kansarme gezinnen en kansarme aanstaande moeders in minder verstedelijkte gebieden optimaal bereiken met een vraaggerichte dienstverlening.

In 2003 is de ontwikkeling van een actieplan kansarmoede voor de provincie Limburg binnen de dienstverlening van Kind en Gezin voorzien. Op basis van een sterkte-zwakte analyse en een omgevingsanalyse wil Kind en Gezin komen tot het opzetten van gerichte acties binnen de preventieve gezinsondersteuning in de provincie Limburg.

Betrokkenen uit het werkveld zijn de regioteams Limburg en de organiserende besturen. Het plan richt zich in het bijzonder tot kansarme allochtone en autochtone gezinnen met jonge kinderen en kansarme allochtone en autochtone aanstaande moeders en hun gezin. Met de realisatie van het plan wordt al gestart in 2003.

Begin 2004 is een nieuw jaarplan Kansarmoede in Limburg voorzien met acties vanuit de preventieve gezinsondersteuning.

3.4.5 Evaluatie nieuwe ouderbijdrageregeling in de centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning

Kind en Gezin neemt maatregelen in het kader van de financiële toegankelijkheid van de centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning voor gezinnen met lagere inkomens of gezinnen met schulden.

In 2003 wordt de toepassing van enkele artikels van het ministerieel besluit van de nieuwe ouderbijdrageregeling (regeling met toepassing van een sociaal tarief en gratis opvang) in de centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning geëvalueerd. Aan de hand van de registratie van een

aantal gegevens over het inkomen en de te innen ouderbijdrage wordt onderzocht of dankzij de nieuwe ouderbijdrageregeling een verhoging waar te nemen is in het betalingsgedrag van de gezinnen met de laagste en lagere inkomens. Eind 2003 wordt ook geanalyseerd hoeveel ouderbijdrage kan geïnd worden. Indien nodig worden de richtlijnen bijgestuurd (ten vroegste eind 2003, begin 2004) om het betalingspercentage te verhogen.

3.4.6 Pictografisch materiaal voor anderstaligen

Deze maatregel die zich richt tot bevolkingsgroepen met communicatieproblemen, wil het zorgaanbod van Kind en Gezin zo uitwerken en ondersteunen dat de boodschap duidelijk en concreet wordt overgedragen naar de beoogde doelgroep door middel van pictografisch materiaal.

In het concept wordt materiaal ontwikkeld waardoor anderstaligen, licht mentaal gehandicapten en analfabeten ook geïnformeerd kunnen worden over het zorgaanbod van Kind en Gezin. In september 2002 gebeurde een eerste aanzet tot het concept en tot de ontwikkeling van een prototype. In 2003 worden de thema's verfijnd en wordt het definitieve materiaal verder ontwikkeld. Diverse 'experts' op vlak van begeleiding van desbetreffende groepen en begeleiding binnen de eerste lijn worden hierbij betrokken.

In 2004 zal het bestaande materiaal verder uitgebreid worden met nieuwe thema's.

3.4.7 Vertaalde folders

Kind en Gezin wil het zorgaanbod zo uitwerken en ondersteunen dat de boodschap duidelijk en concreet wordt overgedragen naar de beoogde doelgroep door middel van vertalingen van bestaande folders en brochures binnen de organisatie. Het doel hiervan is de toegankelijkheid te vergroten voor anderstalige bevolkingsgroepen.

In het concept wordt materiaal ontwikkeld waardoor anderstaligen ook geïnformeerd kunnen worden over het zorgaanbod van Kind en Gezin. In september 2002 gebeurde de eerste aanzet en werden de procedure-afspraken uitgeschreven. Voor 2003 is de verdere uitwerking van de thema's en de verdere ontwikkeling van het definitieve materiaal gepland. Diverse 'experts' op vlak van begeleiding van desbetreffende groepen en begeleiding binnen de eerste lijn worden hierbij betrokken.

In 2004 zal het bestaande materiaal verder uitgebreid worden met nieuwe thema's om de anderstalige doelgroep nog beter te bereiken.

4. Het recht op rechtsbedeling

"Mensen die in armoede leven staan overwegend negatief tegenover het (ge)recht. Ze hebben de indruk dat ze sneller met het gerecht in aanraking komen en bovendien een minder gunstige behandeling krijgen. Ze zijn bang om op te komen voor hun rechten, die ze vaak niet kennen. Ze voelen zich erg onzeker tegenover het ingewikkelde juridische jargon. Een goede advocaat kunnen ze zich niet veroorloven. Vaak vallen ze buiten de bestaande regels, want die zijn afgestemd op de situatie van de doorsnee burger. Arme mensen kijken dus tegen financiële, psychologische en organisatorische drempels aan. Toch zou het (ge)recht hen juist kunnen helpen om meer greep te krijgen op hun situatie. Voor arme mensen lijkt het (ge)recht echter een mes dat maar aan één kant snijdt." (Algemeen Verslag over de Armoede - synthese, 1994:22)

Deze materie wordt vooral met federale maatregelen concreet ingevuld. De maatregelen inzake schuldoverlast en integrale jeugdhulpverlening zijn hier uiteraard wel nauw mee verbonden.

5. Het recht op cultuur

"Aandacht voor cultuur is niet vanzelfsprekend in het armoededebat. Zelf onderstrepen de armste burgers hoe belangrijk het is om te kunnen deelnemen aan cultuur in de brede zin van het woord. Voor hen is cultuur geen luxe, maar een thema dat alle andere levensdomeinen beïnvloedt. Zij stellen dat culturele armoede wellicht de zwaarste vorm van uitsluiting is. Cultuur maakt van een mens een volwaardig lid van de samenleving, niet van één sociale groep. Het eigenlijke probleem is de ongelijke toegang tot de cultuur." (Algemeen Verslag over de Armoede - synthese, 1994:34)

5.1 Verhoging van de cultuurparticipatie van armen

Door toeleidingsactiviteiten en financiële tussenkomsten wil de Vlaamse Gemeenschap, via organisaties voor welzijn en voor basiseducatie, culturele activiteiten toegankelijker maken voor mensen met een laag inkomen. Op die manier wordt gewerkt aan lokale netwerken en samenwerkingsverbanden met culturele, artistieke of kunsteducatieve partners om zo de culturele participatie van armen te verbreden en te verdiepen.

Een eerste onderzoek van Welzijnsschakels uit 2001-2002 vermeldt een steeds groter wordende aanvraag voor deelname aan culturele activiteiten. Bijkomende publiciteit wordt niet gemaakt omdat men anders de vraag niet meer zou kunnen voldoen.

Voor 2003 wil de overheid zoveel mogelijk mensen met een laag inkomen laten participeren aan culturele activiteiten. De communicatie met de mensen met een laag inkomen gebeurt via de lokale afdelingen van de organisaties voor welzijn en voor basiseducatie. De volgende partners werken mee aan het project: Welzijnsschakels, Vlaams Forum voor Armoedebestrijding, Kunst en Democratie, VIBOSO en VOOB.

5.2 Sociaal-artistieke projecten

De overheid wil situaties van (sociaal-) culturele ongelijkheid wegwerken via een verhoging van de culturele competentie; emancipatie en integratie van bepaalde doelgroepen die materiële welstand missen. Ook wil ze hun culturele competentie; gemeenschapsvorming en -versterking in wijken, buurten en steden verhogen.

Hiervoor worden laagdrempelige projecten opgestart waarbij processen opgezet worden met een doelgroep, begeleid door enerzijds deskundige kunstenaars en anderzijds culturele of sociale werkers en die via participatie en/of toeleiding de maatschappelijke integratie beogen van achtergestelde groepen. Hierbij staat de procesmatige werking voorop.

In de zomer van 2000 werd een reglement opgemaakt. In het najaar van datzelfde jaar volgde een eerste beoordelingsronde voor 124 aanvragen. Hieruit werden 24 projecten geselecteerd. In februari 2001 werd het reglement aangepast. Bij de tweede beoordelingsronde in april 2001 werden uit 70 aanvragen 21 projecten geselecteerd.

Met het oog op 2003, het laatste jaar dat het reglement nog van toepassing is, werden door de minister van Cultuur enkele nieuwe beleidslijnen aangaande de subsidiëring van sociaal-artistieke

projecten uitgetekend. Het gaat in hoofdzaak om een opsplitsing tussen artistieke projecten met een sociale inslag enerzijds en lokale projecten die gericht zijn op stedelijke ontwikkeling anderzijds. Van de 18 projecten die onlangs geëvalueerd worden met het oog op de voortzetting van financiële ondersteuning in 2003, zullen er waarschijnlijk nog 16 subsidies ontvangen in 2003, alsook het steunpunt Kunst en Democratie.

6. Het recht op inkomen

“Het bestaansminimum is voor heel wat individuen en gezinnen onvoldoende om te overleven, laat staan dat ze zich af en toe een extraatje zouden kunnen permitteren. Bij het bestaansminimum stelt zich dan ook de prangende vraag of deze bron van inkomsten (nog) wel voldoende garanties biedt tegen bestaansonzekerheid.” (Koning Boudewijnstichting, 1994:18)

“Financieel kunnen armen zich weinig veroorloven. Kopen op krediet kan in zo’n geval een oplossing bieden. Gemakkelijke en bedrieglijke koopformules maken de verleiding nog groter. Zo belanden heel wat mensen in een spiraal van schulden. Juridische stappen vanwege de schuldeiser dikken de schuldenberg aan met gerechtskosten.” (Koning Boudewijnstichting, 1994:25)

6.1 Schuldoverlast

De problematiek van schuldoverlast vereist een doortastende aanpak op verschillende overheidsniveaus. De krachtlijnen voor een Vlaams beleid in deze context situeren zich op vier terreinen: preventie, ondersteuning van erkende diensten voor schuldbemiddeling, beleidsgericht onderzoek en beleidsadvisering.

Vanaf 1997 werden 218 OCMW’s en 27 CAW’s erkend als dienst voor schuldbemiddeling. In 2002 werden de inspanningen gecontinueerd, onder andere op het vlak van de vorming van personeelsleden van deze diensten en het ondersteunen van deze diensten door middel van een sinds 2001 opgerichte juridische helpdesk.

In het kader van het lokaal sociaal beleid wordt verder gezocht naar het optimaliseren van de samenwerking tussen OCMW’s en CAW’s.

Ten slotte werd in 2002 door Lieve Ruelens en Ides Nicaise van het HIVA een onderzoek ‘Hulp op krediet, schuldbemiddeling in de Vlaamse OCMW’s en CAW’s’ gefinaliseerd.

6.2 Financiële armoede op het platteland

6.2.1 Subsidiëring van begeleiding van de land- en tuinbouwers in moeilijkheden bij hun bedrijfsvoering en de uitbating van hun land- en tuinbouwbedrijf

Door het verlenen van subsidie voor de begeleiding van landbouwers in moeilijkheden wenst men de landbouwers aan te moedigen beroep te doen op begeleiding bij hun bedrijfsvoering om zo hun inkomen te verbeteren. Het betreft een technische en economische begeleiding voor die bedrijven waar het tij kan gekeerd worden en een begeleiding bij stopzetting voor die bedrijven die niet meer te redden zijn, zodat de bedrijfsbeëindiging op een menswaardige wijze kan gebeuren. Het aantal faillissementen in de landbouw zal hierdoor verminderen en het aantal landbouwers die noodgedwongen de landbouwsector zouden verlaten zal door deze maatregel verminderen.

Deze maatregel sluit aan bij de andere steunmaatregelen voor de verbetering van het inkomen en de structuur van de land- en tuinbouwbedrijven, voor steun bij de overname van landbouwbedrijven en investeringen op landbouwbedrijven en voor de uitbouw van een duurzame landbouw in Vlaanderen.

Het besluit van de Vlaamse regering betreffende steun voor begeleiding van land- en tuinbouwers in moeilijkheden werd goedgekeurd op 8 november 2002. Aangezien het besluit pas goedgekeurd is zijn er nog geen resultaten van de maatregel in 2002.

In 2003 wordt de erkenning van centra die instaan voor de begeleiding tot doel gesteld. Daarnaast is het de bedoeling dat land- en tuinbouwers die in moeilijkheden verkeren beroep zouden doen op begeleiding door een erkend centrum. Een tweehonderdtal steunaanvragen voor gesubsidieerde begeleiding wordt vooropgesteld.

De landbouworganisaties en de centra die instaan voor bedrijfsbegeleiding worden bij de maatregel betrokken. De communicatie zal verlopen via de uitgave van een folder die verspreid zal worden op landbouwbeurzen en via mededelingen in landbouwvakbladen.

De maatregel loopt over verschillende jaren. Jaarlijks worden een honderdtal steunaanvragen verwacht.

6.2.2 Aandacht voor kwetsbare bewonersgroepen op het platteland

De actie beoogt om via beleidsinitiatieven en concrete projecten kansarmen (en andere kwetsbare groepen) ook op het platteland toegang te geven tot voorzieningen en tot de arbeidsmarkt. De actie past in het voornemen van de Vlaamse regering (regeringsverklaring bij het aantreden in 1999) en de beleidsbrieven van de Vlaamse minister van Leefmilieu en Landbouw om een geïntegreerd Vlaams plattelandsbeleid uit te bouwen.

De actie omvat enerzijds concrete projecten (onder meer inzake kansarmoedebestrijding) in het kader van de tweede fase (2002-2006) van hoofdstuk 9.3.9 van het 'Programmadoocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) in Vlaanderen' gericht op een geïntegreerd plattelandsbeleid. Anderzijds omvat de actie de uitwerking van specifieke acties (middelen, organisatiestructuur, instrumenten, ...) uit de beleidsnota 'geïntegreerd plattelandsbeleid'. De bedoeling van deze nota is om de Vlaamse regering aan te zetten tot een beleidsoverschrijdende aanpak van de problemen en kansen op het platteland (buitengebied).

In 2002 werden 19 lokale projecten (in het kader van het PDPO) uitgevoerd inzake zorgnetwerk, urgentieopvang, leefbaarheid plattelandskernen, voorzieningen voor jongeren en gemeenschapshuizen. In het najaar van 2002 werd een voorstel van beleidsnota geformuleerd.

In 2003 wordt de beleidsnota 'geïntegreerd plattelandsbeleid' aan het Vlaams Parlement voorgelegd. Ook wordt de projectwerking aangezwengeld en de ondersteuning van projecten voor diverse doelgroepen geoptimaliseerd. Door een verdubbeling van de Europese middelen voor steun aan projecten geïntegreerd plattelandsbeleid in 2003 (ca. 2 miljoen euro) wordt ook een verdubbeling van het aantal projecten voorzien.

Met de goedkeuring van de 2de fase van het PDPO hebben de provincies een belangrijke rol gekregen inzake het geïntegreerd plattelandsbeleid (organisatie projectoproepen, selectie projecten en evaluatie, provinciale steunverlening, opmaak provinciale beleidsnota's). Maar ook de gemeenten,

het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Landmaatschappij zijn bij de actie betrokken. Vanuit het werkveld worden de verenigingen, welzijnsorganisaties, opbouwwerk, ... betrokken. De informatie inzake projecten wordt door de provincies aangereikt bij de oproepen voor nieuwe projectvoorstellen in de beoogde gebieden. De steunverlening aan projecten in het kader van het PDPO loopt tot 2006.

6.3 Een sterk economisch beleid als voorwaarde voor duurzame armoedebestrijding

Vlaanderen moet tot een van de meest performante economieën behoren binnen de EU. Dit impliceert een groter aantal startende ondernemingen, meer snelgroeïende ondernemingen, permanente vorming en het stimuleren van innovatie. Vlaanderen moet een aantrekkelijke vestigingsplaats zijn voor buitenlandse ondernemingen. Gezonde en groeiende bedrijven die jobs creëren zijn de beste garantie om mensen op een structurele manier uit de armoede te halen. Ook binnen de Europese programma's doelstelling 2 en URBAN 2, zijn de hoofddoelstellingen georiënteerd op het stimuleren van duurzame economische initiatieven en werkgelegenheid, zodat de leefbaarheid van de omgeving verhoogt.

Om deze doelstellingen te ondersteunen neemt de overheid een aantal initiatieven. Met de **adviescheques** krijgen ondernemingen de mogelijkheid om externe expertise aan te trekken tegen een gereduceerde prijs. Het budget voor adviescheques is voor 2003 vertienvoudigd en bedraagt 5 miljoen euro per jaar. Op deze wijze kunnen een kleine 1.000 ondernemingen van deze faciliteit genieten.

Nog in 2003 stort de Vlaamse regering 12,5 miljoen euro in het nieuwe **Startersfonds** als hefboom om het structureel risicokapitaal in Vlaanderen te activeren. Het Startersfonds maakt het voor KMO's makkelijker om in hun groei- of opstartfase de nodige financiële middelen te vinden. Op die manier wordt het ondernemerschap aangemoedigd.

De **opleidingscheques**, waarmee bedrijven gestimuleerd worden te investeren in vorming, blijven van kracht. In 2002 werden 3 miljoen opleidingscheques uitgekeerd voor een totaal budget van 45 miljoen euro.

Om het 'leren ondernemen' aan te moedigen bij studenten, wordt in het schooljaar 2002-2003 een **ondernemerschapswedstrijd** georganiseerd, waarbij het winnend businessplan een startkapitaal krijgt toegewezen. Streefdoel is een screening van een 100-tal ondernemersplannen. Tenslotte zal het concept mini-ondernemingen opgenomen worden in de eindtermen van het onderwijs om de **ondernemerschapshouding** bij jongeren te bevorderen.

7. Het recht op onderwijs

"Het onderwijs mag dan al veel democratischer zijn, toch slaagt het er nog niet in alle jongeren de nodige basiskennis en -vaardigheden aan te leren. Nog vóór ze voor het eerst naar school gaan, hebben kinderen die in armoede leven een achterstand. Het uitsluitingsmechanisme manifesteert zich het duidelijkst als ze naar de basisschool gaan. Tussen de vertrouwde wereld van het gezin en de onbekende wereld van de school gaapt een culturele kloof. Het schoolverzuim onder kinderen uit arme gezinnen is groot. Hoewel onderwijs wettelijk gezien gratis is zolang het kind leerplichtig is, hebben arme ouders het in de praktijk financieel niet gemakkelijk om hun kinderen naar school te sturen." (Algemeen Verslag over de Armoede - synthese, 1994:36)

7.1 Wegnemen financiële drempels basisonderwijs, secundair onderwijs en hoger onderwijs

Door het geven van financiële ondersteuning wil de overheid financiële drempels wegwerken om kinderen van minder vermogende ouders te laten participeren aan het leerplichtonderwijs en om de doorstroming naar het hoger onderwijs te bevorderen.

De voorbije twee jaar kwam er al een versoepeling van de normen om een toelage te kunnen krijgen, waardoor 10.000 aanvragen meer werden ingediend. Er werd ook doelgerichte informatie verspreid om ervoor te zorgen dat meer mensen die recht hebben op een studietoelage, hier ook gebruik van maken. De administratie rond de aanvraag vereenvoudigde en het gezinsdossier (één dossier per gezin in plaats van één dossier per leerling) voor het secundair onderwijs werd ingevoerd.

Voor 2003 worden drie doelstellingen beoogd:

1. Voor het hoger onderwijs worden de studiefinanciering en de studentenvoorzieningen⁽²⁾ geoptimaliseerd en de wetgeving aangepast teneinde zo goed mogelijk te kunnen inspelen op de gewijzigde maatschappelijke en onderwijscontext. Er wordt gestreefd naar complementariteit inzake studiefinanciering en studentenvoorzieningen.
2. Voor het basis- en secundair onderwijs werden, naar aanleiding van de resolutie die werd goedgekeurd in het Vlaams Parlement betreffende de studietoelagen in het basis- en het secundair onderwijs, de nodige simulaties uitgevoerd om de budgettaire weerslag van de voorgestelde maatregelen na te gaan. Op basis van deze resultaten, zullen de prioriteiten worden bepaald en zal de wetgeving worden aangepast.
3. Men stelde vast dat een deel van de toelagegerechtigden geen toelage aanvraagt. Enerzijds wordt dit veroorzaakt door onwetendheid, anderzijds door de complexiteit van de wetgeving en de ermee gepaard gaande administratie. Zoals in 2002 zal er ook in 2003 gerichte informatie worden verspreid naar bepaalde doelgroepen en zullen er informatiesessies voor deze doelgroepen en voor intermediairen worden opgezet.

Algemeen worden ook in 2003 verdere acties ondernomen om de administratie te vereenvoudigen. Er zal pro-actief meer informatie worden verzameld door de afdeling Studietoelagen en het gezinsdossier (één dossier per gezin in plaats van één dossier per leerling) zal ook voor het hoger onderwijs worden ingevoerd. De aanpassingen aan de wetgeving tenslotte beogen allen een grotere groep recht te laten hebben op een studietoelage.

Voor 2004 voorziet men de implementatie van een nieuw decreet hoger onderwijs dat zal worden opgemaakt op basis van een beleidsevaluatie gedurende 2002-2003.

Deze maatregelen worden bekend gemaakt via de verspreiding van folders in krantenwinkels, advertenties in streekkranten en tijdschriften, aankondigingen op VRT-teletext en de uitgave van brochures. Ook op de website van het departement Onderwijs wordt informatie gepubliceerd.

(2) Voorbeeld: studentenkamers, -restaurants, -begeleiding, extra studiefinanciering, ...

7.2 Verduidelijken van het principe van de kosteloosheid in het onderwijs en analyse van de schoolreglementen in het Vlaamse basis- en secundair onderwijs

De actie wil de transparantie in het schoolbeleid vergroten voor wat betreft de aangerekende kosten en de conformiteit met de terzake geldende voorschriften. Het principe van de kosteloosheid in het onderwijs wordt verduidelijkt en bekendgemaakt. Men gaat na in welke mate scholen tegemoet komen aan de verplichting dat de voorziene kosten voor de ouders opgenomen moeten worden in het schoolreglement en dat een overzicht, opgedeeld in grote rubrieken, opgesteld moet worden van de aard van deze kosten.

Naast de oprichting van een 'commissie zorgvuldig bestuur', die zich o.a. over klachten betreffende schoolkosten buigt, bepaalt het onderwijsdecreet XIII van 13 juli 2001 dat door de gemeenschap gefinancierde of gesubsidieerde basisscholen geen direct of indirect⁽³⁾ inschrijvingsgeld mogen vragen. Evenmin kunnen er bijdragen worden gevraagd voor onderwijsgebonden kosten die noodzakelijk zijn om een eindterm te realiseren of een ontwikkelingsdoel na te streven. Door de gemeenschap gefinancierde of gesubsidieerde secundaire scholen mogen ook geen direct of indirect inschrijvingsgeld vragen.

Vanaf het schooljaar 2002-2003 moeten de zaken waarvoor een bijdrage mag gevraagd worden, overlegd worden in de participatieraad/schoolraad⁽⁴⁾ en via het schoolreglement meegedeeld worden aan de ouders. Er moet een gedifferentieerde regeling worden uitgewerkt voor minder gegoede ouders. Door deze decretale verplichting zijn ouders in staat om de grootte van de jaarlijkse bedragen die door de school gevraagd worden, in te schatten en wordt vermeden dat ouders in de loop van het jaar voor onverwachte financiële uitgaven komen te staan.

Met behulp van een steekproef, opgestart in 2002, worden in 2003 de bijdrageregelingen gescreend die een onderdeel moeten uitmaken van het schoolreglement. Het onderzoek moet ook nagaan in welke mate scholen via de participatie- of schoolraad een regeling uitwerken voor ouders die het financieel moeilijk hebben (als afwijking op de bijdrageregeling die opgenomen moet worden in het schoolreglement). Aan de hand van dit onderzoek zal de overheid voor het eerst een zicht krijgen op wat een school per onderwijsvorm en studierichting werkelijk kost en in welke mate de nieuwe regelgeving inzake kosteloosheid door de scholen gerespecteerd wordt. Indien nodig zal de regelgeving aan de hand van deze resultaten bijgestuurd worden.

7.3 Afwezigheden van leerlingen in het basisonderwijs

Deze maatregel heeft tot doel het leerrecht van jongeren maximaal te garanderen. Scholen die inspanningen leveren bij de begeleiding van problematische afwezigheden mogen niet langer bestraft worden, maar moeten ondersteund worden met een duidelijke en overzichtelijke regelgeving. Preventie, open communicatie, begeleiding en samenwerking met het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) én ouders staan hierbij centraal.

(3) Met indirecte inschrijvingsgelden worden kosten bedoeld, geheven bij het begin of in de loop van het jaar, door inrichtende machten of nevenorganisaties, waarvan het bedrag dermate hoog is dat ze een reële belemmering vormen om zich in te schrijven.

(4) In de schoolraad (voor het gemeenschapsonderwijs) en de participatieraad (voor het officieel en vrij gesubsidieerd onderwijs) zetelen vertegenwoordigers van de ouders, het personeel, de inrichtende macht en van lokale, sociale, economische en culturele milieus.

Vanaf het schooljaar 2002-2003 wordt de nieuwe regelgeving op afwezigheden van leerlingen in het basisonderwijs geïmplementeerd. Aan alle scholen worden ter ondersteuning een aantal instrumenten (o.a. vertalingen modelbrief ouders, schematische voorstelling van de regelgeving voor ouders en leerkrachten, een overzicht van de meest gestelde vragen, ...) aangeboden.

De betrokkenen worden geïnformeerd via artikels in 'Klasse voor Leerkrachten', 'Klasse voor Ouders', via de ministeriële omzendbrief en via de website van de administratie Basisonderwijs.

Bedoeling is een begin van evaluatie van het beleid op te starten in 2003.

7.4 Gelijke onderwijskansenbeleid in het basis- en het secundair onderwijs

Deze actie stelt zich tot doel optimale leer- en ontwikkelingskansen voor **alle** leerlingen te realiseren; uitsluiting, segregatie en discriminatie te vermijden en sociale cohesie en integratie te bevorderen. Daarnaast wil ze aandacht besteden aan de diversiteit van iedere leerling.

Dit beleid is opgebouwd rond drie krachtlijnen:

- het principiële recht op inschrijving in de school van eigen keuze; redenen om een leerling te weigeren worden zeer beperkt (vanaf 1 januari 2003);
- de lokale responsabilisering van gelijke onderwijskansen en de rechtsbescherming van leerlingen door de oprichting van lokale overlegplatforms en de commissie inzake leerlingenrechten (vanaf 1 september 2002);
- een geïntegreerd ondersteuningsaanbod (extra uren) dat scholen toelaat een zorgbrede werking te ontwikkelen voor kansarme kinderen (vanaf 1 september 2002).

In het spoor van het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, wordt het beleid via uitvoeringsbesluiten in fasen geïmplementeerd.

In 2002 kregen scholen ondersteuning in de vorm van extra uren (voor indicatoren zie hierna) en startte men met de oprichting van de commissie leerlingenrechten en van de lokale overlegplatforms.

In 2003 dient het beleid betreffende gelijke onderwijskansen verder te worden geïmplementeerd. Concreet betekent dit de realisatie van het recht op inschrijving, de aanstelling van de zorgcoördinatoren in het basisonderwijs en de concrete opstart van de commissie leerlingenrechten en van de lokale overlegplatforms in het basis- en het secundair onderwijs.

In deze lokale overlegplatforms zetelen de inrichtende machten van de scholen, de CLB's, het personeel van de scholen, ouders en leerlingen, lokale socio-culturele en/of economische partners, *organisaties van allochtonen en armen*, integratiecentra, onthaalbureaus voor nieuwkomers en het schoolopbouwwerk.

Voor leerlingen die voldoen aan bepaalde indicatoren krijgen scholen extra uren, namelijk:

- de ouders behoren tot de trekkende bevolking;
- de moeder is niet in het bezit van een diploma secundair onderwijs of van een daarmee gelijkwaardig studiebewijs;
- de leerling wordt tijdelijk of permanent buiten het eigen gezinsverband opgenomen;
- het gezin leeft van een vervangingsinkomen;
- de thuistaal is niet het Nederlands.

De communicatie naar de scholen verloopt via omzendbrieven. Voor de ouders wordt een brochure uitgegeven en in het voorjaar van 2003 volgt een grote mediacampagne, onder meer via tv-spots. Volgend jaar volgt een evaluatie van het beleid en voor het schooljaar 2005-2006 gebeurt in het kader van het ondersteuningsaanbod een nieuwe toewijzing van extra uren aan de scholen voor een periode van 3 jaar.

7.5 Waardering van het technisch en beroepssecundair onderwijs: experiment modularisering van beroepsgerichte opleidingen

Modularisering is een belangrijk instrument om het aantal ongekwalificeerden uit het leerplichtonderwijs te verminderen. (Deel)certificaten geven immers toegang tot de arbeidsmarkt of tot vervolgonderwijs. Door eenzelfde opleidingsstructuur te laten doorlopen van leerplicht- naar volwassenenonderwijs, wordt 'een leven lang leren' bevorderd en worden aan schoolverlaters stevige startkwalificaties verstrekt.

Door de opleidingsstructuur en zijn verschillende onderdelen af te stemmen op de gevraagde kwalificaties, wordt bovendien een transparantie tussen het onderwijsaanbod en de vraag van de arbeidswereld gerealiseerd.

Sinds 1997 wordt het experiment met betrekking tot een modulair onderwijsaanbod in het beroepsgericht onderwijs stelselmatig uitgebouwd. Zo werden de voorgaande jaren steeds meer studiegebieden betrokken en werd een regelgevende basis voor het experiment uitgewerkt. Het experiment richt zich tot de deelnemende experimentenscholen uit het leerplichtonderwijs en alle centra volwassenenonderwijs voor wat betreft het aanbod vergelijkbaar met het secundair onderwijs. Er wordt gestreefd naar:

- een flexibele afstemming op de arbeidsmarkt;
- een stimulans tot een leven lang leren;
- tussentijdse succesbeleving;
- een maximum aan gekwalificeerde uitstroom;
- een doorzichtig onderwijsaanbod.

In 2003 wordt verder gewerkt aan de overkoepelende modulaire opleidingsstructuur van beroepsgerichte opleidingen waardoor steeds meer aanbieders van beroepsopleidingen (VDAB, VIZO, ...) zullen worden gevat in op elkaar afgestemde modules.

In 2005 volgt een tussentijdse evaluatie. Het experiment in het leerplichtonderwijs eindigt in 2007, met een evaluatie in functie van een veralgemening van het experiment.

7.6 Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het basis- en secundair onderwijs

Door extra middelen te geven aan scholen die onthaalklassen inrichten voor anderstalige nieuwkomers wil deze maatregel anderstalige kinderen de kans bieden Nederlands te leren. Dit om hen zo snel mogelijk te integreren in de school en hen in staat te stellen de normale lessen te volgen in de onderwijsvorm en studierichting die het nauwst aansluit bij hun individuele capaciteiten. Door hun kennis van de Nederlandse taal vergroot ook hun kans op buitenschoolse integratie in de samenleving.

Vanaf het schooljaar 1994-1995 steeg het aantal anderstaligen dat van de maatregel genoot in het basisonderwijs van 188 tot 2.522. Het aantal basisscholen dat deze taallessen aanbood steeg in dezelfde periode van 12 tot 242; het budget werd opgetrokken van 0,5 miljoen euro tot een kleine 6 miljoen euro.

In het secundair onderwijs waren er in 1991 10 onthaalklassen; dit schooljaar organiseren 42 scholen onthaalklassen.

Voor de volgende schooljaren is er geen minimum of maximum aantal vooropgesteld. Het beleid, waarmee gepoogd wordt zoveel mogelijk anderstalige nieuwkomers Nederlands te leren, wordt gecontinueerd.

7.7 Diplomerings in het secundair onderwijs

Het ontwerpdecreet op de diplomering in het secundair onderwijs van november 2002, dat in 2003 moet goedgekeurd worden en in september 2004 in werking moet treden, wil het systeem van diplomering in het secundair onderwijs aanpassen met het oog op meer succesvol doorstromen naar hoger onderwijs van BSO-leerlingen.

Het ontwerpdecreet bepaalt dat aan alle leerlingen die het tweede leerjaar van de derde graad secundair onderwijs met vrucht beëindigen, het diploma secundair onderwijs uitgereikt wordt. Leerlingen uit ASO, KSO en TSO hebben hiermee toegang tot het hoger en het universitair onderwijs. Leerlingen uit het BSO dienen een derde leerjaar te volgen dat specifiek voorbereidt op het hoger onderwijs.

Het programma van het 7de jaar dat leerlingen BSO verplicht moeten volgen, willen zij toegang hebben tot het hoger onderwijs, wordt aangepast. Naast een algemene voorbereidende vorming zal men ook een specifieke voorbereiding op de richting die men in het hoger onderwijs wenst te volgen, aanbieden.

7.8 Project optimalisatie van de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs - 'SOHO'

De vrije toegang tot het hoger onderwijs moet gevrijwaard worden voor wie de nodige competentie en interesse heeft. Ook moeten de slaagkansen moeten verhoogd worden door het zelfstandig maken van een kwalitatieve keuze voor een geschikte studierichting. Deze zelfstandige keuze moet los kunnen komen van ongunstige socio-culturele en socio-economische beïnvloeding. Om dit doel te bereiken werd een experimenteel pilootproject opgezet waarbij de studiekeuzebehoefte bij leerlingen bevorderd wordt door middel van gerichte aandacht in hun vorming en door middel van keuzeprocessbegeleiding door de school. Dit zelfstandig door de leerling doorlopen traject werkt emancipatorisch.

De voorbije twee jaar werden de nodige stappen gezet voor de opstart van het pilootproject. In 2003 engageren de scholen van de pilootregio zich om studie- en beroepskeuze te integreren in de vakken. Het keuzeprocess van de leerlingen wordt gestimuleerd door het gebruik van een keuzedossier te begeleiden en daarbij ook het gebruik van ICT te bevorderen. De scholen in de pilootregio worden ondersteund door het departement Onderwijs door het toekennen van uren aan een SOHO-coördinator in elke school, de toekenning van specifieke werkingsmiddelen en ondersteuning door de SOHO-gedetacheerden op het departement Onderwijs. Het pilootproject is een actie

van het SOHO-project dat ook andere initiatieven kan nemen m.b.t. de optimalisatie van de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs.

Met deze integratie van studie- en beroepskeuze in de vakken wil de overheid een dynamiek met betrekking tot de thematiek (integratie van keuzebekwaamheid, opleidingen, beroepen in de vakken; experimenteren met begeleidingstrajecten) op gang brengen binnen de school en bij alle leerkrachten. Op deze manier worden ook producten en praktijkvoorbeelden verzameld en verspreid en wordt een verhoogde aandacht voor studie- en beroepskeuze bij de leerlingen bekomen.

Het pilootproject loopt tot augustus 2006. Van het pilootproject wordt verwacht dat het inspirerende voorbeelden oplevert van hoe de wereld van beroepen en studies in alle vakken geïntegreerd kan worden, hoe een school zich organiseert rond het werken met een studiekeuzedossier, hoe verschillende actoren samenwerken en complementair kunnen zijn, waarrond verschillende scholen kunnen samenwerken, enz.

7.9 Project Scholen voor jongeren – jongeren voor scholen (Jo-Jo)

De overheid wil jongeren die niet in het bezit zijn van een diploma hoger secundair onderwijs, in het bijzonder allochtonen, laaggeschoolden en kansarmen, ervaring laten opdoen in het onderwijs en hen stimuleren vormingen te volgen en hun diploma hoger secundair onderwijs te behalen. Zo kunnen ze hun kansen op de arbeidsmarkt vergroten.

Jongeren die aan het Jo-Jo-project deelnemen, werken gedurende één jaar in een startbaan-overeenkomst in een secundaire school. Hier staan zij in voor de goede relaties tussen leerlingen, ouders en de school. Ze proberen het schoolklimaat aangenamer te maken. Ondertussen kunnen ze opleidingen volgen die hen helpen bij een latere tewerkstelling.

In 2000 werd de omkadering van het project opgestart. In 2001 werden 100 jobs gecreëerd en werden 100 jongeren uit de doelgroep hiervoor aangeworven. Zij stapten in 2002 in het project. Voor 2003 zijn 50 extra banen en een intensievere begeleiding naar opleiding en verdere tewerkstelling voorzien, zodat in 2003 in totaal 150 jongeren deelnemen aan het project.

Bij het project zijn secundaire scholen, de VDAB en opleidingscentra betrokken. De communicatie verloopt onder meer langs tijdschriften.

8. Het recht op werkgelegenheid

“Voor arme mensen is arbeid nauw verbonden met hun waardigheid als mens en burger. Werk biedt hen niet alleen een loon, maar ook maatschappelijke erkenning en een uitweg uit een situatie van overleving.” (Koning Boudewijnstichting, syntheseverslag, 1994:26)

Het hebben van een job biedt niet alleen een inkomen, maar biedt tevens kansen om zich te ontplooien volgens de eigen behoeften en talenten. In dit kader is werkgelegenheid nog steeds de beste dam tegen armoede en sociale uitsluiting en een belangrijk instrument voor effectieve sociale inclusie.

De centrale doelstelling van het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid blijft dus het bevorderen van de maatschappelijke integratie door middel van werk.

De inspanningen kunnen opgesplitst worden in vijf categorieën:

- ontwikkelingen in de meerwaardeneconomie: sociale economie, maatschappelijk verantwoord ondernemen en de nieuwe diensteneconomie;
- werk en arbeid aantrekkelijker maken;
- evenredige participatie;
- sociale investeringen in opleiding en vorming;
- het recht op geïntegreerde basisdienstverlening.

Een belangrijk gegeven in het werkgelegenheidsbeleid is eveneens de inschakeling van mensen die vertrekken vanuit hun eigen beleving van armoede en die de logica achter de overlevingsstrategieën die ze ontwikkeld hebben, begrijpen en kunnen overbrengen.

8.1 Ervaringsdeskundigen

De VDAB werd in februari 2002 aangewezen als de volgende Vlaamse Openbare Instelling om de 'ervaringsdeskundige in de armoede' te integreren in zijn dienstverlening. Men voorziet in de integratie van drie ervaringsdeskundigen die zullen worden ingeschakeld in Antwerpen (2) en in Gent (1). De kandidaat-ervaringsdeskundigen volgen een 3-jaarlijkse deeltijdse opleiding bij vzw De Link, die op 31 januari 2003 teneinde loopt. Pas daarna zal de VDAB de opgeleide ervaringsdeskundigen rekruteren. Deze ervaringsdeskundigen zullen ingeschakeld worden in T&O centra om cursisten met een armoedeproblematiek beter te begeleiden (reden van afwezigheden en stopzettingen van opleidingen bij cursisten opsporen, toeleiden van doelgroepcursisten en deze ook verder opvolgen en ondersteunen, sensibiliseren van consulenten). Daarnaast wordt per centrum uit het huidig LKC-personeel iemand aangesteld met A1-niveau ter ondersteuning van de ervaringsdeskundigen.

Momenteel volgt reeds één ervaringsdeskundige in opleiding een stage bij de VDAB in Antwerpen. De stage, die beschouwd wordt als een pilootproject, bestaat uit een observatie en kennismaking met de verschillende VDAB diensten. In september 2002 start er een stuurgroep waarin de specifieke taken en het opleidingsprogramma van de ervaringsdeskundigen zullen uitgeklaard worden.

8.2 Ontwikkelingen in de meerwaardeneconomie: sociale economie, maatschappelijk verantwoord ondernemen en de nieuwe diensteneconomie

8.2.1 Meerwaardeneconomie en invoegbedrijven

Een van de maatregelen in het kader van de meerwaardeneconomie betreft een impuls- en ondersteuningsprogramma voor de meerwaardeneconomie. Als één van de instrumenten in dit kader werden op Vlaams niveau de invoegbedrijven en invoegafdelingen ontwikkeld. Het stelsel van de invoegbedrijven biedt startende ondernemingen de kans om tegen bijzonder gunstige voorwaarden personen uit kansengroepen aan te werven.

Op dit ogenblik wordt gewerkt aan een grondige evaluatie van de invoegbedrijven. Eind 2002 zullen de resultaten van deze evaluatie worden voorgesteld. Op basis van de resultaten kunnen nieuwe beleidssporen worden ontwikkeld en aanpassingen aan de regelgeving worden uitgewerkt.

In het kader van de verdere uitbouw en groei van de meerwaardeneconomie zijn in 2003 volgende maatregelen gepland:

- creatie van werkgelegenheid voor kansengroepen via nieuwe invoegbedrijven en -afdelingen;
- creatie van nieuwe regionale incubatiecentra in de nog resterende regio's;
- verdere ondersteuning en ontwikkeling van bedrijven in de meerwaardeneconomie via de incubatiecentra, de adviesbureaus en het participatiefonds.

Daarnaast komt er een bijsturing van de wetgeving op basis van de resultaten van de evaluatie aangaande de maatregel invoegbedrijven. Ook wordt de nieuwe diensteneconomie uitgebouwd via de dienstencheque en het instrument invoegbedrijven en -afdelingen voor de collectieve nabijheidsdiensten.

In 2002 waren er 30 invoegbedrijven en 2 invoegafdelingen actief 27 invoegbedrijven en 15 invoegafdelingen bevinden zich in een opstartfase.

8.2.2 De uitbouw van de nieuwe diensteneconomie

De meerwaardeneconomie dient voldoende ruimte te bieden voor nieuwe vormen van dienstverlening die een relationeel of zorgaspect inhouden en die de levenskwaliteit kunnen verhogen, o.m. via de uitbouw van de lokale diensteneconomie. Via deze nabijheidsdiensten worden arbeidsplaatsen gecreëerd met een perspectief op duurzaamheid met en maximale kansen voor de kansengroepen.

De actieplannen in de 13 centrumsteden lopen nog tot 2004. De overige projecten die gefinancierd worden via het projectenfonds zullen worden verlengd tot 31 oktober 2003. Bedoeling is in de loop van 2003 een voorstel tot structurele oplossing uit te werken. Nog voor 2003 is de uitbouw van de nieuwe diensteneconomie via de dienstencheque en het instrument invoegbedrijven en -afdelingen voor de collectieve nabijheidsdiensten.

8.2.3 Sociale werkplaatsen en arbeidszorgmedewerkers

Arbeidszorg richt zich tot personen die omwille van persoonsgebonden kenmerken en/of eigenschappen, buiten hun wil om, niet kunnen werken in het reguliere of beschermde arbeidscircuit. Deze persoonsgebonden kenmerken en/of eigenschappen zijn zeer divers: psychiatrische problematiek, psychische instabiliteit, extreem lage stressbestendigheid, mentale/fysieke/sociale handicap, geen sociale vaardigheden en zelfvertrouwen, ... Er wordt voor deze doelgroep bewust geen nieuw circuit gecreëerd, maar het nieuwe concept 'arbeidszorg' wordt geïntegreerd binnen de bestaande structuren en voorzieningen in diverse sectoren.

Aan de sociale werkplaatsen die arbeidszorg willen aanbieden, wordt sinds midden 2002 een omkaderingssubsidie toegekend voor het aanwerven van personeel om de arbeidszorgmedewerkers te begeleiden. Er werd een subsidie voorzien voor 40 omkaderingspersoneelsleden (VTE) zodat er een 200-tal arbeidszorgmedewerkers (VTE) in het kader van arbeidszorg kunnen begeleid worden. Er wordt eveneens een uitbreiding voorzien van 300 VTE bijkomende doelgroepwerknemers en 60 VTE omkaderingspersoneel.

8.3 Werk en arbeid aantrekkelijker maken

8.3.1 Regularisatie van de traditionele tewerkstellingsprogramma's

In Vlaanderen werden reeds (oktober 2002) 4.800 DAC-arbeidsplaatsen (Derde Arbeidscircuit), 1.000 onderwijs-GESCO's (Gesubsidieerde contractuelen) en 1.800 PBW-jobs (Programma ter Bevordering van de Werkgelegenheid) omgezet in reguliere jobs binnen de betrokken (semi-) publieke diensten (aantallen telkens uitgedrukt in voltijdse equivalenten). Op 1 januari 2003 moeten alle betrekkingen in de cultuursector omgeschakeld zijn naar een volwaardig statuut (620 betrekkingen). Ook de regularisering van de milieusector en de toeristische sector staat in 2003 op de agenda.

8.3.2 Wegwerken van werkloosheidsvallen

Kinderopvang

Aan gezinnen met lage inkomens, waaronder een grote groep éénuoudergezinnen, worden voordelige minimumtarieven gegarandeerd. Dit werd verankerd in de Beleidsbrief Kinderopvang, zoals goedgekeurd door de Vlaamse regering op 3 maart 2000. Kinderopvang blijkt tevens een goede sector om laaggeschoolde vrouwen tewerk te stellen en voldoet zo aan een dubbele behoefte, enerzijds werkgelegenheid bieden aan laaggeschoolde vrouwen anderzijds het aanmoedigen van hun intrede op de arbeidsmarkt. Vanuit dit kader wordt buitenschoolse kinderopvang vanuit werkgelegenheid specifiek ondersteund via de toekenning van weer-werk GESCO's. Het gaat om een gemiddelde tewerkstelling van 1.796 begeleidsters (932 VTE), voor een bedrag van 11.823.534 euro.

Er wordt thans over een protocol onderhandeld m.b.t. het beleidskader en de dossierbehandeling van de Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO) tussen de betrokken ministers. Dit protocol moet rechtszekerheid bieden voor de IBO-aanvragers vanaf begin 2003. Vanuit de bevoegdheid werkgelegenheid werd tevens een inbreng gedaan voor de beleidsbrief buitenschoolse kinderopvang van de Vlaamse minister bevoegd voor het welzijnsbeleid, waarin het meersporenbeleid buitenschoolse kinderopvang verder wordt uitgediept.

Mobiliteit

Het gebrek aan mobiliteit is voor sommige werkzoekenden de reden of één van de redenen om niet aan het werk te gaan. De mobiliteitsmaatregelen komen tegemoet aan de noden van de meest precare kansengroepen. De Vlaamse sociale partners hebben voor het eerst het mobiliteitsthema in hun werkgelegenheidsakkoord van 21 februari 2001 opgenomen. De opmaak van bedrijfsvervoersplannen zal ondersteund worden met mobiliteitsmanagers. Het bedrijfsvervoersplan van de VDAB wordt geïmplementeerd. Op diverse plaatsen wordt onderhandeld met De Lijn voor een betere afstemming van de diensten van De Lijn op de organisatie van de opleidingen en het woon-werkverkeer.

In 2003 zal het (snor)fietsenproject geëvalueerd worden en de verdeling van het materiaal over de verschillende regio's aangepast worden aan de behoeften. In de eerste helft van 2002 maakten 570 werkzoekenden gebruik van deze mogelijkheid. Vanaf het najaar van 2002 kunnen werkzoekenden gebruik maken van een heen- en terugticket bij de NMBS voor het solliciteren. Voor werkzoekenden in opleiding in het kader van trajectbegeleiding is een gratis netabonnement van 1 jaar bij De Lijn voorzien. In de eerste helft van 2002 werden er 8260 abonnementen afgeleverd.

8.4 Evenredige participatie en non-discriminatie

Met de werking van de TRIVISI-pioniersgroepen, de verschuiving naar een geïntegreerd beleid van evenredige arbeidsdeelname voor diverse kansengroepen en met het decreet van 8 mei 2002 houdende evenredige participatie op de arbeidsmarkt, worden nieuwe kansen geboden voor een meer veralgemeende aandacht voor de arbeidsmarktsituatie van de kansengroepen. Het diversiteitsbeleid kent een verschuiving van een zogenaamd 'categoriaal' doelgroepenbeleid naar een geïntegreerd en inclusief beleid voor meerdere kansengroepen, waaronder allochtonen, ouderen, arbeidsgehandicapten, (ex-)gedetineerden, en dit met oog voor gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Dit proces van integratie is vandaag volop in uitvoering. Met het besluit van 19 juli 2002 zette de Vlaamse regering een belangrijke stap naar een geïntegreerde en inclusieve aanpak. Tegen het einde van 2002 zullen in Vlaanderen meer dan 500 bedrijven en organisaties een diversiteitsplan hebben opgestart of reeds hebben uitgevoerd. Daarnaast worden diversiteitsprojecten ondersteund. Deze dienen ter ondersteuning van de acties in de ondernemingen en sectoren, hebben een experimenteel en/of innoverend karakter, moeten snel kunnen inspelen op gesignaleerde noden en situeren zich binnen zes prioritaire actieterreinen.

8.4.1 Evenredige participatie en non-discriminatie als uitgangspunt

- De ontwikkeling van diversiteitsplannen in ondernemingen en instellingen ter bevordering van de arbeidsdeelname van kansengroepen.
- De ontwikkeling van beste praktijken in ondernemingen en instellingen ter bevordering van de arbeidsdeelname van kansengroepen: voor 2002 lag het objectief op 25 beste praktijken. Uit de prospecties die momenteel lopen valt af te leiden dat dit objectief zal worden gehaald. In totaal is hiervoor een budget voorzien van 3.845.397,38 euro.
- Diversiteitsprojecten ter bevordering van de arbeidsdeelname van kansengroepen: zoals o.m. het Actieterrein 'Ondersteuning uitvoering decreet evenredige participatie op de arbeidsmarkt', Actieterrein 'Vorming en training'.
- Het sectorconvenant als flankerende maatregel in het kader van de sectorale werkgelegenheidsakkoorden 2001-2002: de sectorale organisaties worden gefinancierd om diversiteitsmanagers in dienst te nemen. De sociale partners moedigen de sectoren aan een non-discriminatiecode te ondertekenen en zullen ook de methode van de etnische registratie evalueren.

8.4.2 Kansengroepenbeleid

- *Sociaal uitzendkantoor 'Instant A'*
Instant A is een sociaal uitzendkantoor speciaal voor kansarme en laaggeschoolde jongeren. Begin 2002 werden twee nieuwe vestigingen opgezet, waarmee het aantal kantoren op 5 wordt gebracht (Antwerpen, Gent, Mechelen, Oostende en Vilvoorde). De overheidstoelage voor het convenant 2002 bedraagt 440.680,09 euro; de betrokken uitzendkantoren investeren elk nog eens (maximaal) de helft van dat bedrag.
- *Werkervaring via WEP+-plan*
In het kader van het WEP+-plan krijgen op jaarbasis meer dan 2.000 langdurige en laaggeschoolde werkzoekenden een concrete werkervaring gekoppeld aan een opleiding (grotendeels op de werkvloer) en een actieve begeleiding gericht op doorstroming naar regulier werk. In 2001 waren er gemiddeld 3.046 personen of 2.292 voltijdse eenheden tewerkgesteld. Tijdens

het eerste kwartaal van 2002 deden 2.271 werkzoekenden in het kader van dit programma een relevante werkervaring op. In 2002 werden ook voorbereidingen getroffen om het werkervaringsbeleid uit te breiden met het instrument 'invoeg-interim', naar analogie met de federale maatregel van toepassing op mensen met een leefloon. Hierdoor krijgen langdurig werkzoekenden de mogelijkheid om via een uitzendbureau, met een tijdelijke arbeidsovereenkomst van 2 jaar, ingezet te worden voor uitzendarbeid via ondernemingen. Ook krijgt men de garantie op een opleiding en begeleiding teneinde de definitieve inschakeling in het arbeidsproces aan te moedigen.

- *Startbanen (inschakelingsplan voor laaggeschoolde jongeren)*
Het federale startbanenplan beoogt de preventie van langdurige werkloosheid, specifiek gericht op jonge werkzoekenden. Het Vlaams Actieplan 'Start van een loopbaan' geeft eigen Vlaamse accenten aan het federale startbanenplan. Op de VDAB-begroting voor 2002 staat voor de 'Start van een Loopbaan' in totaal 13.367.000 euro ingeschreven. In dit kader werd in 2001 o.m. de Campusactie opgezet. Dat is een project dat schoolverlaters wil voorbereiden op hun intrede op de arbeidsmarkt door hen te informeren en hen de mogelijkheid te bieden om zich nog tijdens het schooljaar als werkzoekende in te schrijven. In het kader van het startbaanverhaal zijn er specifiek middelen vrijgemaakt voor de deeltijds lerenden, waarbij o.m. in samenwerking met onderwijs een aangepast screeninginstrument werd uitgewerkt om de afstand van deze jongeren tot de arbeidsmarkt beter in kaart te brengen. Momenteel zijn reeds 2.000 IBO's (Individuele Beroepsopleiding) ingeschakeld; in 2003 worden er 2.500 extra IBO's voorzien om jongeren via opleiding toe te leiden naar werk.
- Projecten ter bevordering van de arbeidsdeelname van *arbeidsgehandicapten*.
- Projecten ter bevordering van de arbeidsdeelname van *ouderen*.
- *Zilverpasplannen* in ondernemingen en instellingen ter bevordering van de arbeidsdeelname van ouderen.
- *Arbeidstoeileiding van gedetineerden*
Justitie en de VDAB starten in 2001 een pilootproject in zes Vlaamse gevangenissen rond arbeidstoeileiding van gedetineerden. Finaal doel van de betere begeleiding en opleiding tijdens de detentie is tewerkstelling. Tewerkstelling verkleint de kansen op recidive en vergroot de kansen op een geslaagde maatschappelijke reïntegratie. In de pilootfase 2001-2002 werden middelen vrijgemaakt om 240 gedetineerden te begeleiden; in 2003 zal de methodiek van arbeidstrajectbegeleiding voor gedetineerden verder op punt worden gesteld op basis van de tussentijdse evaluatie van het pilootproject dat in de zomermaanden van 2002 plaatsvond.
- Uitbouwen van *gelijke kansen voor mannen en vrouwen*.
- *Professionele integratie van nieuwkomers*
De professionele integratie van nieuwkomers dient, in uitvoering van de 'Afsprakennota inburgeringsbeleid', middels secundaire inburgeringstrajecten vorm te krijgen. Het aanbod werd uitgebreid bij de reguliere voorziening VDAB. Om deze extra secundaire trajecten voor deze doelgroep op te zetten en om nieuwe en intensieve methodieken Nederlands op de werkvloer en op de opleidingsvloer verder te implementeren, werd de samenwerking tussen VDAB en de erkende onthaalbureaus in 2002 verder uitgebreid. Voor 2002 kende de Vlaamse regering hiervoor een bijzondere dotatie van 2.970.000 euro toe aan de VDAB als regisseur, bovenop de beschikbare enveloppe van 2.720.000 euro. Hiermee kunnen 1.950 volledige secundaire inburgeringstrajecten naar werk gerealiseerd worden. Met het project 'Bonte Was' werden onmiddellijk

2 doelstellingen met elkaar verbonden: nieuwkomers leren Nederlands via interactieve opleidingspakketten. In 2001 werden in het kader van het project 'Inburgering' reeds 1500 bijkomende trajecten gerealiseerd door de VDAB. Daarnaast werden er binnen de gewone trajectwerking nog eens 2.672 trajecten verzorgd voor nieuwkomers. In 2002 kwamen hier nog eens 459 extra inburgeringstrajecten bij. In totaal zal de VDAB 4.631 trajecten (1.959 inburgeringstrajecten en 2.672 'gewone' trajecten) voor nieuwkomers realiseren.

8.5 Sociale investeringen in opleiding en vorming

- *Actieplan 'een leven lang leren in goede banen'*

Hierbij kan melding worden gemaakt van o.m. de volgende initiatieven: het terugdringen van ongeletterdheid bij jongeren en volwassenen; permanente vorming voor werkzoekenden en werknemers; bestrijding van discriminatie door middel van toegang tot werk en een arbeidsmarkt bewust personeelsbeleid. Een aantal nieuwe acties die in 2002 concreet gestalte kregen zijn: het lanceren van de competentiecentra, de werking rond Interface, de opstart van de blijfrekening en de opleidingscheques.

- Het bevorderen van het leerklimaat in bedrijven via o.m. projecten inzake *jobrotatie en diversiteit*.

- *Basisvaardigheden ICT (Informatie- en CommunicatieTechnologie)*

De doorbraak van de kennismaatschappij is onmiskenbaar. Het is van cruciaal belang dat werkzoekenden en werknemers beter voorbereid worden op het gebruik van ICT bij de uitvoering van hun taken en op het permanent verwerven van de kennis en vaardigheden die hiervoor noodzakelijk zijn (LevensLangLeren). Het actieplan ICT van de VDAB, dat gedefinieerd werd in het kader van een Leven Lang Leren, is specifiek gericht op dit nieuwe spanningsveld binnen de arbeidsmarkt, en streeft er naar om zo snel mogelijk, en op grote schaal, een antwoord te bieden op de toenemende vraag naar opleiding van werkzoekenden en werknemers. In 2002 kwam de uitvoering van het actieplan 'ICT-basisvaardigheden voor iedereen' op kruissnelheid. Het plan spitst zich toe op het verwerven van basisvaardigheden ICT op het niveau van de persoonlijke vaardigheden, waar ook sleutelkwalificaties als lezen, schrijven en rekenen toe behoren. Sinds 9 april 2001 is het project operationeel in heel Vlaanderen. Het actieplan omvat enerzijds het inzetten van flexibele en mobiele opleidingsinfrastructuur in heel Vlaanderen (13 leermobielen: in het kader van het project 'Aangename kennismaking met de computer' worden o.m. mobiele computernetwerken (leermobielen) ingezet voor opleiding op diverse locaties (zowel intern als extern) met de bedoeling om de instapdrempel tot een absoluut minimum te herleiden), de creatie van een 4 halve dagen durende doe-cursus 'aangenaam kennismaken met de computer' en anderzijds het uitlenen van internettoestellen. Bij prioriteit werd de doelgroep werkzoekenden aangesproken. In 2001 werden 6.797 opleidingen gevolgd; het objectief voor 2002 was 10.000. Er werden 140 internettoestellen ter beschikking gesteld waarvan in totaal 1.244 ontleningen tot mei 2002.

8.6 Het recht op geïntegreerde basisdienstverlening

8.6.1 De lokale werkwinkels

De voornaamste principes van de geïntegreerde dienstverlening in de werkwinkel zijn: uniek cliëntvolgsysteem met alle partners, coördinatie van acties voor werkzoekenden, ondersteuning

aanbieden bij het vinden van werk in functie van randvoorwaarden zoals mobiliteit en kinderopvang, nadruk op zelfredzaamheid, laagdrempelig, gericht op inzetbaarheid.

Momenteel hebben in Vlaanderen reeds 94 lokale werkwinkels hun deuren geopend. Ook in 2003 is een verdere kwantitatieve én kwalitatieve uitbouw van de lokale werkwinkels voorzien.

8.6.2 Trajectwerking

Om het menselijk kapitaal ten volle te benutten, dient de instroom in de langdurige werkloosheid te worden ingedamd door een efficiënt begeleidingssysteem dat kort op de bal speelt en werkzoekenden in een vroeg stadium bereikt. Met het oog op een sluitende en preventieve aanpak van langdurige werkloosheid bouwt Vlaanderen de individuele trajectwerking verder uit. De aanpak in de trajectwerking is 'preventief' omdat de werkzoekenden bereikt worden vooraleer ze instromen in de langdurige werkloosheid, en 'sluitend' omdat (in principe) alle betrokken werkzoekenden bereikt worden. In het najaar 2002 werd het nieuwe model van trajectbegeleiding geïmplementeerd. Eerder werd het unieke werkzoekendendossier ingevoerd en een nieuw screeninginstrument uitgetest en geïmplementeerd. Dit najaar ging men een stap verder en zullen ook alle consulenten in de lokale werkwinkel op een uniforme, gestructureerde wijze samenwerken. Ze zullen ook allemaal over dezelfde instrumenten en mogelijkheden beschikken zodat lokaal kan gekozen worden voor de meest optimale dienstverlening voor de klant.

Voor 2003 worden de volgende maatregelen vooropgesteld:

- Verdere uitbouw van de trajectwerking voor werkzoekenden met het oog op de effectieve realisatie van de preventieve 'sluitende' aanpak voor jonge én volwassen werkzoekenden, met prioritaire aandacht voor laaggeschoolde werkzoekenden.
- De opstart van 66.940 trajecten.
- Versterken van het zogenaamd trajectmodel ten aanzien van de oudere werkzoekenden; uittekenen en realisatie van een groepspad voor de deelname van oudere werkzoekenden (+45) aan de trajectwerking.
- Een project rond de meting van de effectiviteit van de trajecten wordt opgestart.

9. Het recht op huisvesting

"Arme mensen die een woning huren in de privé-sector besteden vaak een onevenredig groot deel van hun budget aan huur. Het overgrote deel van uitzettingen is te wijten aan huurachterstand. Ook de kwaliteit van de gehuurde woningen laat vaak te wensen over. Heel wat arme individuen en gezinnen slagen er niet meer in een woning te huren. Zij komen terecht in het 'grijszwarte' wooncircuit. Dit alles heeft gevolgen voor het gezin en de gezondheid van de gezinsleden. Het ontbreken van een thuis heeft bovendien ook gevolgen voor alle andere vormen van uitsluiting. Armen vragen woonzekerheid en respect voor hun gezinsleven." (Koning Boudewijnstichting, 1994:28-30)

9.1 Uitbreiding aanbod sociale huurwoningen

In het regeerakkoord is de doelstelling ingeschreven om het aantal sociale huurwoningen binnen de huidige legislatuur met 15.000 te verhogen. Hiertoe werden onder meer de beschikbare middelen verhoogd.

Het aandeel van de sociale huisvesting in Vlaanderen bedraagt ongeveer 6% van het totale woningenbestand. Dit aandeel is beperkt en onvoldoende om tegemoet te komen aan de bestaande vraag naar sociale woningen van woonbehoeftigen. Dit blijkt onder meer uit de lange wachtlijsten van kandidaat-huurders bij de sociale huisvestingsmaatschappijen en de vele kansarmen die noodgedwongen een beroep doen op de private huurwoningmarkt. Daarnaast blijken er ook grote verschillen in de omvang van het sociale woningbestand tussen gemeenten en regio's. 27 Vlaamse gemeenten hebben geen enkele sociale woning op hun grondgebied, in ruim 200 gemeenten bedraagt het aandeel van de sociale huisvesting minder dan 5%. De lokale woonbehoefte is de indicator bij uitstek om de bijkomende sociale woningen te plannen en te realiseren.

Om het aanbod sociale huurwoningen in Vlaanderen uit te breiden en beter tegemoet te komen aan de bestaande behoefte werd de realisatie van 15.000 bijkomende sociale huurwoningen opgenomen als een van de beleidsprioriteiten voor de huidige legislatuur van de Vlaamse regering.

Voor de realisatie van sociale huurwoningen bestaan momenteel twee stelsels: het investeringsprogramma van de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij en het stelsel van projectsubsidie. De beschikbare middelen voor de realisatie van sociale huisvestingsprojecten werden aanzienlijk opgetrokken. In de schoot van de administratie werd een projectcel opgericht die de realisatie van deze doelstelling ondersteunt en opvolgt. Daarnaast worden de mogelijkheden onderzocht om via PPS (publiek-private samenwerking) effectief en efficiënt bij te dragen aan deze beleidsprioriteit. Tenslotte bestaat eveneens de mogelijkheid om reeds bestaande, kwaliteitsvolle woongelegenheden te verwerven en - eventueel met beperkte aanpassingen - op te nemen in het sociaal huurwoningpatrimonium. Deze piste heeft diverse voordelen: kleinschalig, binnen bestaande woonkern en snelle realisatie.

Het verder stimuleren van de diverse initiatiefnemers tot het opzetten van kwaliteitsvolle sociale woonprojecten is een belangrijke doelstelling en uitdaging voor het Vlaams woonbeleid. Hierbij zal voldoende aandacht moeten gaan naar de kwaliteit van de woning en de woonomgeving en naar de leefbaarheid van de sociale woonprojecten.

Om de vooropgestelde doelstelling van 15.000 bijkomende sociale huurwoningen tegen einde van de legislatuur te behalen, worden in 2003 en 2004 volgens raming telkens 3.000 bijkomende sociale huurwoningen gerealiseerd.

9.2 Sociaal verhuurkantoren (SVK's)

De sociaal verhuurkantoren leveren een waardevolle bijdrage aan het inschakelen van de private huurwoningmarkt in het Vlaams woonbeleid. Het bestaande aanbod aan sociale huurwoningen is onvoldoende om tegemoet te komen aan de huidige vraag van woonbehoeftige gezinnen en alleenstaanden naar een betaalbare en kwaliteitsvolle woning. Dit impliceert dat een deel van minderbegoeden aangewezen is op de private huurwoningmarkt. Het Vlaams woonbeleid tracht

dan ook - binnen haar bevoegdheden - de private huurwoningmarkt te betrekken bij het sociaal huisvestingsbeleid.

Hiervoor wil de overheid de werking van sociaal verhuurkantoren uitbreiden en stimuleren. Er worden bijkomende sociaal verhuurkantoren erkend en/of gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. Daarnaast wordt een ontwerp tot wijziging van het besluit van de Vlaamse regering van 21 oktober 1997 met betrekking tot de sociaal verhuurkantoren voorbereid. Dit gebeurt met het oog op het uitbreiden van de werking van de SVK's en de vereenvoudiging en verduidelijking van de regelgeving.

De sociaal verhuurkantoren huren woningen op de private huurwoningmarkt om deze, eventueel na renovatie, verbeterings- of aanpassingswerken, onder te verhuren aan woonbehoeftige gezinnen en alleenstaanden. Daarnaast bieden de SVK's de huurders inspraak- en participatiemogelijkheden en begeleiding. Dit heeft tot doel hen vertrouwd te maken met hun rechten en plichten als huurder en om hen te stimuleren tot het dragen van verantwoordelijkheid. Ook gaat bijzondere aandacht naar de samenwerking met lokale huisvestings- en/of welzijnsactoren, met het oog op het uitbouwen van een gedragen en integrale werking.

In Vlaanderen zijn momenteel 35 SVK's erkend, waarvan er 19 eveneens personeels- en werkingsubsidies ontvangen van de Vlaamse overheid. Daarnaast zijn in Vlaanderen nog ruim 50 niet-erkende en opstartende SVK's actief. De werking van de sociaal verhuurkantoren kan als complementair aan de sociale huisvestingsmaatschappijen beschouwd worden. Enerzijds omdat zij woningen betrekken van de private huurwoningmarkt, anderzijds omdat binnen de SVK-werking bijzondere aandacht gaat naar de begeleiding en ondersteuning van de huurders. Dit is een belangrijk aspect voor kansarme woonbehoeftigen, die zich geconfronteerd zien met uiteenlopende problemen. Door de effectieve betrokkenheid en samenwerking van zowel huisvestings- als welzijnsactoren binnen een SVK, gaat zowel aandacht naar de verbetering van de huisvestingssituatie als naar de ruimere woon- en leefsituatie.

Het bestaande aanbod huurwoningen van sociaal verhuurkantoren is nog relatief beperkt. Met het oog op het stimuleren en uitbreiden van de werking van de sociaal verhuurkantoren en de vereenvoudiging en verduidelijking van de regelgeving, wordt momenteel een ontwerp voorbereid tot wijziging van het besluit van de Vlaamse regering van 21 oktober 1997 inzake sociaal verhuurkantoren. Dit gebeurt in nauw overleg met de sector en het Vlaams Overleg Bewonersbelangen.

9.3 Verbeteren toegankelijkheid en bereikbaarheid van de dienstverlening van de huurdersbonden

Het bestaande aanbod sociale huurwoningen is onvoldoende om aan de huidige vraag van woonbehoeftige gezinnen en alleenstaanden naar een betaalbare en kwaliteitsvolle woning tegemoet te komen. Dit impliceert dat een deel van de minderbegoeden aangewezen is op de private huurwoningmarkt. Binnen dezelfde context als de SVK's vormt de dienstverlening van de huurdersbonden een belangrijke ondersteuning van de huurders; in het bijzonder van de kwetsbare en kansarme huurders, met het oog op het effectief uitoefenen van hun rechten en plichten op de private huurwoningmarkt.

Om de toegankelijkheid en bereikbaarheid van de dienstverlening van de huurdersbonden te verbeteren, wordt een ontwerp tot wijziging voorbereid van het besluit van de Vlaamse regering van 30 november 1994 houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van huurdersbonden. Ook wordt er gewerkt aan de opstart van een overleg- en ondersteuningscentrum.

De huurdersbonden verstrekken op individuele en/of collectieve basis informatie en advies met betrekking tot alle aangelegenheden inzake het wonen in huurwoningen. Dit wil zeggen onder meer huuradvies en bevattelijke huurinformatie verstrekken en eventueel juridische bijstand verlenen aan huurders en kandidaat-huurders in het algemeen en aan kwetsbare en kansarme huurders in het bijzonder. Dit alles om hen weerbaar te maken en hen te helpen, met het oog op de realisatie van hun recht op wonen, de rechten, verbonden aan de sociale en gemeenrechtelijke huurwetgeving, uit te oefenen.

In Vlaanderen zijn 5 provinciale en 2 regionale huurdersbonden actief. Zij verzorgen spreekuren in 28 gemeenten of steden in Vlaanderen. Eind 2001 telden zij in totaal 14.013 individuele leden en 336 collectieve leden (i.c. diensten en organisaties). De huurdersbonden komen dus duidelijk tegemoet aan een bestaande behoefte aan informatie en ondersteuning inzake de complexe huurwetgeving. Met name voor kwetsbare en kansarme huurders of kandidaat-huurders is de dienstverlening van de huurdersbonden bijzonder waardevol, met het oog op het effectief uitoefenen van hun rechten en plichten als huurder.

Een belangrijk aandachtspunt binnen de werking van de huurdersbonden is het voorzien van een laagdrempelige en kwaliteitsvolle dienstverlening. Hiertoe tracht men aan de volgende vijf kwaliteitsvoorwaarden te voldoen: bereikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, bruikbaarheid en begrijpelijkheid. Momenteel is met name de bereikbaarheid van de dienstverlening van de huurdersbonden nog niet voor alle huurders en kandidaat-huurders in Vlaanderen een feit. In bepaalde regio's kunnen nog geen spreekuren georganiseerd worden.

Om specifiek de kansarme en kwetsbare huurders te bereiken wordt onder meer gewerkt via het collectief lidmaatschap (organisaties die lid worden en hun cliënteel kunnen doorverwijzen voor gratis individuele dienstverlening) en via gerichte informatie- en vormingscampagnes naar deze huurders en de organisaties die met de doelgroep werken.

In overleg met de sector (het Vlaams Overleg Bewonersbelangen, als samenwerkings- en overlegstructuur van de huurdersbonden) wordt een ontwerp tot wijziging voorbereid van het besluit van de Vlaamse regering van 30 november 1994 houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van huurdersbonden. Ook de voorbereiding van een overleg- en ondersteuningscentrum is een element dat in samenspraak wordt behandeld. Hierbij zal onder meer onderzocht worden op welke wijze een kwaliteitsvolle dienstverlening van de huurdersbonden, met daarbij bijzondere aandacht voor de kansarme huurders, verder kan worden gestimuleerd en uitgebouwd.

10. Het recht op gezondheidszorg

"Wie arm is, loopt een groter risico om ziek te worden. Niet alleen hebben armen vaak niet genoeg geld om zich goed te (laten) verzorgen, maar meestal leven ze ook in ongezonde omstandigheden: een vochtige, koude, kleine woning; slechte werkomstandigheden; onregelmatig en ongezond eten; angst voor de toekomst. Hun gezondheidsproblemen staan dus in nauw verband met de andere dimensies van sociale uitsluiting. Steeds meer mensen hebben geen toegang tot de gezondheidszorg. De obstakels zijn financieel, administratief en cultureel." (Algemeen Verslag over de Armoede - synthese, 1994:20)

10.1 Toegankelijkheid van de zorg

Om de toegankelijkheid van de ouderenvoorzieningen verder te optimaliseren, werd de zorgverzekering door het Vlaams Parlement geïntroduceerd. De zorgverzekering heeft de bedoeling een tussenkomst te verlenen in de niet-medische kosten van zorgbehoevenden. Zorgbehoevenden zijn diegenen die afhankelijk worden van anderen. Met de zorgverzekering wil de Vlaamse overheid de hoge kosten waarmee deze categorie burgers wordt geconfronteerd verminderen en erkennen dat diegenen die instaan voor de mantelzorg een belangrijke taak op zich nemen.

Door een stelsel van solidariteit waarin iedereen voor iedereen betaalt, zonder enige zekerheid ooit van de verzekering te moeten gebruik maken, schept de Vlaamse overheid de noodzakelijke verbondenheid met de groep zorgbehoevenden in de samenleving.

De hoge kosten waarmee zwaar zorgbehoevenden worden geconfronteerd kunnen hen immers in een situatie van armoede doen terechtkomen. Daarnaast dreigen zij die reeds in armoede leven, ook uitgesloten te worden van de nodige zorg wanneer zij daar behoefte aan hebben. De zorgverzekering wil de solidariteit met die zorgbehoevenden concreet gestalte geven.

Meer bepaald wil de Vlaamse overheid de betaalbaarheid verhogen van de zorg aan zwaar zorgbehoevenden, zowel in de residentiële zorg (rusthuizen, de rust- en verzorgingstehuizen, de psychiatrische verzorgingstehuizen) als in de mantel- en thuiszorg. De maandelijkse forfaitaire tegemoetkomingen verlichten de kostprijs van de residentiële zorg (125 euro per maand) en de mantel- en thuiszorg (90 euro per maand). Vanaf april 2003 kunnen zwaar zorgbehoevenden (personen met een score B op de evaluatieschaal tot staving van de aanvraag om tegemoetkoming in een verzorgingsinrichting (de Katz-schaal)) die verblijven in een residentiële voorziening eveneens genieten van een forfaitaire tegemoetkoming van 125 euro per maand. Ook is voor 2003 een uitbreiding van het doelpubliek in de residentiële zorg voorzien. Het aantal zorgbehoevenden voor 2003 wordt geraamd op 108.308, voor 2004 op 132.974.

Bij de zorgverzekering zijn de zorgkassen, de gemachtigde indicatiestellers (diensten voor gezinszorg, OCMW's, CAW's in het kader van de ziekenfondsen en lokale dienstencentra in Brussel), de rusthuizen, de rust- en verzorgingstehuizen en de psychiatrische verzorgingstehuizen betrokken. De communicatie verloopt via een folder.

10.2 Preventie

10.2.1 Georganiseerde borstkankerscreening in Vlaanderen

Borstkanker is een belangrijk gezondheidsprobleem in Vlaanderen. Uit internationale studies is echter gebleken dat een tweejaarlijks onderzoek naar borstkanker bij vrouwen van 50 tot en met 69 jaar de sterfte ten gevolge van borstkanker in deze bevolkingsgroep met 30% kan doen dalen. Om deze reden worden vrouwen om de twee jaar aangespoord om deel te nemen aan het preventief borstkankeronderzoek. Enkel klacht- en symptoomloze vrouwen worden uitgenodigd. Het doel van het preventief borstkankeronderzoek is namelijk om de kanker een stap voor te zijn door vroegtijdige ontdekking, zodat de kans op genezing veel groter is.

In juni 2001 waren er 44 erkende mammografische eenheden en vijf voorlopig erkende regionale screeningcentra. Een jaar later, in juni 2002, waren er 164 erkende mammografische eenheden en werd vrijwel overal gestart met de uitnodiging via de vijf regionale screeningcentra. De massamediacampagne 'Laat naar je borsten kijken' werd gelanceerd door de Vlaamse Liga tegen Kanker en herhaald in december 2002.

In het jaar 2003 moet de borstkankerscreening bij vrouwen doelmatiger verlopen. Het aandeel van de screenings bij de doelgroep van 50-69 jaar moet toenemen tot 80%. Het aantal vrouwen uit deze specifieke doelgroep dat bereikt wordt, moet toenemen tot 75%. De bedoeling is zoveel mogelijk kleine kankers te vinden en tegelijk zo weinig mogelijk vrouwen 'voor niets' ongerust te maken. Zo weinig mogelijk vrouwen moeten verder (ingrijpend) onderzoek ondergaan als dit niet echt nodig is. In juni 2003 volgt een evaluatie van twee jaar screening.

10.2.2 Seksuele gezondheid

Het bevorderen van de seksuele gezondheid en het voorkomen van problemen op het vlak van seksuele gezondheid, met alle implicaties op het vlak van gezondheid en welzijn, is de bekommernis van de Vlaamse Gemeenschap bij het subsidiëren en toezicht houden op (bepaalde onderdelen van) de werking van verschillende organisaties, die elk op een welomschreven manier bijdragen tot de seksuele gezondheid van de hele bevolking, en van bepaalde risicogroepen in het bijzonder. Deze organisaties streven concreet naar een vermindering van ongewenste zwangerschappen, een vermindering van het aantal abortussen, een vermindering van seksueel overdraagbare aandoeningen en hun complicaties zoals onvruchtbaarheid en een verbetering van relationele vaardigheden en kennis over eigen lichaam.

In de periode voor 2003 werden vierjarige convenanten afgesloten met geselecteerde organisaties. Er werd een langetermijnstrategie voor inspanningen omtrent seksuele gezondheid ontwikkeld en de verdeling van de werkterreinen werd beter op elkaar afgestemd. Er werden drie convenanten afgesloten specifiek rond seksuele gezondheid (Sensoa, Pasop, GH@PRO) en drie convenanten met doelstellingen rond seksuele gezondheid naast algemene gezondheidsdoelstellingen (ITG, VAD, WVVH).

In 2002 werd de werking van de organisaties opgestart in overeenstemming met de convenanten. Deze werking wordt vanaf eind 2002 jaarlijks geëvalueerd en richt zich tot de hele bevolking, en in het bijzonder tot een aantal speciale doelgroepen (jongeren en hun ouders, allochtonen en mobiele populaties, mannen die seks hebben met mannen, sekswerkers (mannen en vrouwen), werksmilieu, instellingen, mensen met HIV en AIDS, subsaharaanse Afrikaanse migranten, reizigers, intraveneuze druggebruikers).

Doelgroepen waarbij er een link bestaat tussen seksuele gezondheid en armoede zijn jongeren (vooral het probleem van tienerzwangerschappen vertoont deze link met armoede, zowel wat tienermoeders als hun kinderen betreft: lagere opleiding en verminderde arbeidsmogelijkheden aan lagere salarissen), subsaharaanse Afrikaanse migranten, prostitué(e)s, allochtonen en mobiele bevolkingsgroepen van diverse afkomst. Die link is echter, behalve in het geval van tienerzwangerschappen, onvoldoende gedocumenteerd, en niet het uitgangspunt van de ondernomen acties.

De doelgroep wordt op verschillende manieren geïnformeerd (websites, posters en folders in verschillende talen, ontmoetingsavonden, tijdschriften, informatie naar intermediairen toe zoals huisartsen, CLB's, scholen, enz.).

In 2003 is een evaluatie gepland van het eerste jaar werking van de zes organisaties volgens de strategieën ontwikkeld in de convenanten (met welomschreven doelstellingen en overeenkomstige indicatoren).

10.2.3 Gratis vaccinaties in het algemeen en tegen meningokokken van serogroep C in het bijzonder

"Naast het leveren van drinkbaar water en het hygiënisch afvoeren van afvalwaters, is vaccinatie waarschijnlijk dé preventieve maatregel die de meeste impact heeft op de volksgezondheid. Vaccinatie is bovendien vaak ook kostenbesparend. Zoals voorgesteld door de Wereldgezondheidsorganisatie maken we van een goed vaccinatiebeleid ook een Vlaamse gezondheidsdoelstelling. De nodige vaccinatiegraden van 95% zijn zeker voor een aantal aandoeningen nog niet bereikt. Het is essentieel dat de Vlaamse overheid inspanningen doet om de laatste, moeilijkste, percenten te halen." (Beleidsnota van de Vlaamse minister van Welzijn, Gezondheid, Gelijke Kansen en Ontwikkelingssamenwerking)

Om dit doel te bereiken biedt de Vlaamse overheid de doelgroepen de kans zich gratis te laten inenten tegen een aantal kiemen, onder andere tegen meningokokken van serogroep C (met gratis vaccins voor peuters, kleuters en adolescenten). Dit gebeurt om de drempel tot vaccinatie zo beperkt mogelijk te houden (uitnodiging voor vaccinatie via Kind en Gezin en via Centra voor Leerlingenbegeleiding).

In 2003 zet de overheid de basisvaccinaties en de vaccinatiecampagne tegen meningokokken van serogroep C voor de kinderen en jongeren tot 18 jaar verder. Hiermee wil men een maximale 'coverage' voor vaccinatie tegen meningokokken van groep C realiseren. De snelheid van uitvoering van het programma is deels afhankelijk van bijkomende middelen van het RIZIV.

De communicatie naar de doelgroep gebeurt door middel van de uitnodiging voor vaccinatie via Kind en Gezin en via de Centra voor Leerlingenbegeleiding en zal verbeterd worden door het aanpassen van de website meningokokkeninfecties.

Ook na 2003 worden de vaccinatiecampagnes verder gezet om een optimale (maximale) vaccinatiecoverage na te streven.

10.3 De eerstelijnsgezondheidszorg

Voor het ogenblik wordt gewerkt aan de realisatie van de engagementen van de Vlaamse overheid, voortvloeiend uit een protocol van 25 juli 2001 rond eerstelijnsgezondheidszorg.

De Vlaamse overheid engageerde zich in dit protocol om:

- zorgregio's af te bakenen en erover te waken dat deze het hele grondgebied bestrijken;
- de 'geïntegreerde diensten voor thuisverzorging (GDT's)' te erkennen;
- een wetgeving op te stellen die moet toelaten bijkomende opdrachten te enten op deze GDT's en een aangepaste financiering voor deze opdrachten voorzien.

In dit kader wordt gewerkt aan de voorbereiding van een decreet betreffende de indeling in zorgregio's en betreffende de samenwerking en programmatie van gezondheidsvoorzieningen en welzijnsvoorzieningen.

Er werd geopteerd om in afwachting van Vlaamse regelgeving (zie hieronder) de bestaande erkende samenwerkingsinitiatieven inzake thuisverzorging (SIT's), die voldoen aan de GDT-erkenningseisen, te erkennen als GDT. Eind 2002 waren 18 GDT's erkend.

Ook is het de bedoeling om in de toekomst de opdrachten van de GDT's te laten uitvoeren door SEL's (Samenwerkingsinitiatieven Eerste Lijnsgezondheidszorg), die erkend en gesubsidieerd zullen worden in het kader van een decreet betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de ziekenfondsdiensten dat momenteel wordt voorbereid.

Tenslotte wordt een decreet betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de ziekenfondsdiensten voorbereid. Een van de hoekstenen van dit decreet is de oprichting van multidisciplinaire SEL's. Het gaat om samenwerkingsverbanden tussen vertegenwoordigers van zorgaanbieders werkzaam in de eerstelijnsgezondheidszorg van een bepaalde zorgregio.

Verder kan nog vermeld worden dat er in het ontwerpdecreet betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de ziekenfondsdiensten diverse bepalingen zijn opgenomen die oog hebben voor de 'kansarmoedeproblematiek'.

Zo krijgen de zorgverstrekkers, de Samenwerkingsinitiatieven Eerste Lijnsgezondheidszorg (SEL's) en de ziekenfondsdiensten o.a. als opdracht bijzondere inspanningen te leveren om de toegankelijkheid van de eerstelijnsgezondheidszorg te optimaliseren, in het bijzonder voor personen die leven in achterstellingsituaties.

Het decreet betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de ziekenfondsdiensten biedt ook mogelijkheden om in de toekomst elke vorm van samenwerkingsverband op niveau van de praktijkvoering te erkennen en te subsidiëren. Erkenningsvoorwaarden kunnen onder meer betrekking hebben op de doelgroep of de vestigingsplaats.

Colofon

Vlaamse overheid

Samenstelling

Deze publicatie werd gerealiseerd en goedgekeurd door de Vlaamse regering

Verantwoordelijke uitgever

Marc Morris, directeur-generaal
Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn

Productie

Jan Casaert, afdeling Algemeen Welzijnsbeleid

Vormgeving en coördinatie

Kathy Ooge, afdeling Algemeen Welzijnsbeleid

Druk

Drukkerij IPM, Brussel

Depotnummer

D/2003/3241/135

inkomen

cultuur

onderwijs

gezondheid

investing

dezin

recht op

rechtsbedeling

werkgelegenheid

participatie

maatschappelijke
dienstverlening

h